

Wybrane aspekty rozwoju gospodarczego Azji

**Redakcja naukowa
Joanna Marszałek-Kawa
Piotr Zariczny**

Seria
Biblioteka Azji i Pacyfiku

Redaktor Serii
Joanna Marszałek-Kawa

Sekretarz Serii
Bartosz Płotka

Rada Serii
*Kamal M. Abdulla (Azerbejdżan), Daulet L. Baideldinov (Kazachstan),
Marceli Burdelski (Gdańsk), He Yaomin (Chiny),
Hassan A. Jamsheer (Łódź), Vasyl Marchuk (Ukraina),
Joanna Marszałek-Kawa (Toruń), Miao Huashou (Chiny),
Vladimir I. Nifadiev (Kirgistan), Ewa Oziewicz (Gdańsk),
Zdzisław Puślecki (Poznań), Akmal Saidov (Uzbekistan),
Grażyna Strnad (Kraków), Peter Vorel (Czechy)*

Recenzenci tomu
*prof. dr hab. Kazimierz Paják
dr hab. Radosław Miśkiewicz, prof. PŚ*

Redaktor prowadzący: *Paweł Jaroniak*
Redakcja techniczna: *Ryszard Kurasz*
Korekta: *Zespół*
Projekt okładki: *Krzysztof Galus*

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek

Wszystkie prawa zastrzeżone. Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Żadna jej część nie może być reprodukowana jakimkolwiek sposobem – mechanicznie, elektronicznie, drogą fotokopii itp. – bez pisemnego zezwolenia wydawcy. Jeśli cytujesz fragmenty tej książki, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło

Toruń 2020

ISBN 978-83-8180-311-3

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:
tel./fax 56 648 50 70, marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87–100 Toruń
tel. 56 664 22 35, 56 660 81 60, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl

Drukarnia, ul. Warszawska 54, 87–148 Łysomice, tel. 56 678 34 78

Spis treści

Wstęp	5
Łukasz Kominek Uwarunkowania i wyznaczniki Nowego Jedwabnego Szlaku	9
Ewa Cieślik Powiązania handlowe między państwami Grupy Wyszehradzkiej a Chinami w obliczu <i>Belt and Road</i> <i>Initiative</i>	30
Robert Jakimowicz Gospodarcze wyzwania i zagrożenia w stosunkach japońsko-chińskich w XXI wieku	49
Marta Gębska Bezpośrednie inwestycje Chin w Europie i w Polsce – kontekst ogólny i bezpieczeństwa	78
Luiza Kostecka-Tomaszewska Handel zagraniczny a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa: doświadczenia Chin	105

Karol Kościelniak

Zarys polsko-wietnamskiej współpracy gospodarczej
i stosunków bilateralnych z lat 1950–2018 134

Norbert Obara

Ekonomiczno-polityczne skutki zerwania porozumienia
nuklearnego JCPOA z Islamską Republiką Iranu
w 2018 roku 156

Wstęp

Wybitny niemiecki uczyony Wilhelm von Humboldt był autorem następującej myśli: „Tylko ci, którzy znają przeszłość, mają przyszłość”. Znajomość historii to umiejętność orientowania się w terażniejszości. Pytanie brzmi, jaką przeszłość musimy znać, aby się orientować: lokalną, krajową, europejską czy globalną? Dziś wiedza o historii regionu czy kraju nie wystarczy, by poznać własną kulturę, by wzmocnić demokrację i uczynić ją przyszłościową. Publikacje z serii Biblioteka Azji i Pacyfiku to przyczynki naukowe i ekspertyzy praktyków, które doskonale wpisują się zarówno w powyższą myśl, jak i trend uprządkowania oraz popularyzacji nauki.

Rozwój gospodarczy i sukces azjatyckiego zarządzania zmianą oraz skutki wzrostu inwestycji międzynarodowych państw z Azji, w tym w szczególności Chin, są istotnymi przyczynami, które wpłynęły i nadal mają znaczący wpływ na rozwój gospodarczej przestrzeni pacyficznej. Dzisiejsza silna pozycja państw z Azji – przede wszystkim dzięki stałemu, choć spowolnionemu rozwojowi gospodarczemu Chin – jest uznawana za szansę i zagrożenie dla świata zachodniego oraz promowanych tam standardów ekonomicznych. Stale zmieniająca się architektura globalnej gospodarki i bezpieczeństwa światowego zmusza do refleksji nad gospodarką w kontekście międzynarodowej pozycji Chin i innych państw azjatyckich. Celem niniejszej publikacji jest zaspokojenie tej potrzeby i rozszerzenie stanu wiedzy o znaczeniu Azji we współczesnych międzynarodowych stosunkach gospodarczych.

Tom składa się z siedmiu rozdziałów i łączy dążenie do wyjaśnienia tytułowego zakresu i przedmiotu zainteresowania na-

ukowego z upowszechnieniem różnych perspektyw badawczych – współzależności między procesami politycznymi, kwestiami bezpieczeństwa a zjawiskami ekonomicznymi. Swoim zakresem przestrzennym przyczynki sięgają od Azji Wschodniej przez Bliższy Wschód po Europę Środkowo-Wschodnią i obejmują, obok kwestii globalnych planów inwestycji chińskich, wybrane relacje bilateralne państw azjatyckich oraz sprawy dotyczące bezpieczeństwa ekonomicznego w kontekście światowym i regionalnym. Sprawia to, że niniejszy tom zarówno jest wartościowym przyczynkiem do wzbogacenia zaawansowanych badań naukowych, jak i ma wymiar ekspercki, przydatny dla czytelnika z praktyki biznesowej współpracującego z Chinami i innymi partnerami z Azji.

Łukasz Kominek w otwierającym tom opracowaniu o uwarunkowaniach Nowego Jedwabnego Szlaku oparł swoje rozważania nie tylko na wyznacznikach gospodarczych, ale również na wyznacznikach geopolitycznych oraz historycznych i kulturowych. Autor zwrócił uwagę na obecność chińskiej kultury w różnych dziedzinach życia naszej cywilizacji za pośrednictwem Szlaku Jedwabnego jako elementu liberalizującego światową wymianę handlową. W kolejnym artykule Ewa Cieślik zwraca uwagę na niezrównoważone stosunki gospodarcze między Chinami a krajami Grupy Wyszehradzkiej, które w ten sposób pogarszają swoją pozycję w globalnych łańcuchach wartości w relacji do Chin. Robert Jakimowicz w swojej krótkiej, lecz dogłębnej analizie stosunków gospodarczych Chin i Japonii podkreśla, że Japonia stała się słabsza wobec partnera chińskiego, z czego wypływają określone konsekwencje mogące wpłynąć na coraz bardziej asertywną politykę Chin wobec Kraju Kwitnącej Wiśni. Bezpośrednie inwestycje Chin w Europie i w Polsce to ciekawy temat, który Marta Gębska omówiła szeroko, rysując perspektywy i szanse sektorowe, mimo zaznaczających się barier i trudności politycznych na rynkach europejskich. Celem kolej-

nego artykułu jest także ukazanie zagadnienia zagranicznych inwestycji Chin w kontekście bezpieczeństwa. Luiza Kostecka-Tomaszewska sprawnie identyfikuje najważniejsze wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego Chin, podpierając swoje rozważania obszerną analizą danych statystycznych w zakresie chińskiego handlu zagranicznego. Następne dwa przyczynki, zamykające tom, zostały poświęcone zagadnieniom współpracy bilateralnej i wielostronnej. Karol Kościelniak zastanawia się, w którą stronę podąży współpraca polsko-wietnamska, uprzednio prezentując jej historię sięgającą 1950 r., a Norbert Obara pokazuje, jak zerwanie przez USA wielostronnego porozumienia nuklearnego z Iranem wpływa na pozycję międzynarodową i stanowisko Chin.

W światowej gospodarce zachodzą wyraźne zmiany. W ostatnich latach coraz większe znaczenie odgrywają państwa Azji, nie tylko Chiny czy Japonia, lecz także mniejsze kraje, takie jak Taiwan czy Wietnam. W przedstawionych prognozach dotyczących dalszego rozwoju stosunków gospodarczych Chin i innych wybranych państw azjatyckich autorzy zakładają, że region ten będzie nadal konsekwentnie i ostrożnie modernizować gospodarkę. Będzie też prowadzić bardziej asertywną politykę zagraniczną i gospodarczą, aby w ten sposób wzmocnić legitymizację obozów rządzących. Taka polityka zagraniczna i istniejący kontekst międzynarodowy mogą zakłócić dalszy wzrost gospodarczy tego regionu. Czytelnicy tomu mogą więc dojść do wniosku, że jedyną pewną rzeczą jest to, że przyszłość Azji jako wschodzącego nowego światowego centrum gospodarczego jest kwestią otwartą i bardzo złożoną.

Problematyka stosunków gospodarczych państw azjatyckich, a w szczególności Chin, dziś i w przyszłości cieszy się wielkim zainteresowaniem nie tylko wśród ekspertów od współczesnych gospodarczych stosunków międzynarodowych, ale także politologów, historyków, sinologów i europeistów. Na temat historii

i współczesnych Chin oraz ich roli na arenie międzynarodowej, w tym także stosunków z Unią Europejską, ukazało się już bardzo wiele publikacji na całym świecie, ale wciąż nie wiemy, dokąd naprawdę zmierzają Chiny i jaki mają cel do osiągnięcia. Nie wiemy też, dokąd zmierza Unia Europejska i jakie będą jej losy, zwłaszcza po brexicie. Czy nie rozpadnie się ona w XXI w.? Istnieją też wątpliwości co do dalszej hegemonii Stanów Zjednoczonych na świecie, zwłaszcza pod rządami prezydenta Donalda Trumpa, oraz odnośnie do chińskiego „zwrotu w kierunku multilateralizmu” i „zrównoważonego rozwoju”. Jednak realizacja chińskiej polityki reform i otwarcia na świat jeszcze się nie zakończyła, a na horyzoncie wciąż jest wiele trudności i przeszkód. Dotyczą one między innymi ekologii, dostępu do żywności, pandemii, wciąż rosnącej liczby obywateli i zwalczania w Chinach korupcji. Dziś sytuacja w Chinach i w Unii Europejskiej oraz ich rola na świecie są już inne aniżeli kilka lat temu. Inne są też realia międzynarodowe, mniej lub bardziej sprzyjające współpracy Chin i Unii Europejskiej.

Na łamach niniejszej publikacji poszczególni autorzy i autorki w kolejnych rozdziałach próbują pokazać przesłanki, szanse i zagrożenia dla Chin i ich bliższych oraz dalszych sąsiadów oraz ich wzajemne relacje gospodarcze dziś i w przeszłości. Ponadto próbują zweryfikować kontrowersyjną hipotezę, lansowaną przez wielu badaczy, która zakłada, że XXI w. będzie wiekiem Azji, czyli *de facto* Chin. Kończąc niniejszy wstęp, pragniemy serdecznie podziękować współautorom tej publikacji i jednocześnie zachęcić czytelników do jej lektury.

Joanna Marszałek-Kawa
Piotr Zariczny

uwarunkowań w wielu różnych płaszczyznach. Autor opracowania oparł swoje rozważania nie tylko na wyznacznikach ekonomicznych, mając na uwadze duże znaczenie gospodarki, która napędza dzisiejszy świat, ale również wyznaczniki geopolityczne (istotne w światowej grze mocarstw), historyczne (pamiętając o swoistym renesansie starej koncepcji Jedwabnego Szlaku czy też kulturowe (zwracając uwagę na obecność chińskiej kultury w różnych dziedzinach życia współczesnego świata).

Historyczne wyznaczniki projektu

Szlak Jedwabny, biorąc pod uwagę swoje możliwości w zakresie liberalizacji wymiany handlowej, stał się jednym z najważniejszych czynników kształtujących historię naszej cywilizacji. Zwraca on, historycznie rzecz ujmując, uwagę nie tylko na ekonomicznym znaczeniu tej drogi w historii świata, ale również na czynnikach kulturowych. Handlarze, podróżujący przez terytoria znajdujące się na Szlaku propagowali różne elementy kultury, niekiedy wprowadzali na odwiedzanych obszarach własne zwyczaje czy też tradycję oraz kulturę¹.

Kluczowe znaczenie, apogeum swojego znaczenia, Szlak Jedwabny miał w czasach od III w. przed naszą erą do XIII w. n.e. W okresie tym mierzył on około dwanaście tysięcy kilometrów i umożliwiał transport cennych kruszców, jak i surowców wydobywczych czy towarów. W średniowieczu stracił on nieco na znaczeniu, ponieważ światowe cywilizację odeszły nieco od transportu lądowego na rzecz transportu morskiego.

Już od czasów starożytnych Szlak przyciągał kupców z całego świata szukających odbiorców dla swoich towarów. Przez ten łańcuch komunikacyjny, jak już wcześniej wspomniano prze-

---

¹ A. Kajdańska, E. Kajdański, *Jedwab: szlakami dżonek i karawan*, Warszawa 2016, s. 23.

wożono surowce i drogie kruszce, ale nie tylko. Handlowano egzotycznymi produktami, między innymi przyprawami, luksusowym jedwabiem czy też porcelaną. Przemarsz Szlakiem był jednak dość niebezpieczny przez obecność grasujących szajek na nieznanymi kupcom terenach. Często był też mocno uciążliwy ze względu na lokalne prawa, zwyczaje, jak również podatki i opłaty celne. Zwraca również uwagę fakt, że aby pokonać w tamtym okresie tak długą trasę należało poświęcić temu niekiedy kilka lat. Zazwyczaj zatem nikt nie decydował się wśród kupców chińskich na tak długą trasę. Przekazywano towary kolejnej gildii kupieckiej, poprzez które trafiały one w końcu do Europy. W związku z tym przez stulecia kontakt Europejczyków z Chińczykami był rzadki i mocno ograniczony².

Trasa ta nie była jednak wyłącznie szlakiem, na którym rozwijał się handel czy też swoista kultura. Obszar ten był podstawowym obszarem komunikacyjnym między Europą a Azją. Trasą tą podróżowali również choćby urzędnicy imperialni. Na przykład w XIII w., szlakiem tym udał się z misją od papieża do chana mongolskiego, franciszkanin Benedykt Polak z Wrocławia³.

Jedno z największych dzieł opisujących ówczesny charakter i wygląd Jedwabnego Szlaku stworzył kupiec wenecki, Marco Polo, który opisując swoją podróż szczegółowo zrelacjonował co widział. Szlak w czasach naszej ery przeżywał wzniości i upadki, w zależności od sytuacji regionalnej, upadków regionalnych mocarstw. W XVI w. Turcy Osmańscy, którzy podbili Bizancjum zniszczyli również osady handlowe zamykając tym samym historię Jedwabnego Szlaku na kilkaset kolejnych lat⁴.

---

² *Nowy Jedwabny Szlak*, <https://www.rp.pl/Rzecz-o-historii/310069832-Nowy-Jedwabny-Szlak.html> [dostęp: 14.06.2019].

³ B. Liberska, *Perspektywy rozwojowe chińskiej gospodarki do 2050 roku*, „Studia Ekonomiczne – Economic Studies” 2010, nr 4 (LXVII), s. 49.

⁴ A. Nobis, *Krótki przewodnik po Nowym Jedwabnym Szlaku*, Warszawa 2017, s. 74.

Na pozostałości, a właściwie ich brak zwraca uwagę również podróżnik, Adam Nobis, który opisując swoje podróże po dawnym starożytnym Jedwabnym Szlaku pisał, że w większości wszelkie kompleksy świątynne i inne ślady tamtejszej kultury zostały zrabowane przez lata przez różne bandy i obce wojska lub pochłonięte przez pustynię i czas. Wciąż jednak na terenach tych są widoczne ruiny budynków przypominające dawną świetność⁵.

Na uwagę zwraca uwagę w szczególności miasto Xi'an, dawna stolica imperium. Miało ono 8 mln mieszkańców, a na każdym kroku widać było bogactwo miasta i jego gigantyczne zróżnicowanie kulturowe. Miasto to było zresztą etapem początkowym na starożytnym Jedwabnym Szlaku.

Historycznie rzecz ujmując kolejnym istotnym na Szlaku miastem było Osz, które w wyniku starć chińsko-radzieckich, wspomnianych wcześniej zostało w pełni odcięte od handlu. Jednak po rozpadzie Związku Radzieckiego i odzyskaniu suwerenności przez okoliczne państwa również to miasto odżyło. Najstarszy w Azji Środkowej bazar Dżajma odzyskuje dawny blask. Na równie dużą uwagę zasługuje inne miasto tamtego okresu – Sinciang, będący kiedyś areną konfliktu między imperium brytyjskim a carami rosyjskimi o pozycję gospodarczą w Azji. W aspekcie wywiadowczym dużą rolę w tej grze odegrali Polscy odkrywcy w służbie carskiej, między innymi Leon Barczewski czy generał Bronisław Grąbczewski⁶.

W latach 80. i 90. XX w. Azja Środkowa ponownie znalazła się w centrum wielkiej politycznej rozgrywki pomiędzy Rosją a Chinami. Już Czyngis-chan wiedział, że panowanie nad terenami starożytnego Jedwabnego Szlaku umożliwiła poprzez swoją centralną pozycję kontrolę nad Azją. Obecnie na terenach tych

---

⁵ Ibidem.

⁶ J.K. Fairbank, *Historia Chin: Nowe spojrzenie*, Warszawa 2004, s. 88.

nadal największe znaczenie w kontekście politycznym ma Rosja, jednak w zakresie gospodarczym już dawno prym przejęły w tym obszarze Chiny⁷.

Warto jednak, z historycznego punktu widzenia, wziąć pod uwagę fakt, że w 2014 r. UNESCO dopisało różne zabytki na terenie starożytnego Jedwabnego Szlaku do listy światowego dziedzictwa, dzięki czemu można mieć nadzieję, że zostaną one ocalone od zapomnienia⁸.

Znaczenie geostrategiczne, a przede wszystkim ekonomiczne i gospodarcze szlaku lądowego sprawiły, że Chiny podjęły próbę rekonstrukcji Szlaku. Najwięksi obserwatorzy historii gospodarczej świata zauważają, że jeszcze nigdy w historii nie było tak ambitnej, dalekosiężnej i dużej koncepcji mogącej połączyć cały świat w gospodarczą machinę⁹.

Geopolityczne postrzeganie projektu

Inicjatywa Nowego Jedwabnego Szlaku często nazywana jest historycznym projektem z punktu widzenia geopolitycznego, a nawet największym projektem XXI w. Patrząc strategicznie stanowi ona swoistą odpowiedź Chin na możliwość zablokowania morskiej drogi handlowej w przypadku konfliktu ze Stanami Zjednoczonymi. W przypadku ewentualnego konfliktu pozostałby sieć transportu lądowego czy też kolejowego¹⁰.

---

⁷ A. Gałganek, *Historia stosunków międzynarodowych. Nierówny i połączony rozwój*, t. 2: *Rzeczy i praktyki*, Warszawa 2013, s. 63.

⁸ *Nowy Jedwabny Szlak*, <https://www.rp.pl/Rzecz-o-historii/310069832-Nowy-Jedwabny-Szlak.html> [dostęp: 14.06.2019].

⁹ *Jedwabne szlaki XXI wieku*, Wydawnictwo Narodowej Komisji Rozwoju i Reformy, Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Gospodarki Chińskiej Republiki Ludowej, z upoważnienia Rady Państwa (rządu), Pekin 2013, s. 10.

¹⁰ A. Brona, *Geopolityczny redukcjonizm w postrzeganiu Pasa i Szlaku*, Warszawa 2018, s. 3.

Jak pisze jednak Adrian Brona, ekspert w dziedzinie stosunków międzynarodowych Azji nie można redukować tej inicjatywy tylko do znaczenia inwestycji infrastrukturalnych. Projekt jest bowiem pomysłem o charakterze znacznie szerszym. Oprócz wydatków infrastrukturalnych, Chiny pragną również w ramach tej inicjatywy realizować i rozszerzać współpracę zarówno na szczeblu akademickim, kulturowym czy gospodarczym, ale również na szczeblu kosmicznym, po transfer technologiczny i doświadczalny¹¹.

Należy również zwrócić uwagę na inny geopolityczny fakt istotny z punktu widzenia tej koncepcji. Otóż Chińczycy nie zapominają jednak wcale o drodze morskiej. Nowy Morski Szlak Jedwabny ma bowiem omijać akweny zdominowane przez jednostki Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych i dwa newralgiczne tereny – Cieśninę Malakka oraz Kanał Sueski. Współcześnie to właśnie tą drogą Chiny przekierowują większość swoje eksportu na zachód. Podobnie sytuacja wygląda w aspekcie innej drogi. Chińczycy pragną również rozszerzać w ramach swej inicjatywy Arktyczny Nowy Jedwabny Szlak, który stanowi próbę rozwiązania kolejnej swoistej, geopolitycznej pułapki. W obszarze tym bowiem na chwilę obecną w razie ewentualnego konfliktu na płaszczyźnie Chiny–USA, Amerykanie mają łatwą możliwość zablokowania drogi handlowej ChRL na obszarze Cieśniny Beringa¹².

Wracając jednak do kwestii lądowego Szlaku to zwraca uwagę fakt, że zdaniem Chińczyków Europa nie do końca rozumie tę ideę. Zachód uważa bowiem, że jest to projekt wyłącznie handlowy, którego głównym celem jest pozbycie się nadwyżek produkcyjnych oraz podniesienie wartości handlu z Europą.

---

¹¹ K. Bobkowski, *Chiny w grze o dominację nad Eurazją*, „Przegląd Geopolityczny” 2013, nr 6, s. 47–59.

¹² P. Behrendt, *Chińczycy grają w go. Napięcie w Azji rośnie*, Warszawa 2015, s. 30.

Jest to oczywiście po części prawda, aczkolwiek nie do końca. Również Polska dostrzega w tym projekcie swoje nad wyraz kluczowe znaczenie.

Realnie jednak rzecz ujmując, jak już wcześniej wspomniano, Pas Gospodarczy Nowego Jedwabnego Szlaku składa się z sześciu korytarzy, z których najważniejszym wydaje się korytarz między Chinami a Pakistanem (CPEC). Inwestycje w tym obszarze już trwają i szacowane są na dziesiątki miliardów dolarów. Inwestycje niezbędne do przeprowadzenia modernizacji kolejowych w Polsce są przy tej inwestycji stosunkowo niskie. Chińczycy wskazują, że wbrew europejskim przewidywaniom to nie oni są tu odbiorcą docelowym projektu, ale przede wszystkim jest to Azja oraz Afryka¹³.

Pomysł ten nie jest zresztą nowy. Pojawił się już w czasach opisanych we wcześniejszych częściach pracy, gdy spory chińsko-radzieckie całkowicie unieruchamiały kwestie gospodarcze o rozwojowe w regionie. Idea ta miała stanowić próbę rozwoju terenów odległych od szlaków, gdzie możliwy jest transport morski. Należy zauważyć, że tego typu inicjatywy są dużo starsze niż koncepcja Nowego Jedwabnego Szlaku ogłoszona w tym dziesięcioleciu. Jako przykład potwierdzający ten fakt można wskazać chociażby połączenie kolejowe Łódź–Chengdu.

Sprawy geopolityczne, mimo niewątpliwego znaczenia, wydają się mieć jednak dla Chińczyków w ramach tego projektu drugorzędne znaczenie. Nacisk kładziony jest przede wszystkim na rozwój ekonomiczny. Można to co prawda doszukiwać się, że w przypadku CPEC może to być dla rządu chińskiego sposób przedłużenia sojuszu przeciwko Indiom, jednakże najnowsze propozycje wobec otworzenia korytarza również

---

¹³ N. Chang-Liao, *China's New Foreign Policy under Xi Jinping*, „Asian Security” 2016, nr 12, s. 12.

z udziałem Indii mogą sprawiać wrażenie, że Chiny pragną zaprosić do współpracy swojego regionalnego konkurenta¹⁴.

W zakresie postrzegania geopolitycznego problemu Pasa i Szlaku nasuwa się jeszcze jedno pytanie. Otóż czy Chiny zgodzą się na łaskę Rosji, będącej niezbędnym elementem połączenia lądowego z Europą? Sprawiłoby to w pewnym sensie uzależnienie się Chin od Federacji Rosyjskiej. W kularach istnieją również rozmowy, na mocy których Rosjanie mieliby dogadać się z Amerykanami celem oddalenia groźby detronizacji znaczenia mocarstw przez Chińczyków¹⁵.

Nie ulega wątpliwości, że nie można patrzeć na tę inicjatywę w pierwszej kolejności przez pryzmat geopolityczny. Zbyt dużo tu jest przypuszczeń, nieopartych konkretnymi argumentami. Znaczenie Pasa i Szlaku jest bez wątpienia, w sensie geostrategicznym, bardzo wysokie. Jednakże inwestycje planowane przez Chiny mają raczej wymiar zdecydowanie bardziej gospodarczy, ekonomiczny, niż polityczny.

Ekonomiczne aspekty projektu

Ekonomicznie rzecz ujmując, a może raczej prawnie ku temu spoglądając nie można nie zauważyć faktu, że Chińska Republika Ludowa nie stworzyła ogólnych zasad, na podstawie których inicjatywa chińska miałyby funkcjonować. Powtarza się tylko jak mantrę, iż będzie do inicjatywa ku wzajemnej korzyści. Patrząc na mapę nr 1 przedstawiającą planowany przebieg szlaku (w 2015 r.) widzimy trasę z Europy Środkowo-Wschodniej przez terytoria Kazachstanu, Rosji i Białorusi oraz Polskę (przez Łódź) do Niemiec i Czech. Z tej drogi planowane były dwa roz-

---

¹⁴ Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej. Normy – instytucje – ład regionalny*, Wrocław 2010, s. 80.

¹⁵ Q. Xingwang, *China's Outward Direct Investment and Its Oil Quest*, Buffalo 2011, s. 5.

gałęzienie: na Łotwę oraz przez drogę morską, Grecję, poprzez Belgrad do Budapesztu¹⁶.

Mapa 1. Nowy Jedwabny Szlak

Źródło: M. Kaczmarski, J. Jakóbowski, J. Handle-Hussein, *Szczyt Chiny–Europa Środkowo-Wschodnia: nowa wizja współpracy, stare instrumenty*, „Komentarze OSW”, 20.12.2015, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-02/szczyt-chiny-europa-srodkowo-wschodnia-nowa-wizja-wspolpracy-stare> [dostęp: 20.06.2019].

Kluczową kwestią w zakresie tego planu jest przekonanie do współpracy Rosji, która mając w pamięci rosnące znaczenie Chin w Azji Środkowej w latach dziewięćdziesiątych XX w., nie była przychylnie nastawiona do koncepcji chińskiej widząc w niej próby dalszego marginalizowania ich znaczenia w regionie.

Otrzymując jednak deklarację o zaproszeniu do współpracy w ramach tej inicjatywy oraz rolę państwa kluczowego w celu realizacji planu Rosja stała się przychylnie nastawiona do chińskiej koncepcji. Ma na to wpływ jeszcze dwa aspekty¹⁷.

¹⁶ M. Kaczmarski, W. Rodkiewicz, *Rosyjska Wielka Eurazja wobec chińskiego Nowego Jedwabnego Szlaku: adaptacja zamiast konkurencji*, Komentarze OSW, nr 219, s. 2–3.

¹⁷ J. Jakóbowski, *Współpraca handlowa w ramach „16+1”: sektorowy sukces eksportu żywności do Chin*, „Komentarze OSW”, <http://www.osw.waw>.

Po pierwsze, Federacja Rosyjska ma cały czas w pamięci fakt, że po rozpadzie ZSRR w latach 90. XX w. państwa Zachodu nie udzieliły im finansowego wsparcia i nie dokapitalizowały kraju. Zmieniając sposób prowadzenie swojej polityki regionalnej, Chiny zaczęto w Rosji postrzegać jako potencjalnego sojusznika¹⁸.

Drugim aspektem jest fakt, iż zgoda rosyjska na udział w Nowym Jedwabnym Szlaku przyniesie jej nie tylko wielkie korzyści natury ekonomicznej, ale również znaczeniowej. Rosja stanie się niezbędnym czynnikiem do uzyskania statusu „państwa bramy” przez kraje Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej. Dodatkowe inwestycje w infrastrukturę kolejową oprócz znaczenia gospodarczego przyniosą Rosjanom wymierne korzyści po odzyskaniu nadszarpniętego zaufania poprzez aneksję Krymu.

Europa jest obecnie dla Chińskiej Republiki Ludowej z punktu widzenia geoekonomicznego terenem o priorytetowym znaczeniu poprzez to, że Chiny posiadają w tym obszarze najwyższy wskaźnik obrotów handlowych. W 2014 r. wynosiły one 515 mld euro, gdzie dla porównania wartość obrotów ze Stanami Zjednoczonymi wyniosła 464 mld euro¹⁹.

Równie ciekawym porównaniem może być wartość tychże obrotów w 2016 r. Dane wskazują, że w roku tym wartości obrotów gospodarczych z Europą wyniosła 559 mld dolarów, gdzie wartość ze Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-

---

pl/pl/ pl/publikacje/komentarze-osw/2015-1--29/wspolpraca-handlowa-w-ramach-161-sektorowy-sukces-eksportu [dostęp: 14.06.2019].

¹⁸ R. Jakimowicz, *Geostrategiczny wybór Rosji u zarania trzeciego tysiąclecia. Polityka Federacji Rosyjskiej wobec regionu Azji i Pacyfiku, Azji Centralnej i Artyki*, t. 3, Kraków 2015, s. 19.

¹⁹ *The meeting of Heads of Government of Central and Eastern European countries and China: Riga Declaration, Ministry of foreign affairs of the Republic of Latvia*, http://www.china-ceec.org/eng/zysw_4/t1414325.htm [dostęp: 14.06.2019].

-Wschodniej wyniosła 443 mld dolarów, a ze Wspólnotą niepodległych Państw „tylko” 1550 mld dolarów. Niestety w tym okresie wartość obrotów handlowych z Europą Środkowo-Wschodnią wyniosła jedynie 10% obrotów z Unią Europejską, co podkreśla tezę, że obszar ten nie jest postrzegany przez Chiny przez pryzmat *stricte* handlowy, ale bardziej jako teren do rozwoju handlu z UE²⁰.

Chiny utożsamiają możliwość realizacji koncepcji w Europie Środkowo-Wschodniej poprzez formuły już działające na kontynencie. W 2012 roku na mocy forum gospodarczego w Budapeszcie zostało zorganizowane spotkanie szefów rządów w Warszawie, na którym zostało podpisane porozumienie „16+1” (szerzej w dalszej części pracy) oraz został złożony szereg innych deklaracji²¹.

Chińczycy nie ukrywają, że Europa Środkowo-Wschodnia jest dla nich swoistym hubem, miejscem, z którego chcieliby oni do Europy transferować swoje innowacyjne technologie, maszyny, jak superszybkie koleje czy też innego typu urządzenia. Punktem zrzutu towarów z drogi morskiej okrzyknięto greckie miasto Pireus, który pod koniec 2016 r. został w całości oddany do użytku chińskiej firmie kontenerowej China Ocean Shipping Group Company (COSCO)²².

Format „16+1” nie spełnił do końca pokładanych w nim nadziei ze strony chińskiej z powodów, na które składają się:

---

²⁰ K. Kaczmarek, *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze OSW”, 10.02.2015, nr 161, s. 5–6.

²¹ J. Kaczmarek, J. Jakóbcowski, J. Hyndle-Hussein, *Szczyt Chin – Europa Środkowo-Wschodnia: nowa wizja współpracy, stare instrumenty*, <http://www.osw.wawa.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-02/szczyt-china-europasrodkowo-wschodnia-nowa-wizja-wspolpracy-staare> [dostęp: 14.06.2019].

²² K. Szumski, *Nowa polityka zagraniczna prezydenta Chin Xi Jinpinga*, Centrum Cywilizacji Azji Wschodniej, 2.06.2016, <http://swps.pl/nauka-i-badania/materialyccawk/2432-nowa-polityka-zagraniczna-prezydent-chin-xi-jinpinga>, [dostęp: 14.06.2019].

- podział Europy na państwa Unii Europejskie i pozosta-
jące poza nią;
- podział Europy na państwa należące do strefy euro oraz
te, które zdecydowały się pozostać poza strefą euro;
- problemy natury prawnej;
- brak audytów dotyczących chińskich firm i procedur
rozstrzygnięcia przetargów.

Ważnym wydarzeniem było otwarcie przez Chiny fundu-
szu inwestycyjnego dla Europy Środkowo-Wschodniej podczas
szczytu w Rydze w dniach 5–6 listopada 2016 r., mającego na
celu wsparcie inwestycji w tym regionie świata opartych na
infrastrukturze, technologii oraz handlu spożywczym. Odpo-
wiedzialnym za otwarcie funduszu był Bank o China²³.

Podstawowym problemem w relacjach Chin z Europą Środ-
kowo-Wschodnią jest deficyt handlowy. Dane przedstawione
w tabeli 1 wyraźnie obrazują ten problem. Mimo że w latach
2011–2014 zmniejszył się deficyt między Chinami a kilkoma
krajami, takimi jak chociażby Węgry czy Rumunia, to w po-
zostałych państwach deficyt ten nie tylko się nie zmienił, ale
w niektórych przypadkach nawet się powiększył²⁴.

Tabela 1. Obroty handlowe Europy Środkowo-Wschodniej i Chin
w latach 2011–2014 (dane w mln USD)

Państwo	Eksport całość		Import całość		Import całość		Bilans handlowy	
	2011	2014	2011	2014	2011	2014	2011	2014
Polska	61	219	1861	2 251	18 116	22 993	-16 255	-20 742
Węgry	15	36	1 688	2 156	6 076	5 362	-4 388	-3 205
Czechy	26	40	1 668	2 033	18 905	17 252	-17 237	-15 219
Słowacja	4	1	2 075	1 825	4 644	6 348	-2 568	-4 523

²³ *Chiny uruchamiają fundusz inwestycyjny dla Europy Środkowo-Wschodniej*, <http://niezalezna.pl/88752-chiny-uruchamiaja-fundusz-inwestycyjnydla-europy-rodkowo-wschodniej> [dostęp: 14.06.2019].

²⁴ J. Piechociński, *Polsko-chińskie stosunki gospodarcze*, <http://piechocinski.blog.onet.pl/2016/05/31/polska--chiny-3/> [dostęp: 14.06.2019].

cd. tabeli 1

Rumunia	4	13	544	759	3 525	3 150	-2 981	-2 390
Bułgaria	3	59	407	709	945	1 147	-538	-439
Estonia	8	13	304	204	1 395	1500	-1 091	-1 296
Słowenia	3	4	127	186	1 601	1725	-1 474	-1 539
Łotwa	4	8	56	140	414	468	-358	-328
Litwa	4	4	81	135	628	884	-548	-749
Macedonia	1	1	127	93	355	432	-227	-339
Albania	0,2	0	49	83	345	382	-296	-299
Chorwacja	1	1	55	68	1 605	589	-1550	-521
Serbia	1	1	15	14	1 488	1 561	-1 473	-1 547
Bośnia i Hercegowina	0,1	0,2	6	9	552	922	-546	-913
Czarnogóra	1	1	1	3	144	176	-143	-173

Źródło: J. Jakóbowski, *Współpraca handlowa w ramach „16+1”...*, op.cit.

Wartym w tym miejscu podkreślić, że sektor rolno-spożywczy odgrywa coraz większą rolę w relacjach pomiędzy krajami Europy Środkowo-Wschodniej a Chinami. W czerwcu 2015 r. utworzono Stowarzyszenie na rzecz Wspierania Współpracy Rolnej między tymi krajami pod przewodnictwem Bułgarii. Projekt ten w 2016 r. został dołączony do gamy projektów w ramach inicjatywy Nowego Jedwabnego Szlaku. W sektorze tym największe znaczenie dla Chin mają Polska, Węgry i Bułgaria. W 2014 r. polski eksport tego typu towarów stanowił 55% wartości eksportu wszystkich państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej, co w przeliczeniu wyniosło około 219 mld dolarów²⁵.

W kontekście ekonomicznym i kulturowym należy również zauważyć rozwój wymiany między obywatelami EŚW a Chinami. Bezpośrednie połączenia lotnicze zostały obecnie zwiększone do siedmiu, a liczba inwestycji zagranicznych w Chinach w 2015 r. osiągnęła taki sam poziom jak liczba inwestycji chińskich w regionie²⁶.

²⁵ Ibidem.

²⁶ *Keynote Speech by H.E. Li Keqiang Premier of the State Council of the*

Wymiar kulturowy koncepcji

Jednym z przejawów nacjonalizmu chińskiego jest promocja kultury i języka na całym świecie. W zakresie tym istotną rolę spełniają centra kulturowe w postaci Instytutów Konfucjusza. Konstrukcje tych centrów, a właściwie ich strategia przypomina nieco strategię brytyjskiego odpowiednika British Council.

Pierwszy tego typu instytut został powołany w Sztokholmie w 2005 r. W 2012 r. ich liczba w całej Unii Europejskiej wynosiła około 23 tys. Rozwój tej sieci jest imponujący i jest związany bezpośrednio ze zmianami we władzach Chin, które zainwestowały w ten sposób w promocję swojego kraju duże fundusze. Takiego typu działania zazwyczaj mają przynieść efekty długofalowe. Już jednak w Europie widoczne są efekty tych działań w postaci zwiększenia ilości osób uczących się języka mandaryńskiego. Zmienia się również opinia społeczna. W 2005 r. jedynie 2% Europejczyków uznawało język chiński za przydatny w przyszłym świecie dla swoich dzieci. W 2014 r. osób, ich liczba wynosiła już około 15%²⁷.

Działalność instytutów w Europie budziła pewne obawy dotyczące możliwości zbierania informacji o państwach przez wywiad chiński. Kwestia ta nie jest jednak zbyt dobrze zbadana i wiąże się z jeszcze nieco negatywnym postrzeganiem Chińczyków jako rywali, podmiot mogący powodować zagrożenie na arenie międzynarodowej. Dużą jednak uwagę w tym zakresie powinny przeznaczać służby kontrwywiadowcze państw, o czym informują analitycy amerykańscy²⁸.

People's Republic of China at the Sixth China-CEEC Business Forum, Riga, http://www.china-ceec.org/eng/zyxw_4/t1413793.htm [dostęp: 14.06.2019].

²⁷ P. Ebels, *Amid Crisis, Europeans Flock to Learn Chinese*, „EUObserver” [dostęp: 14.06.2019].

²⁸ P. Mattis, *Reexamining the Confucian Institutes*, „The Diplomat”, 2.08.2012.

Niezwykle istotnym faktem z punktu widzenia rozwoju, a nawet ekspansji kultury chińskiej na świat była organizacja w ostatnim czasie dwóch wielkich przedsięwzięć kulturalnych na czele z Igrzyskami Olimpijskimi, jakie dożyły się w Pekinie w 2008 r. oraz Wystawę Expo w Szanghaju w 2010 r. Oba wydarzenia zorganizowane z dużą dozą profesjonalizmu oraz starannością miały na celu pokazać światu co Chiny potrafią i podnieść rangę Chin na arenie międzynarodowej jako kraju otwartego na ludzi i inne kultury. Nie bez znaczenia miały slogany utworzone w czasie Igrzysk, jak choćby „open China” czy też „green games” nawiązujące do przykładanie szczególnej wagi przez Chińską Republikę Ludową dla dobra środowiska naturalnego. Wszystkie te zabiegi nie odniosły jednak znaczącego skutku, ponieważ do Europy dotarły słuchy o łamaniu praw człowieka przez Chiny podczas przygotowań do organizacji ceremonii. Był to zatem, mimo niewątpliwego sukcesu pod kątem pokazania profesjonalizmu w zakresie realizacji inwestycji, miecz obosieczny w związku z plamą wizerunkową w zakresie ochrony praw człowieka²⁹.

Kolejnym ważnym czynnikiem na szczeblu propagowania kultury chińskiej są imigranci. W 2011 r. dane wskazują, że w Europie było około 2,5 mln Chińczyków, co w porównaniu do 1998 r., kiedy obecność obywateli Chin na tym kontynencie wynosiła około 1,3 mln jest wynikiem bardzo wysokim³⁰.

Według badaczy za rozwojem chińskiej diaspory na kontynencie europejskim stoi wiele czynników, między innymi:

- ekspansja chińskiego sektora biznesowego;
- rozwój wymiany handlowej;

---

²⁹ Y. Yevdokimov, *Olympic Diplomacy as an Instrument of Chinese Foreign Policy Propaganda*, „Security Index: A Russian Journal on International Security” 2009, nr 15, s. 84–87.

³⁰ K. Latham, B. Wu, *Chinese Immigration into the EU: New Trends, Dynamics and Implications in the Era of a Rising China*, ECRAN, 2013, s. 71.

- popyt na chińską siłę roboczą;
- poprawa warunków materialnych obywateli chińskich;
- umiędzynarodowienie się szkolnictwa;
- oraz coraz bardziej widoczne nierówności wśród społeczeństwa w Chinach.

Można zatem podzielić imigrantów chińskich (w dużym uproszczeniu) na grupę:

- biznesową,
- zarobkową,
- oraz studentów.

Zdarza się, że imigracja z Chin do Europy przebiega nielegalnie. Najczęściej charakter tego przestępczego zjawiska związany jest z działaniami grup przemytniczych z Serbii. Obecność Chińczyków w Europie umożliwia ich wykorzystanie w celach politycznych, głównie w propagowaniu chińskiej kultury oraz hasel wpływających na pozytywne postrzeganie Chin na arenie międzynarodowej³¹.

Podsumowanie

W ostatnich latach chińska polityka zagraniczna wyraźnie zmieniła swój kierunek. Jest to bezpośrednio związane z procesem odchodzenia Chin od polityki izolacji na arenie międzynarodowej do polityki mocno aktywnej, opierającej się na otwarciu na współpracę między państwami. Celem takich działań są dążenia Chin do zajęcia pozycji mocarstwa na arenie globalnej³².

---

³¹ F. Zhongping, *Oumeng de kunhuoyu Zhong-Ouguanxi*, „Goji Wenti Youjiu” 2006, vol. 4, s. 45–49.

³² R. Jakimowicz, *Nowy Jedwabny Szlak a wzrost pozycji krajów Europy Środkowo-Wschodniej wobec Rosji i Chin*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2017, nr 1 (12), s. 29.

Koncepcja Nowego Jedwabnego Szlaku umożliwia kreowanie alternatywnej rzeczywistości w stosunku do amerykańskiej bądź rosyjskiej dominacji w regionie azjatyckim. W planach dalekosiężnych idea ta staje się sposobem na budowę chińskiego porządku świata. Powodzeniu projektu sprzyjają inne plany koordynowane przez Chińską Republikę Ludową na czele z powołaniem banku rozwojowego dla Azji umożliwiającego inwestycje na tym obszarze, jak i utworzenie funduszu inwestycyjnego zmierzającego do inwestycji w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Szlak jest jednocześnie projektem mocno utrudniającym Stanom Zjednoczonym zwrot swojej polityki ku Azji, pojawia się nawet pewna wątpliwość czy zwrot ten Amerykanie nie zastosowali zbyt późno.

Nowy Jedwabny Szlak ma przede wszystkim promować rozwój gospodarczy Chin oraz świata pod ich przywództwem. Jest on jednocześnie ważnym elementem polityki wewnętrznej poprzez wykorzystanie projektu do rozwoju prowincji w centralnych i zachodnich Chinach. Celem Chińskiej Republiki Ludowej jest przede wszystkim promocję własnego eksportu, kultury, siły roboczej oraz transfer zaawansowanej technologii.

Nie ulega wątpliwości, że historyczne wyznaczniki tej koncepcji dają podstawę, by twierdzić, że z ekonomicznego punktu widzenia koncepcja Nowego Jedwabnego Szlaku może okazać się sukcesem gospodarczym. Podkreśla to i potwierdza jednocześnie aspekt rynkowy. Nie można jednak zapominać, że czynniki kulturowe, na czele z krzewieniem chińskich wartości kulturowych i religijnych są dla rządu chińskiego również niezwykle istotne. Podobnie zresztą jak wymiar geopolityczny projektu, dzięki któremu Chińska Republika Ludowa może osiągnąć znaczącą przewagę w walce z innymi mocarstwami o wpływu, a w rezultacie swoistą dominację nad światem.

Bibliografia

- Behrendt P., *Chińczycy grają w go. Napięcie w Azji rośnie*, Warszawa 2015.
- Bobkowski K., *Chiny w grze o dominację nad Eurazją*, „Przeгляд Geopolityczny” 2013, nr 6.
- Brona A., *Geopolityczny redukcjonizm w postrzeganiu Pasa i Szlaku*, Warszawa 2018.
- Chang-Liao N., *China's New Foreign Policy under Xi Jinping*, „Asian Security” 2016, nr 12.
- Ebels P., *Europeans Flock to Learn Chinese*, „EUObserver”, 30.07.2012.
- Fairbank J. K., *Historia Chin: Nowe spojrzenie*, Warszawa 2004.
- Fijałkowski Ł., *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej. Normy – instytucje – ład regionalny*, Wrocław 2010.
- Gałąnek A., *Historia stosunków międzynarodowych. Nierówny i połączony rozwój*, t. 2: *Rzeczy i praktyki*, Warszawa 2013.
- Jakimowicz R., *Geostrategiczny wybór Rosji u zarania trzeciego tysiąclecia. Polityka Federacji Rosyjskiej wobec regionu Azji i Pacyfiku, Azji Centralnej i Arktyki*, t. 3, Kraków 2015.
- Jakimowicz R., *Nowy Jedwabny Szlak a wzrost pozycji krajów Europy Środkowo-Wschodniej wobec Rosji i Chin*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2017, nr 1 (12).
- Jedwabne szlaki XXI wieku*, Wydawnictwo Narodowej Komisji Rozwoju i Reformy, Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Gospodarki Chińskiej Republiki Ludowej, z upoważnienia Rady Państwa (rządu), Pekin 2013.
- Kaczmarek K., *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze OSW”, 10.02.2015, nr 161.
- Kaczmarek M., Rodkiewicz W., *Rosyjska Wielka Eurazja wobec chińskiego Nowego Jedwabnego Szlaku: adaptacja zamiast konkurencji*, „Komentarze OSW”, 2.12.2015, nr 219.

- Kajdańska A., Kajdański E., *Jedwab: szlakami dżonek i karawan*, Warszawa 2016.
- Latham K., Wu B., *Chinese Immigration into the EU: New Trends, Dynamics and Implications in the Era of a Rising China*, ECRAN, 2013.
- Liberska E., *Perspektywy rozwojowe chińskiej gospodarki do 2050 roku*, „Studia Ekonomiczne – Economic Studies” 2010, nr 4 (LXVII).
- Mattis P., *Reexamining the Confucian Institutes*, „The Diplomat”, 2.08.2012.
- Nobis A., *Krótki przewodnik po Nowym Jedwabnym Szlaku*, Warszawa 2017.
- Xingwang Q., *China's Outward Direct Investment and Its Oil Quest*, Buffalo 2011.
- Yevdokimov Y., *Olympic Diplomacy as an Instrument of Chinese Foreign Policy Propaganda*, „Security Index: A Russian Journal on International Security” 2009, nr 15.
- Zhongping F., *Oumeng de kunhuoyu Zhong-Ouguanxi*, „Goji Wenti Youjiu” 2006, vol. 4.

Źródła internetowe

- Chiny uruchamiają fundusz inwestycyjny dla Europy Środkowo-Wschodniej*, <http://niezalezna.pl/88752-chiny-uruchamiaja-fundusz-inwestycyjnydla-europy-rodkowo-wschodniej>.
- Jakóbowski J., *Współpraca handlowa w ramach „16+1”: sektorowy sukces eksportu żywności do Chin*, „Komentarze OSW”, 29.01.2015, <http://www.osw.waw.pl/pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-1-29/wspolpraca-handlowa-w-ramach-161-sektorowy-sukces-eksportu>.
- Kaczmarek J., Jakóbowski J., Hyndle-Hussein J., *Szczyt Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: nowa wizja współpracy, sta-*

- re instrumenty*, „KomentarzeOSW”, 2.12.2015, <http://www.osw.waw-a.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-02/szczyt-china-europasrodkowo-wschodnia-nowa-wizja-wspolpracystaare>.
- Keynote Speech by H.E. Li Keqiang Premier of the State Council of the People's Republic of China at the Sixth China-CEEC Business Forum*, Riga, http://www.china-ceec.org/eng/zyxw_4/t1413793.htm.
- Nowy Jedwabny Szlak*, <https://www.rp.pl/Rzecz-o-historii/310069832-Nowy-Jedw-abny-Szlak.html>.
- Piechociński J., *Polsko-chińskie stosunki gospodarcze*, <http://piehocinski.blog.onet.jpl/2016/05/31/polska-chiny-3/>.
- Szumski K., *Nowa polityka zagraniczna prezydenta Chin Xi Jinpinga*, *Centrum Cywilizacji Azji Wschodniej*, 2.06.2016, <http://swps.pl/nauka-i-badania/materialyccawk/2432-nowa-polityka-zagraniczna-prezydent-chin-xi-jinpinga>.
- The meeting of Heads of Government of Central and Eastern European countries and China: Riga Declaration*, Ministry of foreign affairs of the Republic of Latvia, http://www.china-ceec.org/eng/zysw_4/t1414325.htm.

Abstrakt

Celem przedmiotowej pracy jest analiza i ocena wyznaczników chińskiej koncepcji Nowego Jedwabnego Szlaku. Główny problem badawczy pracy określono w formie pytania: jakie i czym charakteryzują się wyznaczniki Nowego Jedwabnego Szlaku w świetle uwarunkowań historycznych, ekonomicznych, geopolitycznych oraz kulturowych? W pracy zastosowano następujące metody badawcze: analizę i syntezę, które pozwoliły na odpowiednią interpretację zastanych danych jakościowych, słuszną kwerendę historyczną oraz odpowiednie zrozumienie istotnych faktów. Zastosowano również metodę indukcji i dedukcji, które pozwoliły na znalezienie odpowiedzi na rozważane w pracy pytanie badawcze.

Zastosowano również analizę źródeł, monografii, artykułów naukowych traktujących o badanej tematyce.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, Nowy Jedwabny Szlak, wyznaczniki, uwarunkowania, Chińska Republika Ludowa

Abstract

The purpose of this study is to analyze and assess the determinants of the Chinese concept of the New Silk Road. The main problem of the research work specified in the form of a question: what and how to characterize determinants of the New Silk Road, in the light of historical circumstances, economic, geopolitical and cultural? The study used the following research methods: analysis and synthesis, which enabled the proper interpretations of existing qualitative data, query historical right and proper understanding of the relevant facts. Also used the method of induction and deduction, which made it possible to find answers to prudent work research question. There is also an analysis of the sources, monographs, scientific articles dealing with the study subjects.

Keywords: security, New Silk Road, determinants, conditions, China

Ewa Cieślik

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7230-8480>

Powiązania handlowe między państwami Grupy Wyszehradzkiej a Chinami w obliczu *Belt and Road Initiative*¹

Wprowadzenie

Kiedy Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej ogłosili wprowadzenie strategii *Belt and Road Initiative* (BRI) nie spodziewano się, że inicjatywa może zjednoczyć tak wiele państw. Grupa Wyszehradzka (Czechy, Węgry, Polska i Słowacja) stała się ważnym elementem tej inicjatywy ze względu na swoje strategiczne położenie geograficzne. Chiny stopniowo pogłębiały swoje relacje z państwami Grupy Wyszehradzkiej uruchamiając format 16+1 (obecnie 17+1) oraz zwiększając napływy kapitałów oraz produktów do regionu². Jednocześnie państwa Grupy Wyszehradzkiej coraz bardziej wiązały się z Chinami w ramach globalnych łańcuchów produkcji. Stąd celem artykułu jest ustalenie roli państw Grupy Wyszehradzkiej w globalnych łańcuchach wartości oraz identyfikacja powiązań produkcyjnych z Chinami. Postawiono dwa pytania badawcze:

---

¹ Artykuł stanowi rezultat projektu badawczego pt. „Chińska strategia Nowego Jedwabnego Szlaku: implikacje dla powiązań produkcyjnych między Chinami a krajami Europy Środkowo-Wschodniej” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, nr umowy UMO-2016/23/D/HS4/02748.

² A. Éltető, Á. Szunomár, *Ties of Visegrád countries with East Asia – trade and investment*, 2015, http://vki.hu/files/download_909.html.

- 1) czy państwa Grupy Wyszehradzkiej poprawiły swoją pozycję względem Chin w globalnych łańcuchach wartości?;
- 2) czy państwa Grupy Wyszehradzkiej coraz bardziej uniezależniają się od chińskiej wartości dodanej po akcesji do Unii Europejskiej?

W związku z ograniczoną objętością artykułu przedmiot badania stanowią dwa sektory silnie powiązane z globalnymi łańcuchami wartości: przemysł motoryzacyjny i elektronika. Okres badawczy obejmuje lata: 2005–2014. Zakończenie analizy na 2014 r. wynika z ograniczonej dostępności danych niezbędnych do wyliczeń udziałów w globalnych łańcuchach wartości.

Artykuł składa się z czterech części. Po pierwsze, omówiono rolę państw wyszehradzkich (oraz całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej) w globalnych powiązaniach produkcyjnych w świetle literatury przedmiotu. Następnie skrótowo przedstawiono zastosowaną metodę badawczą. W trzeciej części przeanalizowano rolę państw Grupy Wyszehradzkiej w globalnych łańcuchach wartości (ang. *global value chains* – GVCs) na poziomie całego eksportu oraz na poziomie sektorów. Artykuł zakończono wnioskami z badania.

1. Przegląd literatury

Gospodarcze stosunki międzynarodowe w znacznej mierze są kształtowane przez globalny łańcuch wartości³. Godną uwa-

---

³ J. Bair, *Analysing global economic organization: embedded networks and global chains compared*, „Econ. Soc.” 2008, nr 37 (3), s. 339–364; P.J. Buckley, *Time to learn? Assignment duration in global value chain organization*, „J. Bus. Res.” 2018, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.01.011>; M. Crang, A. Hughes, N. Gregson, L. Norris, F. Ahamed, *Rethinking governance and value in commodity chains through global recycling networks*, „Trans. Inst. Br. Geogr.” 2013, 38 (1), s. 12–24; G. Gereffi, J. Humphrey,

gi cechą GVCs jest ich zróżnicowanie między regionami⁴. Szczególnie interesującym obszarem dla badań nad GVCs są państwa Grupy Wyszehradzkiej, będące coraz bardziej zaangażowane w procesy globalnej produkcji. Wiele badań empirycznych wskazuje na ścisłą i dynamiczną integrację całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej z rynkiem UE (zwłaszcza strefy euro) i w sposób ograniczony z całą gospodarką światową⁵. Państwa Grupy Wyszehradzkiej były bardziej wyspecjalizowane w sektorach pracochłonnych i zasobochłonnych. Tam też realizowały swoje przewagi komparatywne⁶. Taka specjalizacja stanowiła efekt napływu inwestycji zagranicznych oraz intensyfikacji handlu. Bardziej szczegółowe studia nad powiązaniem produkcyjnym wybranych sektorów państw Grupy Wyszehradzkiej przeprowadzili Kamiński i Ng. Autorzy udowodniali, iż w regionie zachodzi proces przejścia od pracochłonnych prostych czynności montażowych do bardziej złożonych procesów wytwórczych w przemyśle meblarskim, motoryzacyjnym i sektorach objętych tzw. „rewolucją infor-

---

T. Sturgeon, *The governance of global value chains*, „Rev. Int. Polit. Econ.” 2005, nr 12 (1), s. 78–104; G. Gereffi, *Global value chains in a post-Washington consensus world*, „Rev. Int. Polit. Econ.” 2014, nr 21 (1), s. 9–37; R. Pomfert, P. Sourdin, *Value chains in Europe and Asia: which countries participate?*, „International Economics” 2017, <https://doi.org/10.1016/j.inten.co.2016.11.002>; T. Rynarzewski, *Refleksje o dylematach wpływu handlu zagranicznego na rozwój gospodarczy krajów słabo zaawansowanych ekonomicznie*, „Stud. Oecon. Posnan.” 2013, nr 1 (1), s. 69–90; R. Stöllinger, D. Hanzl-Weiss, S. Leitner, R. Stehrer, *Global and regional value chains: how important, how different?*, „Research Reports” 2018, vol. 427.

⁴ R. Stöllinger, D. Hanzl-Weiss, S. Leitner, R. Stehrer, op.cit.; R.C. Johnson, G. Noguera, *Proximity and production fragmentation*, „Am. Econ. Rev.” 2012, nr 102 (3), s. 407–411.

⁵ J. Amador, R. Cappariello, R. Stehrer, *Global value chains: A view from the Euro Area*, Washington, D.C. 2013, s. 16–17.

⁶ R. Dobrinsky, *Economic transformation and the changing patterns of European east-west trade*, [w:] *Transforming Economies and European Integration*, red. R. Dobrinsky, M. Landesmann, Aldershot 1995, s. 86–115.

macyjną⁷. Podobne wyniki zaprezentowali Timmer i in. Wzięli oni pod uwagę elektronikę na Węgrzech i na Słowacji, wyrób maszyn w Czechach i na Słowacji oraz wyposażenie transportowe (wszystkie państwa Grupy Wyszehradzkiej). Wykazali, że badane państwa znacznie zwiększyły swój udział w GVCs⁸. Z kolei Simkova wskazała na sektory w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, które są ściśle zintegrowane z łańcuchami wartości⁹.

Punktem zwrotnym w rozwoju GVCs był światowy kryzys gospodarczy z 2008 r. Sass i Szalavetz zbadali wpływ kryzysu na GVCs na węgierski przemysł motoryzacyjny i elektroniczny. Autorzy zidentyfikowali efekty modernizacyjne i reorganizacyjne¹⁰. Także Stöllinger i in. udowodniali, że kryzys z 2008 r. spowodował wzrost roli krajów Grupy Wyszehradzkiej. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Grupy Wyszehradzkiej, podwoiły swój udział w łańcuchach wartości całej UE. Ponadto, jeżeli wziąć pod uwagę międzynarodowe łańcuchy wartości (obejmujące globalne i regionalne łańcuchy wartości), wiele państw Grupy Wyszehradzkiej stało się miejscem docelowym dla działalności „*offshore*” dla państw inwestujących¹¹.

---

⁷ B. Kaminski, F. Ng, *Production Disintegration and Integration of Central Europe into Global Markets*, „Int. Rev. Econ. Financ.” 2005, nr 14, s. 377–390; B. Kaminski, F. Ng, *Trade and production fragmentation: central European economies in European Union networks of production and marketing*, „World Bank Policy Research Working Paper” 2001, vol. 2611.

⁸ M.P. Timmer, B. Los, R. Stehrer, G. de Vries, *Fragmentation, incomes and jobs. An analysis of European competitiveness*, „WIOD Workin Paper” 2012, vol. 9.

⁹ O. Simkova, *Central and Eastern Europe: moving up the value chain resilience*, 2013, s. 18–25, https://www.pwc.com/gx/en/governance-risk-compliance-consulting-services/resilience/publications/pdfs/issue2/central_and_eastern_europe.pdf.

¹⁰ M. Sass, A. Szalavetz, *Crisis and upgrading: the case of the Hungarian automotive and electronics sectors*, „Europe Asia Stud.” 2013, nr 65 (3), s. 489–507.

¹¹ R. Stöllinger, D. Hanzl-Weiss, S. Leitner, R. Stehrer, op.cit.

Można teŹ wskazać na kilka kompleksowych badań koncentrujących się na relacjach między państwami Grupy Wyszehradzkiej a Chinami. Przykładowo, w opracowaniu pod redakcją Szunomár przedstawiono chińskie inwestycje w państwach Grupy Wyszehradzkiej przed kryzysem i po nim. Wczesne uczestnictwo państw Grupy Wyszehradzkiej w globalnych łańcuchach wartości koncentrowało się głównie na działaniach montażowych, jednak z czasem coraz częściej wykonywane były zadania o większej złożoności. Globalny kryzys wywołał pewne pozytywne skutki dla pozycji państw Grupy Wyszehradzkiej w GVCs¹². Éltető i Toporowski przedstawili szczegółową analizę handlu między państwami Grupy Wyszehradzkiej a krajami azjatyckimi, w tym Chinami¹³. Podobnie Ando i Kimura zaprezentowali handel i połączenia produkcyjne między Azją a Europą za pośrednictwem państw Grupy Wyszehradzkiej w ciągu ostatnich piętnastu lat¹⁴.

Według licznych badań Fortwengela i Jacoby'ego państwa Grupy Wyszehradzkiej lokują się relatywnie niżej w globalnych łańcuchach produkcji niż państw wysoko rozwinięte. Jednak nabywana i rozwijana wewnątrz technologia, kapitał i know-how stanowią dobrą podstawę do ekspansji i podnoszenia konkurencyjności ich eksportu. Dlatego państw Grupy Wyszehradzkiej nie charakteryzują się specjalizacją w zakresie dóbr pracochłonnych¹⁵. Damijan i in. twierdzili, że chociaż napływy BIZ przy-

¹² A. Szunomár, *Chinese investments and financial engagement in Visegrad countries – Myth or reality?*, Budapest 2014.

¹³ A. Éltető, P. Toporowski, *Effects of the international crisis – development of four Central European countries' trade with Asia. Paper Presented at the 15th ETSG conference*, Birmingham, 12–14.09.2013, http://www.etsg.org/ETSG2_013/Paper_s/297.pdf.

¹⁴ M. Ando, F. Kimura, *Production linkage of Asia and Europe via central and Eastern Europe*, „J. Econ. Integr.” 2013, nr 28 (2), s. 204–240.

¹⁵ W. Jacoby, *Managing globalization by managing central and Eastern Europe: the EU's Backyard as threat and opportunity*, „J. Eur. Public Policy” 2010, nr 17 (3), s. 416–432; J. Fortwengel, *Upgrading through Integration?*

czyniły się do zmian w strukturach eksportu Europy Środkowo-Wschodniej, to nadal widoczna jest różnica między państwami. Państwa Grupy Wyszehradzkiej zwiększyły bardziej zaawansowany eksport, podczas gdy inne państwa skoncentrowały się bardziej na eksporcie niższych technologii. Autorzy próbowali wyjaśnić tę sytuację odmiennym stopniem integracji z GVCs¹⁶. Dodatkowo należy mieć świadomość, że Grupa Wyszehradzka doświadczyła wyjątkowo silnej konkurencji ze strony państw azjatyckich, zwłaszcza Chin¹⁷.

2. Metodologia

Chcąc przeanalizować zmiany zachodzące w handlu zagranicznym państw Grupy Wyszehradzkiej oraz scharakteryzować ich pozycje w GVCs w pracy posłużono się metodą dokładnie opisaną w pracy Cieślik z 2019 r.¹⁸ i opartą na dekompozycji eksportu brutto (schemat 1). Opracowano model wieloregionalny, który obejmował również wartość dodaną w branżach/sektorach. Zastosowane podejście jest kombinacją metod przyjętych przez kilku autorów: Hummels i in., Timmer i in., Johnson and Noguera oraz Koopman i in. Wspomniani autorzy zastosowali modelowanie w odniesieniu do całej branży, a nie do wybranych sektorów, jak to ma miejsce w niniejszym opracowaniu¹⁹.

The case of the central Eastern European automotive industry, http://www2.hu-berlin.de/transcience/Vol2_Issue1_2011_1_25.pdf.

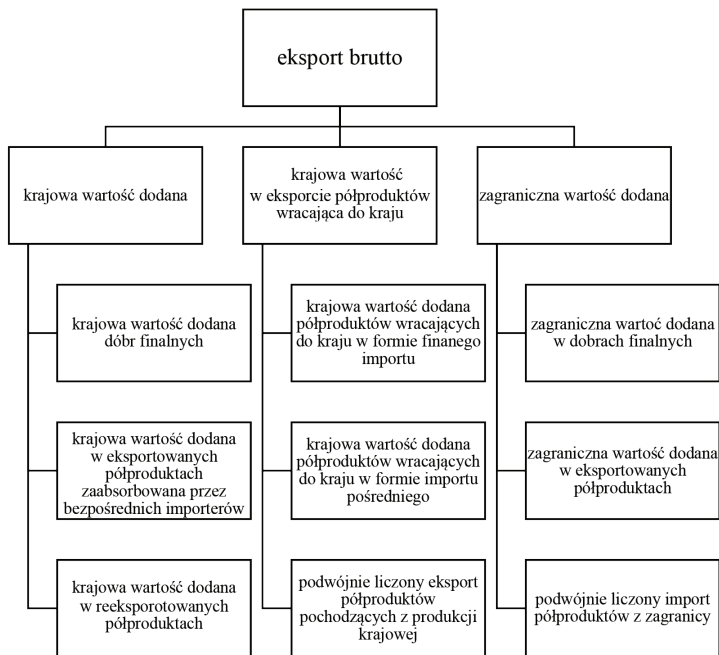
¹⁶ J. Damijan, Č. Kostevc, M. Rojec, *Global supply chains at work in central and Eastern European countries: impact of FDI on export restructuring and productivity growth*, „LICOS Discussion Paper” 2013, vol. 332.

¹⁷ W. Song (red.), *China's Relations with Central and Eastern Europe from "Old Comrades" to new partners*, London 2017.

¹⁸ E. Cieślik, *Looking for the sectoral interdependence: evidence from the Visegrad countries and China*, „Quality & Quantity. International Journal of Methodology” 2019, vol. 53, s. 2041–2062.

¹⁹ M.P. Timmer, B. Los, R. Stehrer, G. de Vries, op.cit.; D. Hummels,

Schemat 1. Dekompozycja eksportu brutto

Źródło: R. Koopman, Z. Wang, S.-J. Wei, *Tracing value-added and double counting in gross exports*, „Am. Econ. Rev.” 2014, nr 104 (2), s. 459–494.

Kluczem do obliczenia zagranicznej i krajowej wartości dodanej zawartej w eksporcie brutto jest zdefiniowanie czym jest tzw. „podwójne liczenie” w statystykach eksportu. W stosowanej metodologii „podwójne liczenie” jest definiowane jako wartość dodana przekraczająca granice międzynarodowe więcej niż jeden raz. Dlatego chcąc usunąć efekt „podwójnego liczenia” ze zbiorczych statystyk handlowych, podzielono eksport brutto na trzy kategorie (schemat 1). Dokonując dekompozycji eksportu

J. Ishii, K. Yi, *The nature and growth of vertical specialization in world trade*, „J. Int. Econ.” 2001, nr 54, s. 75–96; R.C. Johnson, G. Noguera, op.cit., s. 407–411; R. Koopman, Z. Wang, S.-J. Wei, *Tracing value-added and double counting in gross exports*, „Am. Econ. Rev.” 2014, nr 104 (2), s. 459–494.

brutto i wprowadzając termin zagranicznej wartości dodanej, wyeliminowano zjawisko „podwójnego liczenia” i oszacowano poszczególne składowe eksportu brutto. Pozwoliło to na identyfikację krajowej wartości dodanej ucieleśnionej w eksporcie brutto państw będących partnerami handlowymi państw Grupy Wyszehradzkiej oraz zagranicznej wartości dodanej zawartej w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej.

3. Miejsce państw Grupy Wyszehradzkiej w globalnych połączeniach produkcyjnych

Wyniki badania ujawniły duże różnice w udziałach zagranicznej i krajowej wartości dodanej w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej oraz Chin. Porównanie lat 2009, 2011 i 2014 nie pozwoliło na uzyskanie spójnego trendu w przypadku państw Grupy Wyszehradzkiej, w przeciwieństwie do Chin, gdzie obserwuje się wyraźną tendencję w poprawie obu wskaźników. Tylko w Czechach i w Polsce zagraniczna wartość dodana stale rosła. Generalnie w państwach Grupy Wyszehradzkiej udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie brutto był wysoki. Zupełnie inną sytuację można zaobserwować w Chinach, gdzie zagraniczna wartości dodana zmniejszała się. W 2009 r. Chiny opierały się na zagranicznej wartości dodanej w tym samym stopniu co Słowenia lub Polska, a w latach 2009–2014 można było zaobserwować znaczny spadek tego poziomu (z 32,11% w 2009 r. do 19,53% w 2014 r.) (tabela 1).

W przypadku krajowej wartości dodanej podobnie jak zagranicznej nie udało się znaleźć pozytywnego trendu dla wszystkich państw Grupy Wyszehradzkiej. W Polsce w latach 2009–2014 zaobserwowano znaczny wzrost krajowej wartości dodanej, podczas gdy w innych analizowanych państwach jej poziom się wahał. W Chinach obserwowano trend rosnący w zakresie krajowej wartości dodanej w eksporcie brutto.

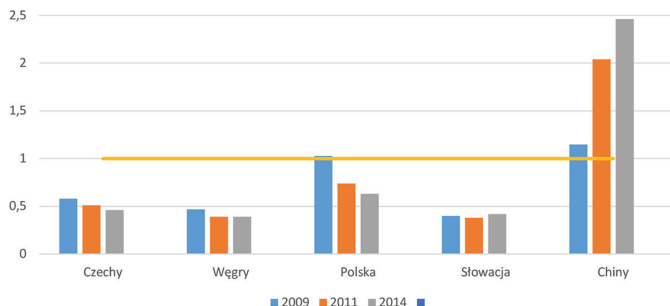
Tabela 1. Stopień udziału państw Grupy Wyszehradzkiej i Chin w globalnych łańcuchach wartości w wybranych latach

	Zagraniczna wartość dodana zawarta w eksporcie brutto (% eksportu brutto)			Krajowa wartość dodana zawarta w eksporcie brutto partnerów handlowych (% eksportu brutto)		
	2009	2011	2014	2009	2011	2014
Czechy	39,39	45,09	46,61	23,0	23,35	21,3
Węgry	39,91	48,48	47,31	18,7	19,07	18,38
Polska	27,89	32,29	32,98	20,5	29,65	28,57
Słowacja	44,35	46,73	48,19	17,9	21,49	20,14
Chiny	32,11	21,74	19,53	36,83	44,31	48,07

Źródło: obliczenia własne na podstawie: WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>.

W przypadku państw Grupy Wyszehradzkiej większe znaczenie mają połączenia niższego szczebla w ramach GVCs (tzw. *downstream market*). Im wyższa wartość wskaźnika udziału państw w GVCs (wykres 1), tym wyższa jest pozycja kraju w globalnych łańcuchach wartości. Wartość graniczna między segmentami wynosi 1. Pozycje wszystkich państw Grupy Wyszehradzkiej pogorszyły się w latach 2009–2014. W przeciwieństwie do Chin – gdzie obserwowano stałą poprawę pod względem ich pozycji GVC (wykres 1).

Wykres 1. Stopień udziału państw Grupy Wyszehradzkiej i Chin w globalnych łańcuchach wartości w wybranych latach

Źródło: obliczenia własne na podstawie: WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>.

Przemysł motoryzacyjny stanowi domenę państw Grupy Wyszehradzkiej. Posiada on długą tradycję. W trakcie trwania ostatniego kryzysu finansowego państwa te znalazły się wśród wytwórców-liderów na świecie w branży motoryzacyjnej. Do 2014 r. państwa Grupy Wyszehradzkiej utrzymywały swoją wysoką rangę w tym przemyśle, jednak ich pozycja w GVCs znacznie się pogorszyła w porównaniu z 2009 r. Sytuację tę można starać się wyjaśnić silniejszą pozycją niemieckiego przemysłu motoryzacyjnego, dynamicznym włączaniem się chińskich producentów do branży oraz rosnącymi kosztami pracy w państwach Grupy Wyszehradzkiej, w których wydajność pracy rosła najszybciej właśnie w przemyśle samochodowym. Sektor stał się siłą napędową dla eksportu tych państw. Przyciągnął także znaczne BIZ do omawianego regionu. Dość państwa Grupy Wyszehradzkiej zbudowały klastry branży motoryzacyjnej, gdzie lokują się dobrze znane marki, a sieć dostawców jest gęsta. Ponadto proces produkcji i montażu w branży motoryzacyjnej wspierają dobrze rozwinięta i wydajna infrastruktura transportowa oraz rozbudowane sieci logistyczne. Ostatecznie w regionie wykształciły się dość skoncentrowane obszary specjalizujące się w przemyśle motoryzacyjnym (wschodnia i środkowa część Czech, północne obszary Węgier, południe Polski czy zachodnie tereny Słowacji)²⁰.

Chiny nie posiadają tak długiej tradycji w branży motoryzacyjnej w porównaniu do państw Grupy Wyszehradzkiej, ale charakteryzują się bardzo wysoką dynamiką wzrostu produkcji. Jeszcze w 2009 r. w zakresie pozycji w GVCs, Chiny plasowały się w segmencie, który opierał się na montażu gotowych produktów branży motoryzacyjnej, a nie wytwarzaniu części niezbędnych do ich produkcji (tzw. *downstream market*). Do 2014 r. Państw Środka stopniowo przechodziło do szczebla

---

²⁰ E. Cieślak, op.cit.

GVCs wskazującego na znacznie wyższe zaawansowanie procesów produkcyjnych w branży motoryzacyjnej (tzw. *upstream market*). W 2009 r. Chiny plasowano znacznie niżej na relatywnej pozycji GVCs niż wszystkie państw Grupy Wyszehradzkiej. Jednak w ciągu pięciu lat ChRL stała się światowym liderem w tym sektorze. Sektor samochodowy w Chinach jest zdominowany przez zagranicznych producentów często wchodzących w joint venture z firmami chińskimi²¹.

Analizując wzajemne powiązania produkcyjne między Chinami a państwami Grupy Wyszehradzkiej w latach 2005–2014 można zauważyć, iż eksport brutto państw europejskich w badanych latach był mniej powiązany z chińską wartością dodaną w przemyśle motoryzacyjnym niż w elektronice, która będzie omawiana niżej. Chociaż zaobserwowano wzrost wartości dodanej pochodzącej z Chin w sektorze motoryzacyjnym, to poziomy napływu tej wartości dodanej pozostawały dość niskie. Największy udział wartości dodanej z Chin w eksporcie brutto przemysłu motoryzacyjnego zaobserwowano w 2007 r. w Czechach (3,3% w 2014 r.), kiedy Chiny zajęły trzecie miejsce wśród wszystkich dostawców wartości dodanej (po Niemczech i Polsce). Dowodzi to, że sektor motoryzacyjny państw Grupy Wyszehradzkiej jest bardziej związany z wartością dodaną pochodzącą z Unii Europejskiej, szczególnie z Niemiec i Włoch, niż z chińskimi łańcuchami wartości. Co więcej, można zauważyć sporo wahań w chińskiej wartości dodanej zawartej w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej. Przykładowo, w 2009 r. 3,4% węgierskiego eksportu brutto branży motoryzacyjnej opierało się na chińskiej wartości dodanej (Chiny zajęły wysoką pozycję wśród dostawców wartości dodanej – trzecią pozycją), ale rok później udział Chin zmniejszył się do 2,6% i spadły na szóstą pozycję. Zasadniczo, porównując lata 2005 i 2014, może-

---

²¹ Ibidem.

my zaobserwować znaczny wzrost chińskiej wartości dodanej kierowanej do przemysłu motoryzacyjnego państw Grupy Wyszehradzkiej z około 1% do ponad 3% (tabela 2).

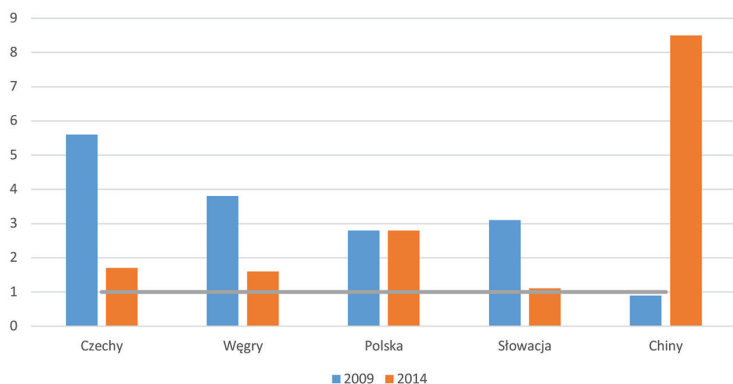
Natomiast, kiedy analizujemy wartość dodaną państw Grupy Wyszehradzkiej zawartych w chińskim eksporcie brutto, obserwowana jest spora dysproporcja (jednak nie tak duża jak w przypadku elektroniki). Polska i Słowacja zajmowały najwyższe pozycje jako dostawcy wartości dodanej dla chińskiej branży motoryzacyjnej w latach 2005–2014. Tylko w latach 2006–2009 Węgry odgrywały dominującą rolę. Jednak w 2014 r. głównymi dostawcami wartości dodanej zawartej w chińskim eksporcie brutto w przemyśle samochodowym były: Japonia, Stany Zjednoczone i Niemcy (tabela 2).

Tabela 2. Zagraniczna wartość dodana pochodząca z Chin w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej i odwrotnie w przemyśle motoryzacyjnym w latach 2005–2014 (miejsce wśród partnerów)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Chińska wartość dodana w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej										
Czechy	14	12	6	6	5	4	3	3	3	3 1. Niemcy, 2. Polska
Węgry	13	10	9	5	3	6	7	5	7	3 1. Niemcy, 2. Włochy
Polska	10	8	5	5	4	4	5	4	3	3 1. Niemcy, 2. Włochy
Słowacja	14	13	8	7	7	9	6	5	7	6 1. Niemcy, 2. Czechy, 3. Korea Płd.
Wartość dodana pochodząca z państw Grupy Wyszehradzkiej w eksporcie brutto Chin										
Czechy	43	41	42	41	41	42	38	38	37	38
Węgry	42	35	33	35	37	39	40	40	39	39
Polska	38	37	35	36	38	35	36	36	36	33
Słowacja	46	43	37	39	40	36	34	32	34	34

Źródło: obliczenia własne na podstawie: WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>; E. Cieślak, op.cit., s. 2041–2062.

Wykres 2. Zmiana w pozycjach państw Grupy Wyszehradzkiej i Chin w globalnych łańcuchach wartości w zakresie przemysłu motoryzacyjnego w latach 2009 i 2014

Źródło: obliczenia własne na podstawie: WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>.

Produkcja elektroniki stanowi domenę państw Azji Wschodniej i Europy Zachodniej. Ostatnio Chiny stały się nowym graczem w tym sektorze. Jednakże ich jego pozycja w globalnych łańcuchach wartości uległa pewnemu pogorszeniu w latach 2009–2014. Niemniej jednak Chiny wyprzedziły państwa Grupy Wyszehradzkiej w GVCs. Kiedy porównamy pozycje państw Grupy Wyszehradzkiej w globalnych łańcuchach wartości w latach 2009–2014, nie widać większej poprawy. Najwyższe pozycje w GVCs w 2014 r. zajmowały Polska i Czechy, jednak plasowały się daleko za Chinami. Najgorsze pozycje GVCs zajęły Słowacja i Węgry, które znacznie pogorszyły swoje pozycje – przeszli z rynku wyższego szczebla na rynek niższego szczebla²².

Produkcja elektroniki w państwach Grupy Wyszehradzkiej charakteryzuje się najsilniejszym połączeniem z chińską war-

²² Ibidem.

tością dodaną. Miało to także odzwierciedlenie w napływach chińskich inwestycji bezpośrednich do tych państw europejskich. W analizowanym w artykule okresie Chiny stopniowo wyprzedzały Niemcy, Koreę Południową i Japonię w zakresie dostaw wartości dodanej do państw Grupy Wyszehradzkiej. Ostatecznie stały się liderem w branży elektroniki. W 2014 r. Chiny były wiodącym dostawcą wartości dodanej do trzech państw z Grupy Wyszehradzkiej, z wyjątkiem Węgier²³.

Spośród wszystkich państw Grupy Wyszehradzkiej Słowacja charakteryzuje się najsilniejszą zależnością branży elektronicznej od chińskiej wartości dodanej (17,3% eksportu brutto elektroniki pochodzi z Chin). Co więcej, połączenia te stają się coraz wyraźniejsze – w 2005 r. ten udział wynosiły tylko 5,4%. Podobną tendencję wzrostową można zaobserwować w Polsce. W latach 2005–2014 udział chińskiej wartości dodanej w polskim eksporcie brutto elektroniki zwiększył się z 4,0% do 14,6%. Czechy i Węgry były mniej związane z chińską wartością dodaną. Udział chińskiej wartości dodanej w czeskim eksporcie brutto wynosił w 2014 r. 13,9% (wzrost z 6,4% w 2005 r.). W 2014 r. węgierski eksport brutto zależał od chińskiej wartości dodanej w 12,7% (wzrost z 8,2% w 2005 r.)²⁴.

Odwrotna zależność nie istnieje – Chiny praktycznie wcale nie korzystają w branży elektronicznej z wartości dodanej pochodzącej z państw Grupy Wyszehradzkiej. Choć w latach 2005–2014 Polska znajdowała się najwyżej wśród dostawców wartości dodanej do Chin w tym sektorze, to i tak jej miejsce znajdowało się daleko w tyle za najważniejszymi dostawcami wartości dodanej, którymi byli Korea Południowa, Tajwan i Japonia (tabela 3).

---

²³ Ibidem.

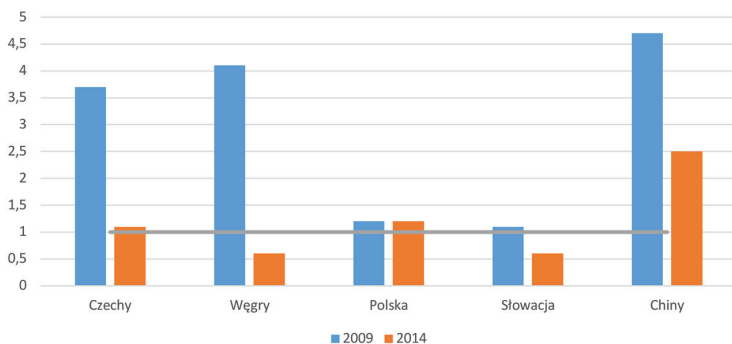
²⁴ Ibidem.

Tabela 3. Zagraniczna wartość dodana pochodząca z Chin w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej i odwrotnie w przemyśle motoryzacyjnym w latach 2005–2014 (miejsce wśród partnerów)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Chińska wartość dodana w eksporcie brutto państw Grupy Wyszehradzkiej										
Czechy	14	12	6	6	5	4	3	3	3	3 1. Niemcy, 2. Polska
Węgry	13	10	9	5	3	6	7	5	7	3 1. Niemcy, 2. Włochy
Polska	10	8	5	5	4	4	5	4	3	3 1. Niemcy, 2. Włochy
Słowacja	14	13	8	7	7	9	6	5	7	6 1. Niemcy, 2. Czechy, 3. Korea Płd.
Wartość dodana pochodząca z państw Grupy Wyszehradzkiej w eksporcie brutto Chin										
Czechy	43	41	42	41	41	42	38	38	37	38
Węgry	42	35	33	35	37	39	40	40	39	39
Polska	38	37	35	36	38	35	36	36	36	33
Słowacja	46	43	37	39	40	36	34	32	34	34

Źródło: obliczenia własne na podstawie: WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>.

Wykres 3. Zmiana w pozycjach państw Grupy Wyszehradzkiej i Chin w globalnych łańcuchach wartości w zakresie elektroniki w latach 2009 i 2014

Źródło: obliczenia własne na podstawie: WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>; E. Cieślik, op.cit., s. 2041–2062.

Wnioski

Rosnące wpływy Chin na powiązania produkcyjne na świecie widoczne są także w państwach Grupy Wyszehradzkiej, które są bramą do rynków Europy Zachodniej. Jednak w miarę rozwoju gospodarki chińskiej państwa Grupy Wyszehradzkiej pogarszają swoją pozycję w globalnych łańcuchach wartości w relacji do Chin. Ponadto analizowane państwa europejskie nie wykazują znaczącej tendencji do poprawy swoich pozycji w GVCs – cały czas plasują się w *downstream market*. Analiza sektorowa ukazała podobny obraz w zakresie branży elektronicznej i motoryzacyjnej. Badanie potwierdziło również, że państwa Grupy Wyszehradzkiej stają się coraz bardziej zależne od chińskiej wartości dodanej w sektorach motoryzacyjnym i elektroelektrycznym. Natomiast nie obserwuje się odwrotnego zjawiska – brak zwiększającej się wartości dodanej pochodzącej z państw Grupy Wyszehradzkiej trafiającej do chińskiego eksportu brutto. Oznacza to, że stosunki między Chinami a omawianymi państwami europejskimi stają się coraz bardziej niezrównoważone na korzyść Państwa Środka.

Bibliografia

- Amador J., Cappariello R., Stehrer R., *Global value chains: A view from the Euro Area*, Washington, D.C. 2013.
- Ando M., Kimura F., *Production linkage of Asia and Europe via central and Eastern Europe*. „J. Econ. Integr.” 2013, nr 28 (2).
- Bair J., *Analysing global economic organization: embedded networks and global chains compared*, „Econ. Soc.” 2008, nr 37 (3).
- Buckley P.J., *Time to learn? Assignment duration in global value chain organization*, „J. Bus. Res.” 2018, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.01.011>.

- Cieřlik E., *Looking for the sectoral interdependence: evidence from the Visegrad countries and China*, „Quality & Quantity. International Journal of Methodology” 2019, vol. 53.
- Crang M., Hughes A., Gregson N., Norris L., Ahamed F., *Rethinking governance and value in commodity chains through global recycling networks*, „Trans. Inst. Br. Geogr.” 2013, nr 38 (1).
- Damijan J., Kostevc Ć., Rojec M., *Global supply chains at work in central and Eastern European countries: impact of FDI on export restructuring and productivity growth*, „LICOS Discussion Paper” 2013, nr 332.
- Dobrinsky R., *Economic transformation and the changing patterns of European east-west trade*, [w:] *Transforming Economies and European Integration*, red. R. Dobrinsky, M. Landesmann, Aldershot 1995.
- Ēltetĵ A., Szunomár Ā., *Ties of Visegrád countries with East Asia – trade and investment*, 2015, http://vki.hu/files/download_909.html.
- Ēltetĵ A., Toporowski P., *Effects of the international crisis – development of four Central European countries’ trade with Asia. Paper Presented at the 15th ETSG conference*, Birmingham, 12–14.09.2013, http://www.etsg.org/ETSG2_013/Paper_s/297.pdf.
- Fortwengel J., *Upgrading through Integration? The case of the central Eastern European automotive industry*, http://www2.hu-berlin.de/transcience/Vol2_Issue1_2011_1_25.pdf.
- Gereffi G., *Global value chains in a post-Washington consensus world*, „Rev. Int. Polit. Econ.” 2014, nr 21 (1).
- Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T., *The governance of global value chains*, „Rev. Int. Polit. Econ.” 2005, nr 12 (1).
- Hummels D., Ishii J., Yi K., *The nature and growth of vertical specialization in world trade*, „J. Int. Econ.” 2001, nr 54.
- Jacoby W., *Managing globalization by managing central and Eastern Europe: the EU’s Backyard as threat and opportunity*, „J. Eur. Public Policy” 2010, nr 17 (3).

- Johnson R.C., Noguera G., *Proximity and production fragmentation*, „Am. Econ. Rev.” 2012, nr 102 (3).
- Kaminski B., Ng F., *Production Disintegration and Integration of Central Europe into Global Markets*, „Int. Rev. Econ. Financ.” 2005, nr 14.
- Kaminski B., Ng F., *Trade and production fragmentation: central European economies in European Union networks of production and marketing*, „World Bank Policy Research Working Paper” 2001, vol. 2611.
- Koopman R., Wang Z., Wei S.-J., *Tracing value-added and double counting in gross exports*, „Am. Econ. Rev.” 2014, nr 104 (2).
- Pomfert R., Sourdin P., *Value chains in Europe and Asia: which countries participate?*, „International Economics” 2017, <https://doi.org/10.1016/j.inten.co.2016.11.002>.
- Rynarzewski T., *Refleksje o dylematach wpływu handlu zagranicznego na rozwój gospodarczy krajów słabo zaawansowanych ekonomicznie*, „Stud. Oecon. Posnan.” 2013, nr 1 (1).
- Sass M., Szalavetz A., *Crisis and upgrading: the case of the Hungarian automotive and electronics sectors*, „Europe Asia Stud.” 2013, nr 65 (3).
- Simkova O., *Central and Eastern Europe: moving up the value chain resilience*, 2013, https://www.pwc.com/gx/en/governance-risk-compliance-consulting-services/resilience/publications/pdfs/issue2/central_and_eastern_europe.pdf.
- Song W. (red.), *China's Relations with Central and Eastern Europe from “Old Comrades” to new partners*, London 2017.
- Stöllinger R., Hanzl-Weiss D., Leitner S., Stehrer R., *Global and regional value chains: how important, how different?*, „Research Reports” 2018, vol. 427.
- Szunomar A., McCaleb A., *Chinese and other East Asian foreign direct investment in central and Eastern Europe: motives, location choices and employment approaches*, „CESifo Forum” 2018, nr 4 (19).

Szunomár A., *Chinese investments and financial engagement in Visegrad countries – Myth or reality?*, Budapest 2014.

Timmer M.P., Los B., Stehrer R., Vries G. de, *Fragmentation, incomes and jobs. An analysis of European competitiveness*, „WIOD Workin Paper” 2012, vol. 9.

WIOD 2019, <http://www.wiod.org/home>.

Abstrakt

W artykule zaprezentowano rolę państw Grupy Wyszehradzkiej w globalnych łańcuchach wartości. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na dwa pytania badawcze: 1) czy państwa Grupy Wyszehradzkiej poprawiły swoją pozycję względem Chin w globalnych łańcuchach wartości?; 2) czy państwa Grupy Wyszehradzkiej coraz bardziej uniezależniają się od chińskiej wartości dodanej po akcesji do UE? Przedmiotem badania są sektory silnie powiązane z globalnymi łańcuchami wartości, czyli przemysł motoryzacyjny oraz elektronika.

Słowa kluczowe: państwa Grupy Wyszehradzkiej, Chiny, globalne łańcuchy wartości, handel zagraniczny

Abstract

The article presents the role of the Visegrad Group countries in global value chains. The article attempts to answer two research questions: 1) did the Visegrad Group states improve their position towards China in global value chains? 2) are the Visegrad Group countries becoming more independent of China's added value after their accession to the EU? In this study we investigated selected sectors strongly tied to the global value chains, i.e. the automotive industry and electronics.

Keywords: Visegrad Group countries, China, global value chains, international trade

Robert Jakimowicz

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7330-8028>

Gospodarcze wyzwania i zagrożenia w stosunkach japońsko-chińskich w XXI wieku

Wstęp

Japonia i Chińska Republika Ludowa należą do jednych z najważniejszych aktorów stosunków międzynarodowych, szczególnie w regionie Azji i Pacyfiku. Stąd ewolucja ich wzajemnych relacji, przy pojawiających się wyzwaniach i zagrożeniach, związanych z rozwojem stosunków handlowych i gospodarczych, nie jest obojętna dla tego regionu.

Wyraźny wzrost wartości japońsko-chińskich obrotów handlowych miał miejsce zarówno w okresie przejściowym w latach 1972–1978, jak i od wprowadzenia reform gospodarczych Deng Xiaopinga, idących w kierunku budowy gospodarki rynkowej, które zostały zaakceptowane z końcem 1979 r. Ich wartość w 1972 r. wyniosła 1 mld 118 mln USD, by w 1978 r. osiągnąć poziom 5 mld 119 mln USD; natomiast w 1979 r. – 6 mld 607 mln USD, w 1989 r. – 19 mld 560 mld USD, a na początku XXI w. w 2001 r. – 88 mld 728 mln USD¹. Zatem roczna wartość wzajemnych obrotów handlowych wzrosła z 1 mld 118 mln USD z 1972 r. do 88 mld 728 mln USD w 2001 r., czyli ponad 79 razy.

---

¹ *Direction of Trade Statistics Yearbook*, International Monetary Found, Washington, Annual 1979, s. 294; Annual 1986, s. 241; Annual 1990, s. 240; Annual 2002, s. 240.

Innym ważnym elementem japońsko-chińskich stosunków gospodarczych stały się japońskie inwestycje. Możliwość ich wzrostu wiązała się z ogłoszeniem ustawy o *joint venture* i utworzeniem w 1980 r. pierwszych specjalnych stref gospodarczych w ChRL, których sukcesywnie przybywało w latach 80. XX w. oraz podpisaniem w 1988 r. przez obie strony porozumienia o ochronie inwestycji, w którym strona chińska zgodziła się tak samo traktować firmy japońskie, jak własne przedsiębiorstwa państwowe. W latach 1979–1989 wartość japońskich inwestycji bezpośrednich u sąsiada wyniosła 2 mld 437 mln USD, natomiast w latach 1990–1998 osiągnęła wartość 28 mld 483 mln USD², czyli prawie 12 razy więcej w stosunku do poprzedniego okresu.

Kolejnym ważnym elementem wzajemnych stosunków gospodarczych jest japońska oficjalna pomoc rozwojowa (*Official Development Assistance* – ODA), która w latach 1979–1999 wyniosła 2,688 bln jenów (ponad 17 mld USD), z czego 2,53 bln jenów zostało przeznaczonych na pożyczki, 118 mld jenów na granty i 116 mld na pomoc techniczną³.

Jednak o ile w dwudziestym wieku Japonia stała się drugą gospodarką świata, a ChRL zajmowała dalsze miejsce, o tyle pozycja gospodarcza obu państw w XXI w. w gospodarce światowej, uległa istotnej zmianie. Chiny stały się drugą gospodarką świata (jednak PKB liczone według parytetu siły nabywczej USD stawia gospodarkę chińską na pierwszym miejscu) dzięki konsekwentnie przeprowadzanym reformom gospodarczym, natomiast Japonia spadła na czwarte miejsce, do czego przyczyniły się m.in.: pęknięcie na początku ostatniej dekady dwudziestego wieku (1991 r.) tzw. gospodarki „bańki mydlanej”; kryzys azjatycki, który rozpoczął się w Tajlandii w 1997 r.; światowy kryzys finansowy, który wybuchł w Stanach Zjednoczonych

---

² R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w latach 1949–2002. Aspekty polityczne i gospodarcze*, Kraków 2004, s. 163.

³ Ibidem, s. 164–165.

w 2008 r.; katastrofa z 2011 r. w Fukushimie oraz brak konsekwentnych reform gospodarczych. Niemniej jednak należy podkreślić, że choć znaczenie handlowe i gospodarcze Japonii dla Chin nie jest tak istotne, jak w trzech ostatnich dekadach XX w., to ma miejsce dalszy dynamiczny rozwój stosunków handlowych i gospodarczych pomiędzy obu partnerami, prowadzący do coraz większej współzależności gospodarczej. Współzależność ta łągodzi, w pewnym stopniu, nierozwiązane problemy polityczne, które pojawiły się w XX w. i nie zostały rozwiązane po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych pomiędzy obu państwami i podpisaniu przez nie traktatu pokojowego z 1978 r.⁴ W międzyczasie ChRL wyrosła na poważnego konkurenta handlowego i gospodarczego Japonii na rynkach Azji Południowo-Wschodniej, co zmusza ją do zaciętej rywalizacji z partnerem chińskim, aby nie dać się wyprzeć z tych rynków. Choć wzrost PKB ChRL nie jest już dwucyfrowy, to niewątpliwie jest on, jak na razie, nieosiągalny przez wysoko rozwinięte gospodarki światowe, w tym japońską (PKB ChRL wzrosło o 6,6% w 2018 r., tj. najmniej od 1990 r.)⁵. Tymczasem napięcia gospodarcze i handlowe, jakie pojawiły się między USA i ChRL za obecnej kadencji amerykańskiego prezydenta Donalda Trumpa, sprzyjają rozwojowi stosunków handlowych i gospodarczych między Japonią i ChRL.

W nadchodzącym 2020 r. mijają już dwie dekady XXI stulecia we wzajemnych gospodarczych relacjach japońsko-chiń-

---

⁴ Tymi politycznymi problemami są: spór o Wyspy Senkaku (Diaoyutai); kwestia podręcznikowa; wizyty japońskich premierów w Świątyni Yasukuni oraz problem stosunków japońsko-tajwańskich w relacjach chińsko-japońskich. Na temat powyższych sporów w XX w., zob. *ibidem*, s. 172–211. Natomiast o ich znaczeniu we wzajemnych stosunkach między obu państwami poświęciłem osobny artykuł, który będzie opublikowany w najbliższym czasie.

⁵ *Spowolnienie w Chinach*, 21.01.2019, <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomiczna/chiny-wzrost-gospodarczy-w-2018-roku/evgflg> [11.09.2019].

skich. Ich krótka analiza może dać przynajmniej częściowe odpowiedzi na pytania związane z ich obecnym stanem, przyszłymi kierunkami ich ewolucji oraz wskazać przed jakimi stoją wyzwaniami i ewentualnymi zagrożeniami.

Obustronne stosunki handlowe

Na obustronne stosunki handlowe w analizowanym okresie, w mniejszym lub większym stopniu, wpływa wspomniana zmiana pozycji obu państw w gospodarce światowej. W 1990 r. PKB Japonii obejmowało 15% światowego PKB, natomiast w 2008 r. spadło do 10%, a według przewidywań w 2030 r. ma wynieść jedynie 6%. W przypadku Chin w 1990 r. jego PKB wynosiło 2% światowego, natomiast w 2030 r. ma obejmować 25%⁶, przy czym w 2010 r. udział Chin w globalnym PKB wyniósł 9,4%⁷. Należy w tym miejscu podkreślić, że ChRL jedynie 92,6 mld USD, czyli japońskie było 2,3 razy większe od chińskiego⁸.

Tabela 1. PKB Japonii, ChRL i USA w bln USD za lata 2001–2018

Rok	Japonia	ChRL	USA
2001	4,304	1,339	10,620
2002	4,115	1,471	10,980
2003	4,446	1,660	11,510
2004	4,815	1,995	12,270

⁶ R.J. Heydarian, *Asia's New Battlefield: The USA, China and the Struggle for the Western Pacific*, London 2015, s. 221–222.

⁷ T. Białowąs, *Postęp technologiczny jako czynnik wzrostu znaczenia Chin w gospodarce światowej*, „Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego” 2012, nr 31, s. 168.

⁸ *Chińska Republika Ludowa/Produkt Krajowy Brutto (2010)*, https://www.google.pl/search?source=hp&ei=pZN4XaGNKrHqrgSZq7aICQ&q=Chiny+PKB+2010&oq=Chiny+PKB+2010&gs_l=psy-ab.3...18090262.18106016..18110610..4.0..0.240.2400.0j15j1.....0....1..gws-wiz.....0..0j0i131j0i22i30.VPR-FqBZnyLw&ved=0ahUKEwjh86vXkcjkAhUxtYsKHZmVDZEQ4dUDCAU&uact=5 [dostęp: 11.09.2019].

2005	4,775	2,286	13,090
2006	4.530	2,752	13,860
2007	4,515	3,552	14,480
2008	5,038	4,958	14,720
2009	5,231	5,110	14,420
2010	5,700	6.101	14,960
2011	6,157	7,573	15,520
2012	6,203	8,561	16,160
2013	5,156	9,607	16,690
2014	4,850	10,480	17,430
2015	4,395	11,060	18,120
2016	4,949	11,190	18,620
2017	4,872	12,240	19,390
2018	4,970	13,608	20,494

Źródło: *Chińska Republika Ludowa/Produkt Krajowy Brutto (2010)*, https://www.google.pl/search?source=hp&ei=pZN4XaGNKrHqrgSZq7aICQ&q=-Chiny+PKB+2010&oq=Chiny+PKB+2010&gs_l=psy-ab.3...18090262.18106016..18110610...4.0..0.240.2400.0j15j1.....0....1..gws-wiz.....0..0j0i131j0i22i30.VPRFqBZnyLw&ved=0ahUKEwjh86vXkcjkAhUxtYsKHZmVDZEQ4dUD-CAU&uact=5 [dostęp: 11.09.2019]. Dane za 2018 r. zob.: *PKB – lista krajów*, <https://pl.tradingeconomics.com/country-list/gdp> [dostęp: 12.09.2019]

Jak wynika z danych w tabeli 1 w 2001 r. gospodarka japońska była większa od chińskiej ponadtrzykrotnie, jednak dekadę później, tj. w 2010 r., chińska gospodarka była nieco większa od japońskiej, w 2014 r. przewyższała ją już ponaddwukrotnie, by w cztery lata później, tj. w 2018 r. przewyższyć ją ponad 2,7 razy.

Jeśli chodzi o handel pomiędzy obu państwami, należy wspomnieć, że w latach 1994–2003 Japonia utrzymała swoje miejsce jako wiodący partner handlowy Chin. Wartość ich wzajemnych obrotów w 1994 r. wyniosła 46 mld 256 mln USD⁹, by w 2003 r. osiągnąć 133 mld 39 mln USD, jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli 2. Trzeba dodać, że cechą charakterystyczną handlu japońsko-chińskiego ostatniej dekady lat 90.,

⁹ R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w latach 1949–2002...*, op.cit., s. 148.

jak i minionych 18 lat obecnego wieku, jest trwały deficyt po stronie japońskiej¹⁰.

Tabela 2. Handel japońsko-chiński w latach 2000–2006 (w mld USD)

Rok	Japoński eksport	Japoński import	Obroty wzajemne	Bilans
2000	30,356	55,156	85,512	-30,356
2001	30,948	57,780	88,728	-26,832
2002	39,948	61,792	101,740	-21,844
2003	57,480	75,559	133,039	-18,079
2004	73,917	94,335	168,252	-20,418
2005	80,005	108,499	188,504	-28,494
2006	92,789	118,444	211,233	-25,655

Źródło: *Direction of Trade Statistic Yearbook 2007*, International Monetary Fund, Washington 2007, s. 271.

W 2004 r. wiodącym partnerem handlowym ChRL stała się Unia Europejska, z jej dziesięcioma nowymi członkami, a Japonia spadła na drugie miejsce, przy obrotach handlowych z ChRL wartości 168 mld 252 mln USD. Pomimo jej drugiego miejsca w kolejnych dwóch latach nastąpił wzrost wartości obrotów z ChRL: 188 mld 504 mln USD (2005 r.) i 211 mld 233 mln USD (2006 r.). W tym czasie obroty handlowe UE z Chinami były następujące: w 2004 r. – 176,7 mld euro, 2005 r. – 212,3 mld euro i w 2006 r. – 258,9 mld euro¹¹.

W pierwszej dekadzie obecnego wieku Chiny zaczęły wyłaniać się jako główna globalna potęga ekonomiczna i regionalne centrum gospodarcze Azji Wschodniej, co przyczyniło się do

¹⁰ W zasadzie od 1988 r. Japonia notuje nieprzerwanie deficyt handlowy z ChRL, ibidem, s. 144.

¹¹ Jeszcze w dwóch kolejnych latach miał miejsce nieprzerwany wzrost chińsko-unijnych obrotów handlowych: 2007 r. – 304,6 mld euro, 2008 r. – 325,9 mld euro. Zob. Z.W. Puślecki, *Relacje Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową wobec wyzwań gospodarki globalnej 2012*, „Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego” 2012, nr 31, s. 321.

spadku znaczenia gospodarczego Japonii¹². Przede wszystkim Japonia przestała być kluczowym graczem gospodarczym, wraz ze Stanami Zjednoczonymi, w kształtowaniu stosunków handlowych i gospodarczych regionu. W 2005 r. Chiny wraz z Hongkongiem zastąpiły Stany Zjednoczone jako wiodący partner handlowy Japonii, a w 2007 r. zastąpiły je same. Z końcem 2010 r. wartość handlu Japonii z ChRL przekroczyła jej handel ze Stanami Zjednoczonymi aż 40 procent, tj. 301 mld 850 mln USD do 203 mld 900 mln USD, a w 2012 r. handel Japonii z Chinami wzrósł do około 340 mld USD, podczas gdy z USA pozostał na poziomie około 200 mld USD¹³.

W tym miejscu należy podkreślić, że Japonia pozostała ważnym graczem w wysokich technologiach i łańcuchach produkcji obejmujących Chiny. Jednak względne znaczenie jednego partnera dla drugiego może być oceniane faktem, że wartość handlu Japonii z Chinami jest liczona na 22% całkowitego japońskiego handlu światowego, podczas gdy handel Japonii z Chinami wyliczono tylko na 10% równowartości (ekwiwalentu). W międzyczasie zaczęła się zmniejszać proporcja japońskiego handlu ze Stanami Zjednoczonymi. O ile w 2000 r. USA wyliczyły na 25% swój ogólny handel zagraniczny z Japonią, to dziesięć lat później było to tylko 18%¹⁴.

Tabela 3. Handel japońsko-chiński w latach 2007–2018 (w mln jeńców)

Rok	Japoński eksport	Japoński Import	Obroty wzajemne	Bilans
2007	12,838,998	15,035,468	27,874,466	-2,196,470
2008	12,949,889	14,830,406	27,780,295	-1,880,517
2009	10,235,596	11,435,984	21,671,580	-1,200,388

¹² M. Yahuda, *Sino-Japanese Relations After the Cold War. Two tigers sharing a mountain*, New York 2014, s. 75.

¹³ Ibidem, s. 75–76.

¹⁴ Ibidem.

2010	13,085,565	13,412,960	26,498,525	-327,395
2011	12,902,160	14,641,945	27,544,105	-1,739,785
2012	11,509,144	15,038,787	26,547,931	-3,529,643
2013	12,625,239	17,659,992	30,285,231	-5,034,753
2014	13,381,487	19,176,450	20,507,937	-5,794,963
2015	13,223,350	19,428,812	32,652,162	-6,205,462
2016	12,361,422	17,018,988	29,380,410	-4,657,566
2017	14,889,706	18,459,259	33,348,965	-3,569,553
2018	15,897,740	19,193,653	35,091,393	-3,295,913

Źródło: *Value of Exports and Imports by Area Countries*, Trade Statistic of Japan, Ministry of Finance, www.customs.go.jp/toukei/shinbun/trade-st_e/2018/2019 i inne lata (2007–2018) PDF.

Jednak procentowy udział Japonii w handlu z ChRL, choć zmniejsza się, nie odzwierciedla jego znaczenia dla chińskiej gospodarki. Na to znaczenie składają się przede wszystkim dwa elementy. Po pierwsze, tworzenie części łańcuchów produkcji, w których dobra zostały wyprodukowane w Chinach przez japońskie firmy, dostarczające więcej wzorców wysokiej technologii oraz z produktów importowanych z zagranicy, w których całkowita wartość dodana przez chińską stronę może stanowić jedynie małą część. Po drugie, duża umowa, która została zarejestrowana jako międzypaństwowy handel, faktycznie dotyczy gospodarczej wymiany pomiędzy różnymi oddziałami ogromnych japońskich przedsiębiorstw międzynarodowymi, takich jak: Canon, Mitsui, Marushita, Honda i Toyota, które zarządzają dużymi fabrykami produkcyjnymi w Chinach¹⁵. Wyjaśnia to zatem, że do deficytu przyczyniła się produkcja japońskich przedsiębiorstw działających na terenie Chin, która była zorientowana na rynek japoński. I tak na przykład w 2006 r. na większość importu Japonii z ChRL przypadły gotowe wyroby wyprodukowane przez japońskie

¹⁵ *Key facts on China-Japan economic and trade ties*, Source Sinhua, 9.05.2018, http://www.xinhuanet.com/englisch/2018-05/09/c_137167101.htm [dostęp:12.09.2019].

firmy, takie jak wyposażenie firm i urządzenia audiowizualne. Natomiast w przypadku japońskiego eksportu do Chin w tym samym roku, dominowały w nim części materiały, głównie do japońskich produktów tam wytwarzanych. Odzwierciedlając tendencję w Chinach do produkcji towarów o większej wartości dodanej, wzrósł japoński eksport części elektrycznych, takich jak układy scalone IC, elementy kamer cyfrowych, a także części samochodowych, wliczając w to części plastikowe i arkusze stalowe. Zwiększył się również japoński eksport gotowych samochodów do Chin, biorąc pod uwagę wzrost liczby bogatych konsumentów chińskich¹⁶.

W 2011 r. powstał Trójstronny Sekretariat Współpracy (*Trilateral Cooperation Secretary*), w skład którego weszli przedstawiciele Japonii, ChRL i Republiki Koreańskiej. Sekretariatowi postawiono jako zadanie rozpoczęcie przygotowań do stworzenia porozumienia o wolnych handlu (FTA) między tymi trzema państwami. Niemniej jednak od kilkunastu lat nie udaje się sfinalizować tych prac, dotyczących tej strefy. Aby przybliżyć ten cel i umocnić regionalny rozwój, trzy państwa rozpoczęły negocjacje nad temat Regionalnego Wszechstronnego Forum Gospodarczego¹⁷.

W maju 2012 r. Tokio i Pekin rozpoczęły bezpośrednią wymianę swych walut, jena i juana na rynkach w stolicy Japonii i Szanghaju. Celem było, jak podkreślił japoński minister finansów Jun Azumi, zdynamizowanie handlu i wzajemnych inwestycji. Firmy z obu państw mogły od tej pory wymieniać środki z jenów na juany bez wcześniejszego przeliczania na

---

¹⁶ R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w pierwszych latach XXI wieku – współpraca, rywalizacja i konfrontacja (wybrane aspekty)*, [w:] *Czynniki stabilizacji i destabilizacji w stosunkach międzynarodowych na początku XXI wieku. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Lubomirowi Zyblikiewiczowi*, red. I. Stawowy-Kawka, Kraków 2009, 346–347.

¹⁷ *Key facts on China-Japan economic...*, op.cit.

dolary, co było do tej pory praktykowanie¹⁸. Jednym słowem obie strony zgodziły się na rozliczanie handlu dwustronnego w swoich własnych walutach – jenie i juanie. O ile strona chińska chciała w ten sposób zredukować międzynarodową rolę amerykańskiego dolara, w przypadku strony japońskiej brana była pod uwagę redukcja kosztów transakcyjnych w jej gospodarczej wymianie¹⁹.

Dane dotyczące wartości japońsko-chińskich obrotów handlowych za 2009 r., przedstawione w tabeli 4 – 21 bln 435 mld jenów, ukazują gwałtowny ich spadek w stosunku do poprzedniego roku – 27 bln 780 mld jenów. Bez wątplenia przyczyną tego spadku był wspomniany światowy kryzys finansowy, który wybuchł w 2007 r. w Stanach Zjednoczonych. Jednak w 2010 r. udało się znacznie odrobić straty w wartości ich wzajemnych obrotów handlowych, która wyniosła 26 bln 498 mld jenów. W kolejnej dekadzie, w latach 2011–2016, charakterystyczną cechą wzajemnych obrotów był naprzemiennie ich wzrost i spadek. Natomiast w kolejnych trzech latach: 2016–2018, obaj partnerzy zanotowali stały wzrost wartości obrotów handlowych. W 2017 r. Chiny były dla Japonii drugim największym partnerem handlowym, podczas gdy Japonia była dla niej piątym. W 2018 r. wartość wzajemnych obrotów handlowych wyniosła 35 bln 91 mld jenów, tj. 291, 2 mld USD²⁰. Chiny były w tym roku dla Japonii największym rynkiem eksportowym (19,5% całego japońskiego eksportu), natomiast jako importer dla Chin były trzecim partnerem handlowym (5,9% całego

---

¹⁸ *Japonia i Chiny wymieniają waluty bezpośrednio*, <https://www.forbes.pl/wiadomosci/japonia-i-chiny-wymienia-waluty-bezposrednio/2rvbpln> [dostęp: 28.07.2019].

¹⁹ Ibidem.

²⁰ D. Workman, *Japan's Top Trading Partners*, 3.02.2019, <http://www.worldstopexports.com/japans-top-import-partners/> [dostęp: 14.09.2019]; idem, *China's Top Trading Partner*, <http://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/> [dostęp: 14.09.2019].

eksportu chińskiego) po Stanach Zjednoczonych – 479,7 mld USD (19,2%) i Hongkongu – 303 mld USD (12,1%)²¹. Niemniej jednak w przypadku wartości wzajemnych obrotów handlowych, Japonia w 2018 r. ponownie znalazła się na piątym miejscu jako największy partner handlowy Chin (291,2 mld USD) po USA (659,8 mld USD)²², Hongkongu (617,3 mld USD)²³, UE (580 mld euro)²⁴ i ASEAN (587,87 mld USD)²⁵.

Jeśli chodzi o strukturę eksportową wzajemnego handlu, to głównymi japońskimi pozycjami eksportowymi do Chin były produkty elektryczno-mechaniczne, produkty chemiczne i wyposażenie transportowe, natomiast najważniejszymi pozycjami chińskimi eksportowanymi do Japonii były produkty elektro-mechaniczne, tekstylia, meble i zabawki²⁶.

Należy dodać, że Chiny są jednym z największych zagranicznych rynków samochodowych. W 2017 r. sprzedaż japońskich firm samochodowych, takich jak: Toyota, Nissan, Honda i Mazda odnotowały swój najwyższy poziom sprzedaży na tym właśnie rynku. Na przykład Nissan odnotował 12,2% wzrostu w sprzedaży do więcej niż 1,52 mln samochodów z zeszłego

---

²¹ Ibidem.

²² *The People's Republic of China. U.S.–China Trade Facts*, <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china> [dostęp: 14.09.2019].

²³ D. Workman, *China's Top Trading Partners – World's Top Exports*, 5.08.2019, <http://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/> [dostęp: 14.09.2019]; idem, *Hong Kong's Top Trading Partners*, 3.09.2019, <http://www.worldstoexports.com/hong-kongs-top-import-partners/> [dostęp: 15.09.2019].

²⁴ *EU-China trade in goods: €185 billion deficit in 2018*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190409-1> 14.09.2019 [dostęp: 14.09.2019].

²⁵ *China and ASEAN doing well on economic, trade cooperation*, <https://www.thejakartapost.com/academia/2019/01/31/china-and-asean-doing-well-on-economic-trade-cooperation.html> [dostęp: 15.09.2019].

²⁶ *Key facts on China-Japan economic...*, op.cit.

roku. Natomiast Honda sprzedała więcej niż 1,44 mln samochodów, idąc w górę o 15,5% z roku na rok²⁷.

Japońskie inwestycje

Deng Xiaoping (ówczesny faktyczny przywódca chiński) odwiedził w 1978 r. japoński koncern Panasonic w Japonii, do którego skierował prośbę czy nie pomógłby on w modernizacji Chin. Panasonic odpowiedział, że pomoże i rozpoczął budowę fabryk w ChRL. Inne japońskie firmy poszły w jego ślad²⁸.

Po dziesięciu latach, w 1988 r., Chiny i Japonia podpisały dwustronną umowę inwestycyjną (*bilateral investment treaty* – BIT). Była to pierwsza taka umowa podpisana przez Chiny z obcym państwem. Pozwoliła ona na zwiększenie japońskich inwestycji w Chinach, które szczególnie zostały skoncentrowane w Specjalnych Strefach Ekonomicznych²⁹.

Japońskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ; FDI – *Foreign Direct Investment*) rosły w ostatniej dekadzie XX w. i w pierwszej dekadzie obecnego wieku. W 1990 r. wartość bezpośrednich inwestycji kompanii japońskich w Chinach wyniosła 394 mln USD, w 1995 r. – 7,6 mld USD, natomiast w kolejnych latach tej dekady nastąpił spadek ich wartości. W 1998 r., w trakcie trwającego azjatyckiego kryzysu finansowego, który mocno uderzył w Japonię, wartość japońskich inwestycji wyniosła 3,16 mld USD³⁰. Do 1995 r. Japonia zaj-

²⁷ Ibidem.

²⁸ H. Hawksley, *Asian waters. The struggle over the Asia-Pacific and the strategy of Chinese expansion*, London 2018, s. 153.

²⁹ N. Salike, W. Thorbecke, *International trade and supply chains*, [w:] *China in the Local and Global Economy. History, Geography, Politics and Sustainability*, red. S. Brakman, Ch. Van Marrewijk, P.J. Morgan, N. Salike, London–New York 2019, s. 127.

³⁰ R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w latach 1949–2002...*, op.cit., s. 163.

mowała drugie miejsce inwestora w Chinach, ale kiedy Pekin ograniczył preferencyjne traktowanie dla zagranicznych firm, Japonia spadła na piętnaste miejsce w 1999 r. W 2000 r. bezpośrednie inwestycje zagraniczne Japonii wzrosły z powodu zbliżającego się wstąpienia Chin do Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization*), podnosząc swój ranking na szóste miejsce³¹. Tymczasem z powodu dynamicznego rozwoju na przełomie XX i XXI w. Chiny stają się coraz mniej zależne od Japonii. Dla nich kluczowymi dostawcami zaawansowanych technologii stają się Unia Europejska i Stany Zjednoczone.

Japońskie inwestycje w Chinach były głównie skupione w sektorach: elektrycznym, elektronicznym i samochodowym. Maszyny, wyposażenie elektryczne i wyposażenie transportowe, razem liczyły około 70% całości japońskich zagranicznych inwestycji bezpośrednich w produkcji. Napływające bezpośrednie inwestycje zagraniczne wniosły istotny wkład do rozwoju produkcji na wywóz z Chin. Rosnąca baza wiedzy w Chinach ułatwiła transfer technologii od firm wnoszących BIZ i postępu ku wyższej wartości dodanej zadań w obrębie łańcucha wartości³².

Korzystanie z nowoczesnych technologii zagranicznych umożliwiło już w pierwszych latach XXI w. wyraźny wzrost zagranicznych inwestycji chińskich. Na przykład w 2006 r. liczba chińskich firm działających za granicą przekroczyła liczbę 10 tys. Według danych rządu chińskiego zagraniczne inwestycje Chin za ten rok przekroczyły 16 mld USD, z których mniej więcej jedną czwartą stanowiły wewnętrzne bezpośrednie inwestycje zagraniczne (*inward FDI*). Na koniec 2006 r. łącznie

---

³¹ X. Zhang, B.P. Corrie, *Investing in China and Chinese Investment Abroad*, Tsinghua University Press and Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2018, s. 47–48, https://doi.org/10.1007/978-981-10-7983-2_6.

³² N. Salike, W. Thorbecke, *International trade and supply...*, op.cit., s. 127.

inwestycje zagraniczne Chin wyniosły 73,3 mld USD³³. Jednak chińskie inwestycje w Japonii wyniosły w 2006 r. jedynie 19 mln USD³⁴. W kolejnych latach, 2007–2017, uległy ona wahaniom. O ile w 2007 r. ich wartość wyniosła 39,03 mln USD, to w kolejnych dwóch latach nieznacznie rosła, by w 2010 r. osiągnąć 337,99 mln USD, a w 2013 r. – 434,05 mln USD. W latach 2014–2015 nastąpił spadek ich wartości. W kolejnych dwóch latach, 2016–2017, nastąpił wzrost ich wartości.

Tabela 4. Roczny przepływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin do Japonii pomiędzy 2007 i 2017 r. (w mln USD)

Rok	Wartość inwestycji
2007	39,03
2008	58,62
2009	84,10
2010	337,99
2011	149,42
2012	210,65
2013	434,05
2014	394,45
2015	240,42
2016	344,01
2017	444,05

Źródło: *Annual flow of foreign direct investments from China to Japan between 2007 and 2017 (in million U.S. dollars)*, <https://www.statista.com/statistics/720360/china-outward-fdi-flows-to-japan-2017/> Statista [dostęp: 19.09.2019], odpowiednio: 344,01 USD i 444,05 mld USD.

Z kolei, wartość japońskich inwestycji bezpośrednich w Chinach w 2006 r. wyniosła 717,2 mld jenów, przewyższając inwestycje z 2005 r. o 17,2 mld jenów. Chiny stały się dla Japonii najważniejszym miejscem zagranicznych inwestycji bezpośred-

³³ R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w pierwszych latach XXI wieku...*, op.cit., s. 348.

³⁴ Ibidem.

nich w Azji. W tym czasie działało w Chinach więcej niż 20 tys. firm japońskich³⁵.

Jednak w związku ze światowym kryzysem finansowym (2007–2009), który rozpoczął się w USA, w latach 2007–2008 doszło do dalszego spadku japońskich inwestycji w ChRL. O ile w szczytowym roku pierwszej dekady XXI w., 2005 r., ich wartość wyniosła razem 6 mld 646 mln USD, a w kolejnym 2006 r. – 5 mld 77 mln USD, to w 2007 r. – 3 mld 749 mln USD, a w 2008 r. – 3 mld 899 mln USD. W tym miejscu należy podkreślić, że po 2005 r. najważniejszym regionem lokacji japońskich inwestycji stały się państwa azjatyckie. W latach 2005–2006 firmy japońskie zainwestowały tam około 192 mld USD w postaci bezpośredniego kapitału inwestycyjnego, podczas gdy w Europie około 174,4 mld USD. Głównym odbiorcą japońskich inwestycji w Azji były Chiny. Co więcej, w latach 2011–2012 ich znaczenie wzrosło. W sumie w latach 2003–2011 Chiny były biorcą około 1/3 wszystkich japońskich inwestycji płynących do Azji, a w 2012 r. ich wartość przekroczyła 40%, pomimo napiętej sytuacji politycznej pomiędzy obu państwami³⁶.

Według danych z tabeli 4, od 2009 r. nastąpił ponowny wzrost inwestycji. 2012 r. wyróżnił się największym wolumenem wartości japońskich inwestycji, tj. 7 mld 426 mln USD. Jednak w 2014 r. doszło do gwałtownego spadku ich wartości w Chinach, tj. do 4 mld 325 mln USD.

Niemniej jednak w 2015 r., nastąpił dość znaczny wzrost japońskich inwestycji bezpośrednich u partnera chińskiego, tj. do wartości 10 mld 11 mln USD. Następnie w latach 2016 i 2017 nieco spadł i wyniósł odpowiednio: 9 mld 745 mln USD

---

³⁵ Ibidem.

³⁶ R. Wilczopolski, *Ewolucja japońskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie Kolegium Gospodarki Światowej, https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/13_R.Wilczopolski_Ewolucja_japonskich_bazposrednich....pdf [dostęp: 15.07.2019].

i 9 mld 679 mln USD. Od stycznia do maja 2018 r. ich wartość wyniosła 3 mld 914 mln USD³⁷.

Tabela 5. Inwestycje Japonii w Chińskiej Republice Ludowej w latach 2001–2014 (w mln USD)

Rok	Inwestycje bezpośrednie	Inne inwestycje
2001	4 348,42	160,79
2002	4 190,09	166,08
2003	5 054,19	88,28
2004	5 451,57	67,46
2005	6 529,77	1 16,62
2006	4 598,06	1 19,07
2007	3 589,22	1 60,03
2008	3 652,35	246,67
2009	4 104,97	228,35
2010	4 083,72	1 635,97
2011	6 329,63	249,76
2012	7 351,56	75,00
2013	7 058,17	69,81
2014	4 325,30	–

Źródło: Xiuping Hang, B.P. Corrie, *Investing in China and Chinese Investment Abroad*, Singapore, 2018, s. 48.

W tym miejscu należy wspomnieć, że w większym lub mniejszym stopniu wizyty na najwyższych szczeblach państwowych, pomiędzy obu partnerami, nadawały także impuls intensyfikacji obustronnym relacjom gospodarczym. Na przykład w latach 2007 i 2008 doszło do dwóch chińskich wizyt w Japonii: w 2007 r. premiera Wen Jiabao, a w maju 2008 r. przewodniczącego Hu Jintao. Szczególne znaczenie miała wizyta przewodniczącego Hu. Strona chińska przedstawiła zakres możliwości gospodarczych porozumień, w których Japonia może wesprzeć finansowo projekty związane z poprawą chińskiej wydajności

³⁷ *FDI 1: Japan's outward FDI marks second highest level on record*, [w:] JETRO Global Trade and Investment Report 2018 Global Economy Connected via Digitalization. Key Points, https://www.jetro.go.jp/lex_images/en/news/releases/2018/77fd93c565ffb27a/overview.pdf [dostęp: 18.09.2019].

energetycznej i redukcji zanieczyszczeń. Ponadto zostało podpisanych wiele porozumień w celu ułatwienia wymiany technologii łączności, poprawienia warunków dla inwestowania, finansów, bezpieczeństwa żywności i produktów przemysłowych. Zgodzono się także, że wspólne projekty będą o ustalonej pozycji, aby promować rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo. Wymiana edukacyjna miała być promowana jako turystyka. Na koniec uzgodniono, że prawa własności intelektualnej będą lepiej chronione. Na marginesie trzeba dodać, że powyższe porozumienia były możliwe, ponieważ ówczesny premier Yasuo Fukuda (26 września 2007–24 września 2008 r.) wyrażał gotowość do zgody na co najmniej wspólną eksploatację pól ropy naftowej i gazu na potencjalnie spornych obszarach Morza Południowocchińskiego.

Niemniej jednak wspomniany światowy kryzys finansowy wpłynął na stosunki japońsko-chińskie. Japońscy partnerzy osłabli, a chińscy stali się silniejsi i bardziej skuteczni. Wzrost międzynarodowej rangi gospodarczej Chin został uznany na spotkaniach G20 i uwidocznił się we wzroście ich praw do głosowania (*voting rights*) w Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Gospodarka chińska także pomogła regionalnym gospodarkom w przetrwaniu kryzysu lepiej niż wysoko rozwinięte państwa europejskie czy same Stany Zjednoczone. Natomiast Japonia była pogrążona w zastoju gospodarczym, co doprowadziło w 2010 r. do przewyższenia japońskiego PKB przez chińskie PKB, o czym wspomniano wcześniej. Chińska produkcja gospodarcza nie przekroczyła tylko amerykańskiej.

Należy także dodać, że pozycja Chin, w pierwszej dekadzie XX w. znacznie wzrastała dzięki tempu postępu technologicznego. Dynamika całkowitego współczynnika produktywności (*Total Factor Productivity*) była znacznie wyższa niż w państwach wysoko rozwiniętych. Łączna produktywność czynników produkcji rosła średnio każdego roku w latach 1990–2010

w Chinach o 2,5%, natomiast w Japonii o 0,0%, w UE-15 o 0,3%, w USA – 0,5%. Tempo wzrostu gospodarczego w Chinach było silnie pozytywnie skorelowane z tempem wzrostu całkowitego współczynnika produktywności, co jednoznacznie świadczyło o istotnej roli postępu technologicznego³⁸.

Japońska Oficjalna Pomoc Rozwojowa

Ważnym elementem japońsko-chińskich stosunków gospodarczych była również w omawianym okresie oficjalna pomoc rozwojowa (ODA – *Official Development Assistance*) rządu japońskiego. Odegrała ona szczególną rolę w tak zwanym okresie przyjaznej dyplomacji i służyła zdobyciu przyjaźni partnera chińskiego. Sfinalizowane projekty w ramach tej pomocy dla ChRL objęły zmiany infrastruktury na dużą skalę, m.in. budowę dróg, lotnisk, elektrowni, jak również zostały zrealizowane projekty infrastruktury w obszarach medycznych i ochrony środowiska. Dzięki japońskim pożyczkom pomocowym została zelektryfikowana całkowita długość 5200 km linii kolejowych, a na terenie portów morskich zbudowano prawie 60 dużych miejsc postojowych umożliwiających przyjmowanie statków powyżej 10 tys. ton. W Pekinie zbudowano Szpital Chińsko-Japońskiej Przyjaźni z grantu pomocowego (1984 r.), który przyjmuje około 3 tys. pacjentów dziennie³⁹. W obszarze współpracy technicznej Japońska Agencja Współpracy Międzynarodowej przyjęła praktykantów chińskich, w celu udzielenia pomocy w wykształceniu kadr administracyjnych. W 2003 r. praktykantów było ponad 15 tys. Stowarzyszenie Technicznych Studiów Zagranicznych przyjęło ponad 22 tys. praktykantów w celu wykształcenia ludzi

---

³⁸ T. Białowąs, *Postęp technologiczny jako czynnik wzrostu...*, op.cit., s. 172.

³⁹ R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w pierwszych latach XXI wieku...*, op.cit., s. 347.

do produkcji przemysłowej. Japońska Agencja Współpracy Międzynarodowej wysłała także do Chin 500 ekspertów⁴⁰.

W tym miejscu należy podkreślić, że charakter pomocy rozwojowej zmieniał się w odpowiedzi na rozwój Chin. W latach 80. XX w. pomoc koncentrowała się na rozwoju wielkoskalowej infrastruktury gospodarczej, tj. wspomniana budowa dróg, elektrowni, rozbudowy i konserwacji portów. Natomiast w latach 90. XX w. wraz z postępującą urbanizacją w Chinach nacisk został położony na systemy wodno-kanalizacyjne w dużych miastach, dostawy gazu i środki przeznaczone na zmniejszenie ubóstwa wiążącego się ze wzrostami dysproporcji między obszarami przybrzeżnymi i śródlądowymi. Z kolei od 2000 r. większy wkład dotyczył miękkich aspektów rozwoju, takich jak ochrona środowiska i szkolenie zasobów ludzkich⁴¹.

Większość japońskiej oficjalnej pomocy rozwojowej dla Chin była dostarczana w formie nisko oprocentowanych pożyczek na budowę wspomnianych głównych obiektów infrastrukturalnych. Program osiągnął wartość, w roku fiskalnym 2000, 214 mld 400 mln jenów w pożyczkach⁴². 2005 r. okazał się szczytowy w japońskiej oficjalnej pomocy rozwojowej dla Chin, po czym zaczął konsekwentnie spadać⁴³. Jego wartość z 2005 r. nie przekroczyła jednak 2 mld USD.

Tymczasem na przełomie wieków podnosiła się w Japonii krytyka hojnych programów oficjalnej pomocy rozwojowej. Z jednej strony jej źródłem był brak okazania jakiegokolwiek wdzięczności ze strony chińskiej za udzieloną pomoc, a z drugiej

---

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ *After 40 Years, Japan Stops Aid to China*, „Politics”, 6.11.2018, <https://www.nippon.com/en/features/h00321/after-40-years-japan-stops-aid-to-china.html> [dostęp: 19.09.2019].

⁴² *Japan to end official development aid to China*, <https://mainichi.jp/english/articles/20181023/p2a/00m/Ona/016000c> [dostęp: 19.09.2019].

⁴³ *After 40 Years, Japan Stops Aid to China...*, op.cit.

strony pośrednio japońska pomoc przyczyniała się do modernizacji chińskich możliwości militarnych. W rezultacie w 2005 r. rządząca Partia Liberalno-Demokratyczna zatwierdziła rządowy plan zakończenia ulgowych pożyczek jenowych dla Chin w 2008 r.⁴⁴ Tokio przestało udzielać niskooprocentowanych pożyczek, które stanowiły znaczną część programu pomocy dla Pekinu już w roku budżetowym 2007, przy czym nadal udzielało pomocy finansowej na niewielkie projekty związane z zanieczyszczeniem powietrza i chorobami zakaźnymi⁴⁵, czy z budowaniem szkół na obszarach wiejskich⁴⁶.

Nawet taka pomoc zmniejszała się w kolejnych latach. W roku fiskalnym 2011 r. wynosiła ona 4,1 mld jenów, by w roku fiskalnym 2016 r. spaść do 540 mln jenów. Na ten rok fiskalny oba państwa omawiały takie programy, jak wysyłanie japońskich ekspertów medycznych i edukacyjnych do Chin⁴⁷.

Krytyka programów oficjalnej pomocy rozwojowej dla Chin miała miejsce także w późniejszych latach. Przedstawiciel *Sankei Shimbun*, Hoshihisa Komori, który był pierwszym szefem biura otwartego przez tę gazetę w Chinach, bardzo krytycznie wypowiadał się o stronie chińskiej w kwestii japońskiej oficjalnej pomocy rozwojowej. Jak podkreślił, pomimo faktu, że pomoc ta była wyraźnie kamieniem węgielnym ogólnej polityki Japonii wobec Chin, nie było publicznego uznania w chińskich mass mediach dla tej formy pomocy. W ogóle chińskie media państwo-

---

⁴⁴ R. Jakimowicz, *Stosunki japońsko-chińskie w pierwszych latach XXI wieku...*, op.cit., s. 348.

⁴⁵ *Japan to discontinue development assistance projects for China: Taro Kono*, <https://japantimes.co.jp/2018/10/23/national/politics-diplomacy/japan-turn-off-odaspigot-china-projects-sources-say/#XYPhrrhGSKI> [dostęp: 19.09.2019]. Wcześniej w 2006 r. wygasło zatwierdzanie nowej ogólnej pomocy w formie dotacji.

⁴⁶ *Japan to end official development aid to China...*, op.cit.

⁴⁷ Ibidem.

we milczały na temat pomocy gospodarczej Japonii, w związku z tym przeciętny Chińczyk nie miał pojęcia o takiej pomocy. Między innymi nie wiedział o pomocy japońskiej na rzecz budowy nowego budynku terminalu międzynarodowego lotniska w Pekinie czy zbudowaniu jednej z linii metra w tym mieście. Co więcej, po zbudowaniu Centrum Opieki Macierzyńskiej i Dziecięcej w Nanjingu, dzięki japońskiej oficjalnej pomocy rozwojowej, podczas ceremonii otwarcia Japonia nie była wspomniana ani na pamiątkowych tablicach, ani w literaturze dotyczącej obiektów centrum⁴⁸.

W październiku 2018 r. Japonia postanowiła zaprzestać swoich 40-letnich projektów oficjalnej pomocy rozwojowej dla Chin. Jak podkreślił japoński minister spraw zagranicznych, Taro Kono, zapotrzebowanie na pomoc zmniejszyło się, odkąd chińska gospodarka stała się drugą co do wielkości na świecie. Natomiast główny sekretarz gabinetu, Yoshihide Suga, powiedział, że oficjalna pomoc rozwojowa Japonii dla Chin od 1979 r. „spełniła swoją rolę”, przyczyniając się do gospodarczego wzrostu i postępu w rozwoju technologicznym w tym kraju. W tym okresie chińska gospodarka wyprzedziła Japonię. W sumie Japonia dostarczyła Chinom całkowitej pomocy wartości 3,65 bln jenów, tj. 32,4 mld USD, na infrastrukturę, wsparcie humanitarne i ochronę środowiska⁴⁹.

W związku ze zmienioną sytuacją oba państwa zamierzają rozpocząć nowy „dialog na temat współpracy na rzecz rozwoju”, który prawdopodobnie będzie się koncentrował na udzielaniu pomocy państwom rozwijającym się. Jak podkreślił wysoki rangą urzędnik ministerstwa spraw zagranicznych powyższa zmiana

---

⁴⁸ Yoshihisa Komori 8.11.2018, *Japan's ODA to China – End of a Momentous Foreign policy Failure*, <https://japan-forward.com/japans-oda-to-china-end-of-a-momentous-foreign-policy-failure/> [dostęp: 19.09.2019].

⁴⁹ *Japan to discontinue development assistance projects for China...*, op.cit.

odzwierciedla zmieniające się stosunki między Japonią i Chinami⁵⁰.

Do istotnych elementów w relacjach japońsko-chińskich, o których należy wspomnieć, powinniśmy zaliczyć także: turystykę pomiędzy obu państwami oraz kwestię kształcenia się młodzieży chińskiej na studiach wyższych w Japonii i młodzieży japońskiej w ChRL.

W 2017 r. turystów z Chin kontynentalnych przybyło do Japonii 7,3 mln, co oznaczało wzrost o 15% w stosunku do 2016 r. Ich udział wyniósł 38,4% całkowitych wydatków turystycznych w Japonii, najwięcej spośród wszystkich krajów i regionów⁵¹. W kolejnym, 2018 r., turystów chińskich z ChRL było już 8 mln 380 tys.⁵² Natomiast w 2017 r. 6,2% japońskich turystów, na wszystkich turystów zagranicznych, odwiedziło ChRL, co dało Japonii czwarte miejsce⁵³.

W 2018 r. w Japonii najwięcej było chińskich studentów, prawie 115 tys.⁵⁴ Natomiast studenci japońscy okazują małe zainteresowanie studiami w ChRL; przede wszystkim chcą studiować, ze względu na język angielski, w USA, Australii, Nowej Zelandii, Wielkiej Brytanii. W 2017 r. największa liczba japońskich studentów była w Stanach Zjednoczonych, następnie w kolejności w Australii, Kanadzie, Wielkiej Brytanii, na

---

⁵⁰ *Japan to end ODA funding to China, now an economic titan*, „Asahi Shimbun”, 23.10.2018, <http://www.asahi.com/ajw/articles/AJ201810230031.html> [dostęp: 19.09.2019].

⁵¹ *Key facts on China-Japan economic and trade ties...*, op.cit.

⁵² *Overseas Visitors to Japan in 2018 Top 31 Million*, „Society”, 24.01.2018, <https://www.nippon.com/en/japan-data/h00375/overseas-visitors-to-japan-in-2018-top-31-million.html> [dostęp: 21.09.2019].

⁵³ *China Inbound Tourism in 2017*, <https://www.travelchinguide.com/tourism/2017statistics/inbound.html> [dostęp: 21.09.2019].

⁵⁴ *Results of an Annual survey of International Students in Japan 2018*, https://www.jasso.jp/en/about/statistics/intl_student_e/2018/index.html [dostęp: 21.09.2019].

Filipinach, w Nowej Zelandii i po jeszcze kilku krajach, dopiero pojawiają się Chiny⁵⁵.

Zakończenie

Z dokonanej krótkiej analizy japońsko-chińskich stosunków gospodarczych można sformułować kilka wniosków.

Po pierwsze, w odróżnieniu od XX w., w XXI w. gospodarka japońska utraciła miejsce drugiej gospodarki świata, ustępując to miejsce gospodarce chińskiej. W 2018 r. chińska gospodarka przewyższyła japońską ponad 2,7 razy, co oznacza, że Japonia stała się słabsza wobec partnera chińskiego, z czego wypływają określone konsekwencje. Między innymi ChRL prawdopodobnie będzie próbowała realizować wobec Japonii starą strategię, „wyrwania” jej z obszaru wpływów Stanów Zjednoczonych w możliwie największym stopniu.

Po drugie, wiodącym partnerem handlowym Japonii stała się Chińska Republika Ludowa, dystansując w tym wypadku znacznie partnera amerykańskiego. Przy czym Japonia ma przez wszystkie lata obecnego wieku deficyt handlowy z partnerem chińskim.

Po trzecie, choć Japonia pozostała ważnym graczem w zaawansowanych technologiach i łańcuchach produkcji, należy pamiętać, że tempo wzrostu gospodarczego w Chinach jest silnie i pozytywnie skorelowane z tempem wzrostu całkowitego współczynnika produktywności, co jednoznacznie świadczy o istotnej roli postępu technologicznego w tym państwie. Poza

---

⁵⁵ *Number of Japanese studying abroad, including working adults, appears to exceed 200,000*, „JAOS 2017 Survey on the Number of Japanese Studying Abroad” Report, https://www.jaos.or.jp/wp-content/uploads/2018/01/JAOS-Survey-2017_Number-of-Japanese-studying-abroad180124.pdf [dostęp: 21.09.2019].

tym, w obecnym wieku, kluczowymi dostawcami zaawansowanych technologii dla Chin stały się UE i USA.

Po czwarte, przez dynamiczny wzrost wartości japońsko-chińskich obrotów handlowych i japońskich inwestycji w Chinach, które są jednym z najważniejszych miejsc zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Azji, rośnie współzależność gospodarcza pomiędzy obu partnerami, która może prowadzić w przyszłości albo do trwałych przyjaźielskich relacji pomiędzy nimi, które są mało prawdopodobne, albo niekontrolowanych konfliktów.

Po piąte, japońska ODA odegrała ogromną rolę w modernizacji gospodarki chińskiej. Niemniej jednak jej główny cel polityczny nie został zrealizowany, tj. zdobycie przyjaźni partnera chińskiego. Co więcej, produktem ubocznym oficjalnej pomocy rozwojowej było pośrednie przyczynianie się do modernizacji chińskich możliwości militarnych.

Niewątpliwym wyzwaniem dla Japonii jest przeprowadzenie udanych reform gospodarczych. Bez ich przeprowadzenia państwo to będzie stawało się coraz słabsze wobec partnera chińskiego, który będzie prowadził wobec Japonii coraz bardziej asertywną politykę. Trzeba dodać, że wynik obecnej amerykańsko-chińskiej konfrontacji handlowej, która wymaga osobnej analizy, może stanowić dla Japonii długofalowe wyzwanie, m.in. w zagranicznej polityce gospodarczej.

Bibliografia

- After 40 Years, Japan Stops Aid to China*, „Politics”, 6.11.2018, <https://www.nippon.com/en/features/h00321/after-40-years-japan-stops-aid-to-china.html>.
- Annual flow of foreign direct investments from China to Japan between 2007 and 2017 (in million U.S. dollars)*, <https://>

- www.statista.com/statistics/720360/china-outward-fdi-flows-to-japan-2017/Statista.
- Białowas T., *Postęp technologiczny jako czynnik wzrostu znaczenia Chin w gospodarce światowej*, „Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego” 2012, nr 31.
- China and ASEAN doing well on economic, trade cooperation*, <https://www.thejakartapost.com/academia/2019/01/31/china-and-asean-doing-well-on-economic-trade-cooperation.html>.
- China Inbound Tourism in 2017*, <https://www.travelchinguide.cotourism/2017statistics/inbound.html>.
- Chińska Republika Ludowa/Produkt Krajowy Brutto (2010)*, https://www.google.pl/search?source=hp&ei=pZN4XaGN-KrHqrgSZq7aICQ&q=Chiny+PKB+2010&oq=Chiny+PKB+2010&gs_l=psy-ab.3...18090262.18106016..18110610...4.0..0.240.2400.0j15j1.....0....1..gws-wiz.....0..0j0i131j0i22i30.VPRFqBZnyLw&ved=0ahUKEwjh86vXkcjkAhUxtYsK-HZmVDZEQ4dUDCAU&uact=5.
- Direction of Trade Statistics Yearbook*, International Monetary Fund, Washington, Annual 1979, s. 294; Annual 1986, s. 241; Annual 1990, s. 240; Annual 2002.
- FDI 1: Japan's outward FDI marks second highest level on record*, [w:] JETRO Global Trade and Investment Report 2018 Global Economy Connected via Digitalization. Key Points, https://www.jetro.go.jp/lex_t_images/en/news/releases/2018/77fd93c565ffb27a/overview.pdf.
- EU-China trade in goods: €185 billion deficit in 2018*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20190409-1> 14.09.2019.
- Heydarian R.J., *Asia's New Battlefield: The USA, China and the Struggle for the Western Pacific*, London 2015.

- Jakimowicz R., *Stosunki japońsko-chińskie w latach 1949–2002. Aspekty polityczne i gospodarcze*, Kraków 2004.
- Jakimowicz R., *Stosunki japońsko-chińskie w pierwszych latach XXI wieku – współpraca, rywalizacja i konfrontacja (wybrane aspekty)*, [w:] *Czynniki stabilizacji i destabilizacji w stosunkach międzynarodowych na początku XXI wieku. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Lubomirowi Zyblikiewiczowi*, red. I. Stawowy-Kawka, Kraków 2009.
- Japan to discontinue development assistance projects for China: Taro Kono*, Kyodo, 23.10.2018, <https://japantimes.co.jp/2018/10/23/national/politics-diplomacy/japan-turn-off-odaspigot-china-projects-sources-say/#XYPhrrhGSKl>.
- Japan to end ODA funding to China, now an economic titan*, „Asahi Shimbun”, 23.10.2018, <http://www.asahi.com/ajw/articles/AJ201810230031.html>.
- Japan to end official development aid to China*, <https://mainichi.jp/english/articles/20181023/p2a/00m/Ona/016000c>.
- Japonia i Chiny wymieniają waluty bezpośrednio*, <https://www.forbes.pl/wiadomosci/japonia-i-chiny-wymienia-waluty-bezposrednio/2rvbpln>.
- Key facts on China-Japan economic and trade ties*, Source Sinhua, 9.05.2018, http://www.xinhuanet.com/english/2018-05/09/c_137167101.htm.
- Number of Japanese studying abroad, including working adults, appears to exceed 200,000*, „JAOS 2017 Survey on the Number of Japanese Studying Abroad” Report, <https://www.jaos.or.jp/wp-content/uploads/2018/01/JAOS-Survey-2017-Number-of-Japanese-studying-abroad180124.pdf>.
- PKB – lista krajów*, <https://pl.tradingeconomics.com/country-list/gdp>.
- Puślecki Z.W., *Relacje Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową wobec wyzwań gospodarki globalnej 2012*, „Prace

- i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego” 2012, nr 31.
- Overseas Visitors to Japan in 2018 Top 31 Million*, „Society”, 24.01.2018, <https://www.nippon.com/en/japan-data/h00375/overseas-visitors-to-japan-in-2018-top-31-million.html>.
- Results of an Annual survey of International Students in Japan 2018*, https://www.jasso.jp/en/about/statistics/intl_students_e/2018/index.html.
- Salike N., Thorbecke W., *International trade and supply chains*, [w:] *China in the Local and Global Economy. History, Geography, Politics and Sustainability*, red. S. Brakman, Ch. Van Marrewijk, P.J. Morgan, N. Salike, London–New York 2019.
- Spowolnienie w Chinach*, 21.01.2019, <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomiczne/chiny-wzrost-gospodarczy-w-2018-roku/evgflg>.
- The People’s Republic of China. U.S.–China Trade Facts*, <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>.
- Value of Exports and Imports by Area Countries*, Trade Statistic of Japan, Ministry of Finance, www.customs.go.jp/toukei/shinbun/trade-st_e/2018/2019 i inne lata (2007–2018).
- Wilczopolski R., *Ewolucja japońskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie Kolegium Gospodarki Światowej, https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/13_R.Wilczopolski_Ewolucja_japonskich_bazposrednich...,pdf.
- Workman D., *China’s Top Trading Partner*, <http://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/>.
- Workman D., *China’s Top Trading Partners – World’s Top Exports*, 5.08.2019, <http://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/>.

- Workman D., *Hong Kong's Top Trading Partners*, 3.09.2019, <http://www.worldstopexports.com/hong-kongs-top-import-partners/>.
- Workman D., *Japan's Top Trading Partners*, 3.02.2019, <http://www.worldstopexports.com/japans-top-import-partners/>.
- Xiuping Hang, Corrie B.P., *Investing in China and Chinese Investment Abroad*, Tsinghua University Press and Springer Nature Singapore Pte Ltd., Singapore 2018.
- Yahuda M., *Sino-Japanese Relations After the Cold War. Two tigers sharing a mountain*, Abingdon–New York 2014.
- Yoshihisa Komori 8.11.2018, *Japan's ODA to China – End of a Momentous Foreign policy Failure*, <https://japan-forward.com/japans-oda-to-china-end-of-a-momentous-foreign-policy-failure/>.
- Zhang X., Corrie B.P., *Investing in China and Chinese Investment Abroad*, Tsinghua University Press and Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2018, https://doi.org/10.1007/978-981-10-7983-2_6.

Abstrakt

Artykuł koncentruje się na przedstawieniu i analizie rozwoju japońsko-chińskiego handlu i takich elementów, jak japońskie inwestycje i oficjalna pomoc rozwojowa w Chinach. Wspomniane zostały także elementy wpływu pojawiających się gospodarczych wyzwań i zagrożeń, zarówno bezpośredniego, jak i pośredniego, na Japonię i Chiny. Autor próbował zarysować je w tym artykule.

Słowa kluczowe: Japonia, Chiny, stosunki gospodarcze, wyzwania gospodarcze, zagrożenia gospodarcze, inwestycje, oficjalna pomoc rozwojowa

Abstract

The article focuses on the performance and the analysis of the Japanese-Chinese development of the trade and such elements how: Japanese investments and official development assistance in China. Remembered elements influence appearing economic challenges and threats for Japan and China directly and indirectly. The author tried to sketch them in this article.

Keywords: Japan, China, economic relations, economic challenges, economic threats, investments, official development assistance

Marta Gębska

Akademia Sztuki Wojennej

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2254-9366>

Bezpośrednie inwestycje Chin w Europie i w Polsce – kontekst ogólny i bezpieczeństwa

Kultura konfucjańska, nieodłącznie związana z Chinami, bazuje na człowieczeństwie, sprawiedliwości i lojalności, a więc ideach, które mają służyć bogaceniu się ludzi. Wg Konfucjusza celem władz państwa powinien być dobrobyt oraz długowieczność obywateli, a prowadzona przez nie polityka finansowa powinna kierować się interesem ludzi. Silne państwo powinno być kojarzone nie tylko z silną armią, ale i silnym narodem, który wynika z dobrej sytuacji gospodarczej, właściwego systemu politycznego, nowoczesnych, zaawansowanych instytucji, tolerancyjnej i zróżnicowanej kultury, zdrowego, zamożnego i dobrze funkcjonującego społeczeństwa. Dobrobyt kojarzony jest z integracją narodowego rozwoju gospodarczego i bogactwem ludzi¹.

Zgodnie z teorią ekonomii bogactwo kraju, obliczane na podstawie wskaźnika Produktu Krajowego Brutto, jest sumą wartości konsumpcji, inwestycji i wydatków rządowych, wraz z bilansem importu i eksportu. Wielkość inwestycji w danym państwie, zarówno krajowych i zagranicznych, a także wielkość inwestycji poza granicami wraz z ewentualnym zyskiem lub stratą, wpływają na wiele elementów związanych z bezpieczeństwem ekonomicznym w wymiarze personalnym i strukturalnym, chociażby na takie kwestie, jak: poziom życia społecznego,

---

¹ Xia Ni, *Rozwój gospodarczy*, Toruń 2016, s. 8–10.

wielkość dochodów do budżetu państwa, a tym samym realnych możliwości realizacji przez państwo jego funkcji redystrybucyjno-alokacyjnej czy też stabilizacyjnej koniunktury.

Uzyskany dochód z inwestycji zwiększa poziom bezpieczeństwa ekonomicznego jednostki uzyskującej dochód, a także przy skutecznej polityce fiskalnej państwa – zwiększa poziom bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Jednak negatywnymi skutkami nadmiernego przyciągania inwestycji z zagranicy może być uzależnienie od obcego kapitału, polityki związanej z regulowaniem liczby miejsc pracy, ograniczenie możliwości działania lokalnych inwestorów i wypychanie z rynku, zanieczyszczanie środowiska i wykorzystanie lokalnych zasobów. Inwestor może doprowadzić do wzrostu bezrobocia we własnym kraju, ponosi ryzyko związane z możliwą niestabilnością polityczną, podatkową, pogorszeniem bilansu płatniczego, co negatywnie wpływa na poziom bezpieczeństwa ekonomicznego na poziomie jednostki i państwa. Niemniej jednak współcześnie państwa prowadzą często strategię budowy klimatu inwestycyjnego, aby dokapitalizować rynek, korzystać z nowych technologii, dywersyfikować gospodarkę, często jednak chroniąc sektory i przedsiębiorstwa strategiczne dla państwa.

Chińskie bezpośrednie inwestycje za granicą (FDI²)

Wzrost gospodarczy Chin, zwłaszcza od lat 70. XX w., był skutkiem „bonusa demograficznego”, czyli dużej liczby osób w wieku produkcyjnym, jednak ta siła napędowa osłabia się³, więc Chiny szukają możliwości napędu gospodarki i inwestycji poza granicami, właściwie we wszystkich regionach świata. Znaczna część trafia do Azji Środkowej i region Pacyfiku, gdzie Instytuty

---

² FDI – *Foreign Direct Investment*.

³ N. Chomsky, *Who Rules the World?*, London 2017, s. 71.

Konfucjusza promują kulturę, tradycję i język chiński, ale także i do Afryki, obu Ameryk oraz do Europy⁴.

W 2000 r. Pekin rozpoczął politykę *Going Global*, w której zachęcano korporacje do inwestycji zagranicznych, głównie w sektorze wydobywczym, koncentrowano się też na przejmowaniu konkretnych firm, głównie zajmujących się nowymi technologiami, posiadającymi know-how, a także tych, które są znanymi markami. Chciał zapewnić sobie na przyszłość dostawy surowców i finansować infrastrukturę w państwach rozwijających się uzależniając je od siebie, a przede wszystkim wprowadzić swe firmy na globalny rynek, wpływając na politykę międzynarodową, w tym na jej obszar ekonomiczny i militarny. W 2012 r. wprowadzono w Chinach strategię *Going Global 2.0.*, która stawia nacisk na rentowność inwestycji i inwestycje portfelowe, a także Inicjatywę Pasa i Szlaku⁵.

Ciekawe jest, że wg chińskiego Ministerstwa ds. Handlu nawet ponad 60% inwestycji z Chin lokowana jest w Hongkongu, czyli specjalnym regionie administracyjnym Chin, a dopiero później przenoszona jest w inne części świata⁶. W ciągu dziesięciu lat całkowita wartość chińskich inwestycji w Europie (bez Rosji) wzrosła prawie 17-krotnie, z poziomu 23 mld USD w 2008 r. do 385 mld USD w 2018 r., w wyniku czego przejęto 350 przedsiębiorstw. Przez wiele lat inwestycje europejskie w Chinach wielokrotnie przewyższały inwestycje chińskie w Eu-

---

⁴ T. Marshall, *Prisoners of Geography*, London 2016, s. 135; D. Shambaugh, *China's Future*, Malden 2016, s. 23; R.D. Kaplan, *The Revenge of Geography, Random House Trade Paperbacks*, New York 2013, s. 351; S.B. Cohen, *Geopolitics. The Geography of International Relations*, Lanham 2009, s. 84.

⁵ J.P. Cardenal, H. Araújo, *Nieuchronny podbój świata po chińsku*, Katowice 2016, s. 12.

⁶ MFW i OECD uważają, że inwestycja może być uznana za bezpośrednią, jeśli w jej wyniku udział inwestora w spółce jest nie mniejszy niż 10%, przy zachowaniu kryterium efektywnego głosu w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Zatem w wielu statystykach tzw. małe inwestycje, czyli poniżej 10% udziałów, nie są ujmowane.

ropie, jednak w 2014 r. ta tendencja odwróciła się, a w 2016 r. inwestycje Chin w Europie były już czterokrotnie większe od europejskich inwestorów na terenie Chin. Mimo wszystko całkowity udział chińskich inwestycji w Europie jest niewielki, szczególnie w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi, które tworzą ponad 35% wszystkich inwestycji na Starym Kontynencie. W 2017 r. zmniejszył się napływ inwestycji z Chin w skali globalnej, w tym również do państw rozwiniętych, np. w Europie nastąpił spadek o 22% (do poziomu 38 mld USD), a w Ameryce Północnej o 35% (do poziomu 30 mld USD). Była to decyzja władz Państwa Środka z powodu niestabilnej sytuacji na wewnętrznym rynku finansowym, wynikającej z nadmiernego odpływu kapitału w poprzednich latach, ale też i decyzja państw rozwiniętych, które chroniły swe rynki w trudnym czasie wychodzenia z kryzysu ekonomicznego z 2008 r., poprzez zwiększanie nadzoru napływającego kapitału. W kolejnych latach czynnikiem zmniejszającym napływ pieniądza było również zaostrzenie zasad płynności finansowej w Chinach i zawirowania związane z brexitem⁷.

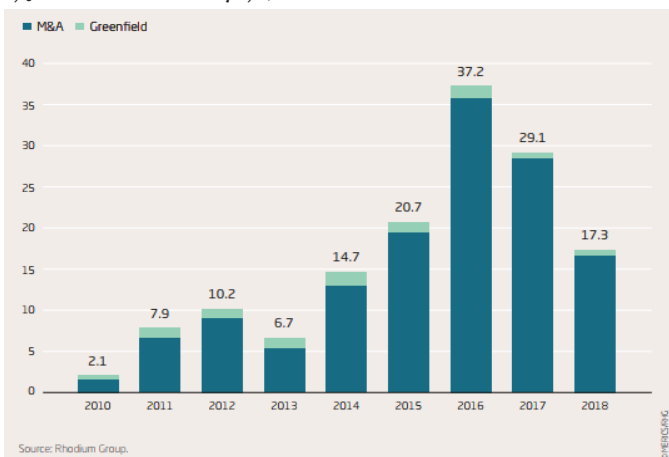
Kluczowymi czynnikami przyciągającymi chińskie inwestycje do Europy są: dostęp do wykształconej kadry, możliwość dostępu do najnowszych technologii, swobodniejszy dostęp do lokalnego rynku – zdecydowanie zamożniejszego niż przeciętnie w Azji i Afryce – a także pośredni dostęp do innych rynków, przede wszystkim amerykańskiego. Dodatkowym atutem jest możliwość zwiększenia sprzedaży towarów w Europie i poza nią, z wykorzystaniem europejskich marek kojarzonych z dobrą jakością. Poprzez FDI w Europie Chiny dywersyfikują swoją działalność i ryzyko⁸.

---

⁷ <https://www.chinskiraport.pl/blog/chinskie-inwestycje-w-europie/>, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinskie-inwestycje-w-Polsce-cisza-przed-burza-7568699.html> [dostęp: 9.05.2019].

⁸ <https://www.chinskiraport.pl/blog/chinskie-inwestycje-w-europie/> [dostęp: 9.05.2019].

Wykres 1. FDI Chin w Unii Europejskiej w latach 2010–2018 (fuzje, przejęcia i nowe inwestycje)

Źródło: T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies*, 6.03.2019, s. 10.

Tabela 1. Napływ FDI z Chin w latach 2013–2016 i w 2017 r. do wybranych państw Europy

Państwo/lata	2013–2016	2017
Szwecja	0,1	1,4
Finlandia	1,975	0,1
Niemcy	4,225	1,9
Holandia	1,4	3,9
Wielka Brytania	5,375	20,8
Belgia	0,475	0,2
Francja	2,075	1
Hiszpania	0,85	0,4
Portugalia	0,8	0,3
Włochy	3,325	1
Austria	0,1	<0,1
Polska	0,225	0,1
Węgry	0,1	0,3
Rumunia	0,2	0,2
Grecja	0,225	0,4

Źródło: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinskie-inwestycje-w-Polsce-cisza-przed-burza-7568699.html> [dostęp: 14.05.2019].

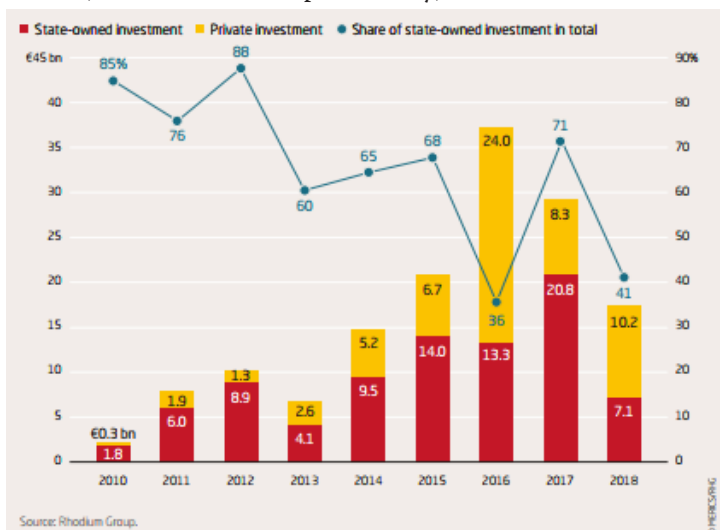
W 2018 r. Chiny zainwestowały w Europie 17,3 mld euro, co oznacza kolejny spadek o 40% w stosunku do 2017 r. i o 50% w stosunku do 2016 r. Przyczyny zmniejszenia się przepływu kapitału były takie same jak w latach poprzednich. Tradycyjnie najbardziej atrakcyjnymi miejscami do inwestycji były: Wielka Brytania (4,2 mld euro), Niemcy (2,1 mld euro) i Francja (1,6 mld euro)⁹. Państwa te przyciągają najwięcej inwestycji z Chin, w 2017 r. państwa te przyciągnęły 71% inwestycji, a w 2018 r. 45% inwestycji Chin w Europie. Chiny od 2010 r. angażowały się głównie w przedsiębiorstwa pochodzące z sektora publicznego. Najbardziej popularny był jak dotąd sektor transportowy, energetyczny, rolniczy i technologiczny, a także w mniejszym stopniu sektor medyczny, chemiczny, turystyczny, jak i związany z rozrywką oraz mediami. Wzrosło zainteresowanie sektorem aplikacji mobilnych¹⁰. Jednak od 2016 r. zauważalny był trend zwiększania się udziału sektora prywatnego w inwestycjach. Przykładem lokaty środków było zawarcie umowy na inwestycje w sektorach energetycznych Włoch i Portugalii, a także 2010 r., kiedy to państwowe korporacje: State Grid i China Three Gorges wykupiły 25% Redes Energeticas Nacionales i 21,5% Energias de Portugal. Pekin wykupił też 49,99% kapitału najważniejszego portu lotniczego w południowej Francji, czyli w Tuluzie, jak również zainwestował we francuską korporację Eutelsat, produkującą satelity. Od kwietnia 2017 r. Chiny negocjowały dokupienie kolejnych 10% akcji portu w Tuluzie, co spowodowałoby przejęcie kontroli nad lotniskiem, jednak do transakcji nie doszło¹¹.

⁹ T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit., s. 7, 9.

¹⁰ <https://www.chinskiraport.pl/blog/chinskie-inwestycje-w-europie/> oraz <https://www.rp.pl/Inwestycje/303109942-Polska-odpada-z-wyscigu-po-inwestycje-z-Chin.html> [dostęp: 9.05.2019].

¹¹ P. Cardenal, H.Araújo, op.cit., s. 12–13, 266–267, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/francuzi-zablokowali-przejecie-udzialow-w-lotnisku-w-tuluzie,318420_1_0_0.html [dostęp: 23.05.2019] oraz T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit, s. 11.

Wykres 2. FDI Chin w 28 państwach Unii Europejskiej wg typu inwestora (w mld euro, udział procentowy)

Źródło: T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI*, op.cit., s. 14.

W Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej dominują inwestycje infrastrukturalne (np. budowa linii kolejowej Belgrad–Budapeszt, zakup większości udziałów portu w Pireusie), jak również inwestycje powiązane z energetyką (część Inicjatywy Pasa i Szlaku) oraz z branżą chemiczną i motoryzacyjną (w Bułgarii i na Węgrzech). Znaczącą transakcją było przejęcie przez ChemChina koncernu Pirelli (piątego na świecie producenta opon) za 7,1 mld USD w marcu 2015 r.¹²

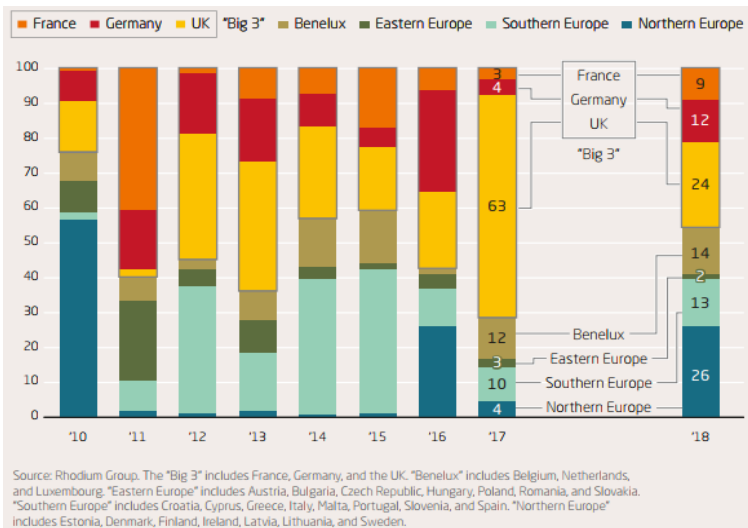
W kolejnych latach miały miejsce takie inwestycje, jak np.:

- wykupienie przez ChemChina za 43 mld USD szwajcarskiego koncernu Syngenta, produkującego nasiona i środki ochrony roślin;

¹² *Chińczycy przejmują włoskie Pirelli*, Portal gospodarczy, https://chemia.wnp.pl/chinczycy-przejmuja-wloskie-pirelli,246883_1_0_0.html [dostęp: 9.05.2019].

- przejęcie przez fundusz państwowy China Investment Corporation za kwotę prawie 14 mld USD jednego z głównych właścicieli i zarządców nieruchomości logistycznych Logisor;
- wykupienie przez Ping An za 9,6 mld USD części udziałów holdingu finansowego HSBC, pochodzącego z Wielkiej Brytanii;
- wykupienie przez chińskiego potentata samochodowego Geely (właściciel marek Volvo i Lotus) za 9 mld USD 10% udziałów w korporacji Daimler;
- przejęcie przez chińską korporację technologiczną i twórcę komunikatora WeChat – spółki Tencent za 8,6 mld USD fińskiego studio kreujące gry mobilne Supercell (np. Clash of Clans czy Clash Royale).

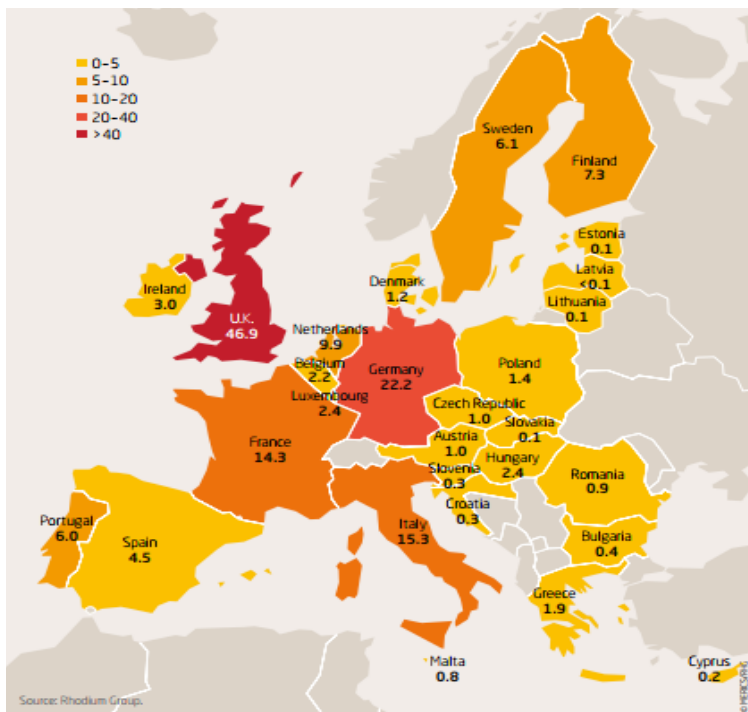
Wykres 3. FDI Chin w państwach UE z podziałem na grupy państw w latach 2010–2018 (w %)

Źródło: T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit., s. 11.

W 2018 r. do najbardziej znaczących inwestycji Chin można zaliczyć przejęcie brytyjskiego Sinclar Pharma przez Hua-dong Medicine's, przejęcie niemieckiego Biotest przez Kerui Tiancheng's i Grammer przez Ningbo Jifeng's czy też przejęcie francuskiego St Hubert przez Beijing Sanyuan Foods'. Do pierwszej piątki państw będących w obszarze zainteresowania Chin weszła Szwecja i Luksemburg. Zhejiang Geely's zainwestował 3 mld euro w Volvo AB i 1,6 mld euro w Banque Internationale à Luxembourg¹³.

Mapa 1. Całkowita wartość FDI w Unii Europejskiej w latach 2000–2018 (w mld USD)

Źródło: T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit., s. 12.

¹³ T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit., s. 10.

Ponadto w ostatnich latach Chińczycy chętnie inwestowali w aplikacje mobilne, dobra konsumpcyjne, np. włoskie i greckie marki odzieżowe, w nieco mniejszym stopniu w sektor wydobywczy i rolniczy. Przejęli w Europie linie lotnicze Czech Airlines, niemieckiego producenta robotów przemysłowych KUKA, marki odzieży sportowej Atomic i Salomon, portal Skyscanner, przeglądarkę internetową Opera, studio gier Ubisoft, platformę inwestycyjną eToro oraz znaczącego globalnego producenta stali ThyssenKrupp oraz norweskiego producenta wody Voss.

Podsumowując należy stwierdzić, że w latach 2000–2018 najwięcej inwestycji przyciągnęła Wielka Brytania (46,9 mld euro), Niemcy (22,2 mld euro), Włochy (15,3 mld euro), Francja (14,3 mld USD). Polska przyjęła jedynie 1,4 mld euro¹⁴.

Unia Europejska wobec problemu inwestycji zagranicznych i bezpieczeństwa

We wrześniu 2017 r. Przewodniczący Unii Europejskiej rozpoczął prace nad stworzeniem ogólnoeuropejskiego instrumentu przeglądu FDI. W ciągu kolejnych dziewięciu miesięcy Rada UE i Parlament Europejski opracowały własne dokumenty, ukazujące stanowisko UE podczas negocjacji trójstronnych. Negocjacje zostały zakończone w listopadzie 2018 r. podpisaniem Trójstronnego porozumienia w sprawie projektu rozporządzenia. Porozumienie dotyczyło „koordynacji i współpracy” w zakresie wymiany informacji na temat potencjalnych inwestycji zagranicznych, wpływających na bezpieczeństwo narodowe i porządek publiczny. Pozwalają Komisji Europejskiej na wydawanie opinii na temat transakcji dotyczących wielu państw członkowskich lub całej UE. Opinie jednak nie są

---

¹⁴ T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit., s. 12.

wiążące. W przypadkach dotyczących całej UE państwa, które nie chciałyby dostosować się do opinii UE musiałyby uzasadnić swoją decyzję. Kontrola ma być ograniczona do kwestii „bezpieczeństwa i porządku publicznego”, bez konieczności uwzględnienia kryterium ekonomicznego, jak jest w przypadku niektórych państw OECD. Co więcej, ramy nie dotyczą inwestycji typu *greenfield* i inwestycji portfelowych, obejmują jedynie przejęcia¹⁵. Wstępnie przyjęto, iż opinie powinny dotyczyć takich obszarów, jak¹⁶:

- krytyczna infrastruktura, w tym infrastruktura energetyczna, transportowa, wodna, zdrowotna, komunikacyjna, media, związana z przetwarzaniem lub przechowywaniem danych, infrastruktura lotnicza, obronna, związana z wyborami lub finansami oraz wrażliwe obiekty, grunty i nieruchomości możliwe do wykorzystania w sytuacjach krytycznych;
- krytyczne technologie i infrastruktura podwójnego zastosowania, w tym technologie związane ze sztuczną inteligencją, robotyką, półprzewodnikami, bezpieczeństwem cybernetycznym, kwantowym, kosmicznym, magazynowaniem energii, technologiami jądrowymi, nanotechnologią i biotechnologią;
- zaopatrzenie dla infrastruktury krytycznej, w tym zaopatrzenie w żywność, energię i surowce;
- dostęp do informacji wrażliwych, w tym do danych osobowych;
- media – w kontekście wolności wypowiedzi i pluralizmu.

Co więcej, proponowane rozporządzenie wymaga od państw, które mają już mechanizm kontroli bezpieczeństwa, aby wdrożyły one środki umożliwiające „identyfikację i zapo-

---

¹⁵ Ibidem, s. 15.

¹⁶ Ibidem.

bieganie” przypadkom obchodzenia krajowych mechanizmów decyzji i kontroli inwestycji. Oznacza to, że państwa członkowskie, które posiadają mechanizm kontroli inwestycji proszone są o szczególne spojrzenie na FDI spoza UE i wewnątrzunijne z udziałem właścicieli spoza UE. Rozporządzenie zachęca państwa członkowskie do rozważenia ryzyka, wynikającego ze zmian w strukturze własności lub kluczowych cechach inwestora zagranicznego. Ponadto zawiera kilka przepisów, które mają na celu zachęcanie do konwergencji krajowych systemów kontroli, na przykład wymaga od każdego państwa członkowskiego przedstawienie raportu rocznego, podsumowującego aktywność inwestycyjną z za granicy. Wymaga również od państw członkowskich utworzenie krajowego punktu kontaktowego w sprawach inwestycji. W wyniku tego rozporządzenia siedem z 28 państw członkowskich UE wprowadziło lub zaktualizowało podejście prawne dotyczące przyjmowania FDI, a trzy kolejne rozważają lub opracowują nowe przepisy¹⁷. Takie podejście UE oznacza pozostawienie państwom decyzji odnośnie ochrony swoich sektorów strategicznych i stworzenie jedynie ogólnych ram dla nowych przejęć korporacji.

Przykładem kontroli kapitału i ochrony własnego rynku jest Austria, gdzie Ministerstwo Gospodarki musi akceptować wszelkie transakcje polegające na zakupie ponad 25% udziałów w firmie przez osobę lub podmiot spoza UE. Kolejną egzemplifikacją zablokowania problematycznej inwestycji był sprzeciw władz niemieckich w kwestii przejęcia spółki Aixtron, będącej głównym dostawcą technologii azotku galu wykorzystywanego do produkcji zaawansowanych radarów na rzecz NATO¹⁸.

---

¹⁷ Ibidem, s. 6.

¹⁸ <https://www.chinskiraport.pl/blog/chinskie-inwestycje-w-europie/> [dostęp: 13.05.2019].

Chińskie inwestycje w Polsce

Polska oferuje stosunkowo niedrogą choć wykształconą siłę roboczą, sprzyjające warunki dla prowadzenia firmy, dostęp do rynku Unii Europejskiej. Niewątpliwie czynnikiem ułatwiającym dokonywanie inwestycji i prowadzenie działalności handlowej jest połączenie drogowo-kolejowe Chengdu (Syczuan) z centralną Polską, czyli Łodzią (stacja Łódź Olechów), dzięki któremu transport z Chin, przy dystansie prawie 10 tys. km, trwa około 14–16 dni¹⁹.

Inwestorzy z Chin funkcjonują na polskim rynku, zarówno w postaci inwestycji *brownfield*, jak i *greenfield*, np. uczestniczą w budowie dróg czy elektrowni, jednak w większości koncentrują się na lokowaniu kapitału w istniejące już podmioty²⁰. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu (PAIH) Chińczycy chcą angażować się w Polsce głównie w branżę innowacyjną, oparte o zaawansowane technologie. W latach 2015–2016 zrealizowano projekty z sektora elektronicznego, metalowego i AGD. Rekordowym był 2017 r., kiedy to zainwestowano ponad 100 mld USD. W 2018 r. zakończono prace nad trzema projektami z Chinami o wartości 54,9 mln euro, w tym dwoma z sektora elektromobilności i jeden badawczo-rozwojowy. W 2018 r. największą inwestycją Chin w Polsce (w wysokości około 40 mln zł) było otwarcie pod Warszawą zakładu przedsiębiorstwa Nucotech, gdzie będą

¹⁹ Poland: *Land of rising opportunities 2019. Japan+Poland*, Warsaw 2019, s. 10, <https://www.chinskiraport.pl/blog/import-z-chin-transport-kolejowy/> [dostęp: 15.05.2019].

²⁰ A. McCaleb, Á. Szunomár, *Chinese foreign direct investment in Central and Eastern Europe: an institutional perspective*, s. 126–127, <https://core.ac.uk/download/pdf/159127056.pdf>, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinskie-inwestycje-w-Polsce-cisza-przed-burza-7568699.html> [dostęp: 14.05.2019].

produkowane skanery bagażowe i systemy rentgenowskie niezbędne do kontroli ładunków cargo. Około 90% produkcji ma być przeznaczona na rynek UE. Wg PAIH oczekuje się wzrostu zaangażowania Chin w Polsce ze względu na awans Polski w rankingu atrakcyjności członkowska Polski w Azjatyckim Banku Inwestycji Infrastrukturalnych i zaangażowania biur handlowych w pozyskanie inwestycji²¹.

PAIH systematycznie (prawie co roku) publikuje tzw. Listę Głównych Inwestorów Zagranicznych w Polsce²². Najważniejszymi chińskimi podmiotami, które ulokowały środki finansowe w Polsce w latach 2001–2019, były:

1. Huawei – funkcjonuje w Polsce od piętnastu lat. Rozpoczął aktywność od budowy sieci transmisji i dostaw sprzętu. W ciągu zaledwie trzech ostatnich miesięcy 2017 r. zwiększył udział w polskim rynku smartfonów o 4%, do poziomu 27%²³. Obecnie około 90% Polaków rozpoznaje tę markę, głównie dzięki smartfonom, laptopom i tabletom, przez co około 30% smartfonów sprzedawanych w Polsce produkowanych jest właśnie przez korporację Huawei (stan na początek 2019 r.). Ponadto firma jest dostawcą sprzętu telekomunikacyjnego najnowszej generacji i od lat współpracuje z operatorami telekomunikacyjnymi, takimi jak Polkomtel, Orange, P4, T-mobile i Exatel, ale także z sektorem publicznym. Efektem kooperacji były projekty zrealizowane na rzecz m.in. dla PKP PLK, PKP, MSW, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Kultury, ZUS i NFZ.

---

²¹ <https://www.rp.pl/Inwestycje/303109942-Polska-odpada-z-wyscigu-po-inwestycje-z-Chin.html> [dostęp: 9.05.2019].

²² https://www.paih.gov.pl/publikacje/inwestorzy_zagraniczni_w_polsce [dostęp: 13.05.2019].

²³ *Chińskie inwestycje w Polsce. Fakty i mity*, Portal gospodarczy, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/chinskie-inwestycje-w-polsce-fakty-i-mity,319047_1_0_0.html [dostęp: 15.05.2019].

2. Fujian Hongbo Opto-Electronics Technology – znany na świecie producent półprzewodników światła, oświetlenia LED, oświetlenia miejskiego, jak też oświetlenia tuneli, ogrodów, lamp solarnych i barowych. W Polsce w 2017 r. uruchomił zaawansowany technologicznie ośrodek badań i produkcji oświetlenia LED. W 2016 r. korporacja zadeklarowała, iż w Opolu (podstrefa Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej) chce zainwestować docelowo 100 mln USD w badania i produkcję oświetlenia ledowego²⁴.
3. Chunxing Group – jeden z głównych producentów komponentów aluminiowych dla sektora medycznego, telekomunikacyjnego i motoryzacyjnego w skali globalnej. Dostarcza produkty do takich firm, jak np. NSN, Flex, Samsung, ABB, Philips i Schneider. Należy do niego przedsiębiorstwo Suzhou Chunxing (Suzhou Chunxing Precision Mechanical jest spółką akcyjną notowaną na giełdzie w Shenzhen), która w 2016 r. otworzyła w Gdańsku zakład produkcyjno-usługowy. Inwestycja wyniosła 42 mln USD²⁵. Ma ona na celu dostarczanie prototypów i optymalizowanie obsługi magazynowo-logistycznej dla europejskich klientów.
4. Sino Frontier Properties – właściciel chińskiej hurtowni GD Poland w Wólce Kosowskiej (największego Centrum

---

²⁴ Spółka z chińskiej grupy Hongbo kupiła działkę pod budowę fabryki w Opolu, Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Spolka-z-chinskiej-grupy-Hongbo-kupila-dzialke-pod-budowe-fabryki-w-Opolu-3609976.html> [dostęp: 13.05.2019].

²⁵ R. Kiewlicz, *Chińska Grupa Chunxing otwiera prototypownię w Gdańsku*, oficjalna strona Trójmiasta, <https://biznes.trojmiasto.pl/Chinska-Grupa-Chunxing-otwiera-prototypownie-w-Gdanskun103142.html> [dostęp: 13.05.2019]; *Chińska Chunxing Group otworzyła prototypownię w Gdańsku*, Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinska-Chunxing-Group-otworzyla-prototypownie-w-Gdanskun7428418.html> [dostęp: 13.05.2019].

Handlowego w Europie Środkowo-Wschodniej). Oferuje produkty azjatyckiego pochodzenia, zwłaszcza z Chin i Wietnamu. Zajmuje powierzchnię około 40 ha²⁶, z zabudową wynoszącą 15 tys. m².

5. Nuctech Company – firma specjalizuje się w produkcji urządzeń i systemów bezpieczeństwa, np. skanerów bagażu czy ładunków cargo, funkcjonuje w Polsce od 2004 r., produkuje na rynek UE. Należy do chińskiego Nuctech Co. Ltd. W 2018 r. otworzyła drugi obiekt produkcyjno-biurowy w Kobyłce pod Warszawą o powierzchni 6 tys. m², inwestycja wyniosła ok. 40 mln zł. Nowy obiekt jest jedynym zakładem w Europie, czwartym na świecie po centrali w Chinach i fabrykach w Dubaju oraz w Brazylii. Korporacja zatrudnia w Polsce jedynie 90 osób²⁷.
6. Shaanxi Ligeance Mineral Resources – firma, która w 2017 r. przejęła za ponad 416 mln USD brytyjskiego producenta podzespołów dla przemysłu lotniczego – Gardner Aerospace Holding – w ten sposób przejmując zakłady Gardnera w Polsce (fabryki w Tczewie i Mielcu)²⁸.
7. TPV Technology – chińska korporacja (zarejestrowana w Hongkongu), która w 2007 r. rozpoczęła działalność w Gorzowie Wielkopolskim. W 2008 r. uruchomiona została produkcja telewizorów LCD, a następnie zakład produkujący obwody drukowane. Produkuje w Polsce

---

²⁶ <http://www.gdpoland.pl/pl/> [dostęp: 13.05.2019].

²⁷ <https://www.kobylka.pl/nuctech-otworzyl-nowy-zaklad-produkcyjno-biurowy>; M. Walków, *Chiński koncern otwiera nową fabrykę pod Warszawą. To jeden z czterech zakładów na świecie*, Business Insider Polska, <https://businessinsider.com.pl/firmy/zarzadzanie/nuctech-nowa-fabryka-w-kobylce-pod-warszawa/ht8ys3e> [dostęp: 13.05.2019] oraz T. Hanemann, M. Hutari, A. Kratz, op.cit., s. 11.

²⁸ http://www.chinagoabroad.com/en/recent_transaction/shaanxi-ligeance-mineral-resources-acquires-the-uk-s-gardner-aerospace-for-326m, <http://www.globaltimes.cn/content/1052296.shtml> [dostęp: 15.05.2019].

nawet 27 tys. telewizorów dziennie. Zatrudnia średnio między 1400 a 2400 pracowników na pełen etat.

8. Suzhou Victory Precision Manufacture – korporacja produkuje wyroby z tworzyw sztucznych. Należy do niej Victory Technology Polska, założona w 2007 r. Siedziba i zakład mieszczą się w Gorzowie Wielkopolskim. Powstają tam elementy do monitorów i wyświetlaczy dla firm, takich jak: Philips, Toshiba, Panasonic, Sharp, Sony, TPV, LG, TCL czy Haier²⁹.
9. Tri-Ring Group – korporacja z branży zbrojeniowej i maszynowo-motoryzacyjnej, która w 2013 r. przejęła największy w Polsce zakład produkujący łożyska stożkowe, poprzez zakup 89,15% akcji upadającej od 2009 r. w wyniku kryzysu w branży motoryzacyjnej Fabryki Łożysk Toczących w Kraśniku. Sprzedaży dokonała Agencja Rozwoju Przemysłu za 300 mln zł. To pierwsza chińska inwestycja tego rodzaju w Europie. Lokata kapitału była możliwa dzięki Bank of China, który pośredniczy w finansowaniu chińskich przedsiębiorstw w Polsce (obecnie w tym samym celu aktywność prowadzi również Industrial and Commercial Bank of China), a także dzięki polskim firmom wchodzącym na rynek chiński. W grupie Tri-Ring zatrudnionych jest w Polsce 2,1 tys. osób. Sama korporacja należy 500 największych podmiotów w Chinach, jest nadzorowana przez instytucję SASAC (State-owned Assets Supervision and Administration Commission). Jak dotąd firma zainwestowała w Polsce w badania i rozwój kwotę 90 mln zł. Aktywa korporacji wynoszą 15 mld juanów, czyli niecałe 8 mld złotych³⁰.

---

²⁹ <https://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapid=47943141>, <http://www.victory-precision.com/> [dostęp: 15.05.2019].

³⁰ Inwestycja za 300 mln zł: Chińczycy w Kraśniku, Forbes, <https://>

10. WH Group – firma w 2013 r. przejęła za 4,7 mld USD amerykańską grupę Smithfield Foods (największego producenta wieprzowiny na świecie), a w ramach niej grupę Animex, do której należą np. najbardziej znane na polskim rynku marki wędlin – Morliny, parówki Berlinki czy Krakus, a w 2017 r. także zakłady mięsne Pini Polska i Hamburger Pini oraz spółkę Royal Chicken³¹.
11. LiuGong Machinery – produkuje sprzęt drogowy i koparki, 31. największy producent sprzętu budowlanego na świecie. W 2016 r. LiuGong miał 1 mld USD przychodów ze sprzedaży ponad 23 406 jednostek. W 2012 r. za 300 mln zł. przejął cywilną część Huty Stalowa Wola (odtąd Liugong Dressta Machinery), produkującej koparki, spycharki i ciężki sprzęt budowlany. Korporacja ma w sumie 20 zakładów produkcyjnych na całym świecie (biura regionalne w Afryce, Brazylii, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, Indiach, Singapurze, Rosji, Hong Kongu, USA, Holandii i w Polsce). Zatrudnia ok. 8 tys. osób, w tym prawie tysiąc inżynierów w pięciu światowej klasy ośrodkach badawczo-rozwojowych. W 2016 r. LiuGong zainwestował w Polsce ponad 42 mln USD w program badawczo-rozwojowy³².

---

www.forbes.pl/wiadomosci/chinczycy-kupili-fabryke-w-krasniku-inwestycja-za-300-mln-zl/jfpdswm [dostęp: 15.05.2019].

³¹ WH Group uzgodnił przejęcie 66,5% Pini Polonia, Puls Biznesu, <https://www.pb.pl/wh-group-uzgodnil-przejecie-665-proc-pini-polonia-868802>; <http://www.wh-group.com/html/about.php>, <https://asia.nikkei.com/Business/Meat-supplier-WH-Group-expands-Europe-presence-amid-Beijing-s-M-A-curb> [dostęp: 15.05.2019].

³² <http://technicalmaster.pl/o-firmie-liugong>, https://hutnictwo.wnp.pl/liugong-otworzyl-w-stalowej-woli-nowe-inwestycje,307300_1_0_0.html; *Liugong otworzył w Stalowej Woli nowe inwestycje*, Portal gospodarczy, https://hutnictwo.wnp.pl/liugong-otworzyl-w-stalowej-woli-nowe-inwestycje,307300_1_0_0.html [dostęp: 15.05.2019].

Tabela 3. Inwestorzy z Chin w Polsce w latach 2011–2019

Nazwa korporacji	Klasyfikacja działalności	Nazwa korporacji w Polsce i miejsce rejestracji
China Shan Xi Yun Cheng Group Plant Making Ltd.	Publikowanie, drukowanie i reprodukcja medialna	YUNCHENG (POLAND) Sp. z o.o. – Łódź
Dong Yun	Kucie, prasowanie, wyłaczanie i walcowanie metali, metalurgia	Dong Yun (Poland) Sp. z o.o. – Łódź
Min Hoong Development Co.	hotelarstwo	Min Hoong Development Co. Pte. Ltd. Poland Sp. z o.o. – Sopot
Sino Frontier Properties Ltd.	budowa kompletnych konstrukcji lub ich części, inżynieria lądowa	GD Poland Investment Sp. z o.o. – Wólka Kosowska
Suzhou Victory Precision Manufacture Co	Produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych	Victory Technology Polska sp. z o.o. – Gorzów Wielkopolski
TPV Technology Ltd	Produkcja odbiorników telewizyjnych i radiowych, urządzeń do zapisu lub odtwarzania dźwięku lub obrazu i powiązanych dóbr	TPV Displays Polska sp. z o.o. – Gorzów Wielkopolski
Haoneng Packaging	Drukowanie i usługi związane z drukowaniem	Illochroma Haoneng Poland Sp. z o.o. – Skawina
LiuGong Machinery	Sprzedaż hurtowa maszyn, urządzeń i materiałów eksploatacyjnych	Dressta Sp. z o.o. – Stalowa Wola; LiuGong Machinery (Poland) Sp. z o.o. – Stalowa Wola
Shanxi Yuncheng Plate-making Group	Publikowanie, drukowanie i reprodukcja medialna	YUNCHENG (POLAND) Sp. z o.o. – Łódź
Compal Electronics	Produkcja elektroniki użytkowej	Compal Electronics Europe Sp z o o – Biskupice Podgórne
Haoneng Packaging	Drukowanie i usługi związane z drukowaniem	Illochroma Haoneng Poland Sp. z o.o. – Skawina
Huawei Technologies Co. Ltd.	Sprzedaż hurtowa sprzętu informacyjnego i komunikacyjnego	HUAWEI Polska Sp. z o.o. – Warszawa
NUCTECH Company Limited	Produkcja maszyn specjalnego przeznaczenia	Nuctech Warsaw Company Limited Sp. z o.o. – Warszawa
Tri-Ring Group Co.	Produkcja maszyn ogólnego przeznaczenia	Tri-Ring International Poland Sp. z o.o. – Warszawa
Wanhua BorsodChem	Produkcja podstawowych chemikaliów, nawozów i związków azotowych, tworzyw sztucznych i kauczuku syntetycznego w formach podstawowych	Petrochemia Blachowania S.A. – Kędzierzyn-Koźle
WH Group Limited	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa i produkcja produktów mięsnych	Animex Foods Sp. z o.o. S.K.A. – Opole
Zhong Xing Telecommunication Equipments Company Limited	Przewodowa działalność telekomunikacyjna	ZTE Poland Sp. z o.o. – Warszawa

cd. tabeli 3

Chunxing Group	Obróbka i powlekanie metali; obróbka	Chunxing Poland Sp. z o.o. – Gdańsk
Fujian Hongbo Opto Electronics Technology Co Ltd	Produkcja elektrycznych urządzeń oświetleniowych	Hongbo Clean Energy Europe sp. z o.o. – Opole
ZTE Corporation	Przewodowa działalność telekomunikacyjna	ZTE Poland Sp. z o.o. – Warszawa

Zródło: *Invest in Poland. List of major foreign investors in Poland 2011*, Polish Information and Foreign Investment Agency, Warsaw 2011, s. 13, https://www.paih.gov.pl/publications/foreign_investors_in_poland [dostęp: 14.05.2019].

W przypadku Polski, podobnie jak w przypadku innych państw zaistniała sytuacja, kiedy to pomimo negocjacji do transakcji nie doszło, np. dwie chińskie korporacje z branży elektronicznej – Haier i Hisense – szukały w Polsce możliwości przejęć, jednak umów nie podpisano. Haier wykupił włoskie Candy, a Hisense słoweńskie Gorenje (sprzęt AGD)³³.

Podsumowanie

Mimo zmian w regulacjach prawnych UE odnośnie ochrony rynku wewnętrznego przed kapitałem zagranicznym, prognozy dotyczące chińskich inwestycji są dość dobre. Całkowita wartość inwestycji zaproponowanych przez inwestorów na początku 2019 r. wyniosła ponad 15 mld euro³⁴. Utrzymywanie się stosunkowo dobrych relacji UE–Chiny jest szansą dla obu stron, podczas gdy w ostatnim czasie można było zauważyć pogorszenie się stosunków amerykańsko-chińskich. Dotychczasowa polityka UE w obszarze bezpieczeństwa świadczy o ostrożnym wprowadzaniu barier inwestycyjnych wobec Chin. Tylko wobec inwestycji w sektory strategiczne i związane z infrastrukturą krytyczną zauważalne są nieco większe restrykcje.

³³ <https://www.rp.pl/Inwestycje/303109942-Polska-odpada-z-wyscigu-po-inwestycje-z-Chin.html> [dostęp: 9.05.2019].

³⁴ T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, op.cit., s. 20.

Z inwestycjami wiąże się pewne ryzyko. Często mówi się o możliwości szpiegostwa przez obce korporacje (podejrzenia wobec Huawei) i wpływu na bezpieczeństwo państw, wykradaniu lub kopiowaniu technologii, wskazuje się również na możliwość wpływania na łańcuch dostaw towarów, które są znaczące z perspektywy państw europejskich. Inwestycje Chin oczywiście mają na celu przyspieszenie rozwoju kraju, ale przede wszystkim umacnianie pozycji w środowisku międzynarodowym. W przypadku rozwoju infrastruktury w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku możliwe jest znaczne zwiększenie wymiany handlowej, co może przyczynić się do rozwoju regionalnego i korzyści wszystkich współpracujących stron, również zwykłych klientów, choćby poprzez skrócenie czasu dostawy towaru.

Ekspansja i rosnące przychody chińskich przedsiębiorstw na świecie, wzmacnianie ich pozycji w rankingu Global 500 powoduje³⁵, że część inwestycji prawdopodobnie trafi do naszego państwa. Polska prawdopodobnie będzie szukać możliwości napływu kapitału, choćby ze względu na malejący napływ środków z UE. Chiny raczej nie muszą obawiać się odpływu spekulacyjnego kapitału ze względu na tendencję słabnącego dolara amerykańskiego, będą szukać partnerów posiadających technologie i możliwość dotarcia do nowych rynków zbytu. Jednak większe prawdopodobieństwo przyciągnięcia znacznych inwestycji mają państwa o niskich kosztach pracy, które rosną w Państwie Środka. W latach 2000–2018 Polska znalazła się w Europie dopiero na 16. miejscu³⁶, jeśli chodzi o wielkość inwestycji z Chin, jednak na drugim miejscu w przypadku państw należących do Grupy Wyszehradzkiej czy też inicjatywy Trójmorza (Polskę wyprzedziły jedynie Węgry).

---

³⁵ Zob. M. Gębska, G. Klein, *Rola korporacji transnarodowych we współczesnym świecie*, Warszawa 2017, s. 144–147.

³⁶ Obliczenia własne na podstawie: T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *op.cit.*, s. 12.

Z analizy danych z PAIH wynika, że agencja planuje wspierać głównie inwestycje chińskie typu *greenfield*, choć inwestycje *brownfield* cieszą się większym zainteresowaniem.

Ekspert brytyjskiego Knight Frank utworzyli wskaźnik Belt and Road Index. Bierze on pod uwagę 67 państw, kluczowych dla inwestycji Chin. Polska w tym rankingu znalazła się na dość dobrym 17. miejscu, które jest skutkiem dostępności rynku dla FDI oraz rozwoju infrastruktury³⁷, jednak potencjał inwestycyjny dla obu stron nie został wykorzystany. Należy pamiętać, że wartością nadrzędną wobec zysku ekonomicznego jest bezpieczeństwo państwa i jego obywateli, stąd działania UE na rzecz choć częściowej kontroli inwestycji. Według przedsiębiorców znających chiński rynek, Polska i jej produkty nie są dobrze znane na tamtejszym rynku, a przeciętny inwestor z Chin nie myśli w pierwszej kolejności o inwestycjach w Polsce. Polska wydaje się być dość biernym partnerem Chin, w niewielkim stopniu kreując rzeczywistość i współpracę gospodarczą między stronami. Chiny lokowały swoje środki w Polsce w niedoinwestowanych, często upadających sektorach, mających niewielkie szanse na kapitał z innych źródeł lub też w zyskownych branżach, chcąc realizować ekspansję na nowym rynku.

Bibliografia

- Cardenal J.P., Araújo H., *Nieuchronny podbój świata po chińsku*, Katowice 2016.
- Chomsky N., *Who Rules the World?*, UK 2017.
- Cohen S.B., *Geopolitics. The Geography of International Relations*, Lanham 2009.

---

³⁷ Knight Frank: Polska na 17. miejscu docelowych chińskich inwestycji, Forsal.pl, <https://forsal.pl/swiat/chiny/artykuly/1102527,ranking-krajow-docelowych-dla-chińskich-inwestycji-knight-frank.html> [dostęp: 15.05.2019].

- Gębska M., Klein G., *Rola korporacji transnarodowych we współczesnym świecie*, Warszawa 2017.
- Hanemann T., Huotari M., Kratz A., *Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies*, 6.03.2019.
- Kaplan R.D., *The Revenge of Geography, Random House Trade Paperbacks*, New York 2013.
- Marshall T., *Prisoners of Geography*, London 2016.
- Ni Xia, *Rozwój gospodarczy*, Toruń 2016.
- Poland: Land of rising opportunities 2019. Japan+Poland*, Warsaw 2019.
- Shambaugh D., *China's Future*, Malden 2016.

Źródła internetowe

- Chińczycy przejmują włoskie Pirelli*, Portal gospodarczy, https://chemia.wnp.pl/chinczycy-przejmuja-wloskie-pirelli,246883_1_0_0.html.
- Chińska Chunxing Group otworzyła prototypownię w Gdańsku*, Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinska-Chunxing-Group-otworzyla-prototypownie-w-Gdansku-7428418.html>.
- Chiński Tri-Ring Group przejął fabrykę łożysk w Kraśniku*, Forsal.pl, <https://forsal.pl/artykuly/705469,chinski-tri-ring-group-przejal-fabryke-lozysk-w-krasniku.html>.
- Chińskie inwestycje w Polsce. Fakty i mity*, Portal gospodarczy, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/chinskie-inwestycje-w-polsce-fakty-i-mity,319047_1_0_0.html.
- Francuzi zablokowali przejęcie udziałów w lotnisku w Tuluzie*, Portal gospodarczy, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/francuzi-zablokowali-przejecie-udzialow-w-lotnisku-w-tuluzie,318420_1_0_0.html.
- <http://technicalmaster.pl/o-firmie-liugong>.
- http://www.chinagoabroad.com/en/recent_transaction/shanxi-ligeance-mineral-resources-acquires-the-uk-s-gardner-aerospace-for-326m.

<http://www.gdpoland.pl/pl/>.

<http://www.globaltimes.cn/content/1052296.shtml>.

<http://www.triring.pl/>.

<http://www.victory-precision.com/>.

<http://www.wh-group.com/html/about.php>.

<https://asia.nikkei.com/Business/Meat-supplier-WH-Group-expands-Europe-presence-amid-Beijing-s-M-A-curb>.

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Chinskie-inwestycje-w-Polsce-cisza-przed-burza-7568699.html>.

<https://www.bloomberg.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapid=47943141>.

<https://www.chinskiraport.pl/blog/chinskie-inwestycje-w-europie/>.

<https://www.chinskiraport.pl/blog/import-z-chin-transport-kolejowy/>.

<https://www.kobylka.pl/nuctech-otworzyl-nowy-zaklad-produkcyjno-biurowy>.

https://www.paih.gov.pl/publikacje/inwestorzy_zagraniczni_w_polsce.

<https://www.rp.pl/Inwestycje/303109942-Polska-odpada-z-wyscigu-po-inwestycje-z-Chin.html>.

Inwestycja za 300 mln zł: Chińczycy w Kraśniku, Forbes, <https://www.forbes.pl/wiadomosci/chinczycy-kupili-fabryke-w-krasniku-inwestycja-za-300-mln-zl/jfpdswm>.

Kiewlicz R., *Chińska Grupa Chunxing otwiera prototypownie w Gdańsku*, oficjalna strona Trójmiasta, <https://biznes.trojmiasto.pl/Chinska-Grupa-Chunxing-otwiera-prototypownie-w-Gdansk-u-n103142.html>.

Knight Frank: Polska na 17. miejscu docelowych chińskich inwestycji, Forsal.pl, <https://forsal.pl/swiat/chiny/artykuly/1102527,ranking-krajow-docelowych-dla-chińskich-inwestycji-knight-frank.html>.

- Liougong otworzył w Stalowej Woli nowe inwestycje*, Portal gospodarczy, https://hutnictwo.wnp.pl/liugong-otworzyl-w-stalowej-woli-nowe-inwestycje,307300_1_0_0.html.
- McCaleb A., Szunomár Á., *Chinese foreign direct investment in Central and Eastern Europe: an institutional perspective*, <https://core.ac.uk/download/pdf/159127056.pdf>.
- Spółka z chińskiej grupy Hongbo kupiła działkę pod budowę fabryki w Opolu*, Bankier.pl, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Spolka-z-chinskiej-grupy-Hongbo-kupila-dzialke-pod-budowe-fabryki-w-Opolu-3609976.html>.
- Walków M., *Chiński koncern otwiera nową fabrykę pod Warszawą. To jeden z czterech zakładów na świecie*, Business Insider Polska, <https://businessinsider.com.pl/firmy/zarzadzanie/nuctech-nowa-fabryka-w-kobylce-pod-warszawa/ht8ys3e>.
- WH Group uzgodnił przejęcie 66,5 proc. Pini Polonia*, Puls Biznesu, <https://www.pb.pl/wh-group-uzgodnil-przejecie-665-proc-pini-polonia-868802>.

Abstrakt

Celem artykułu jest ukazanie zagadnienia inwestycji Chin w Polsce i wybranych państwach europejskich w kontekście bezpieczeństwa, głównie ekonomicznego. Praca składa się z trzech części merytorycznych: inwestycje Chin za granicą, Unia Europejska wobec problemu inwestycji zagranicznych i bezpieczeństwa oraz chińskie inwestycje w Polsce. Metody badawcze wykorzystane w pracy to: analiza literatury przedmiotu i stron internetowych poświęconych zagadnieniom ekonomicznym, analiza danych statystycznych, map i wykresów, a także synteza informacji, dedukcja i indukcja. Ze względu na ograniczoną objętość opracowania dokonano abstrahowania.

Podstawowe wnioski są następujące: lokowanie w kraju inwestycji wiąże się zarówno ze zwiększonymi możliwościami rozwojowymi, jak i zagrożeniami dla bezpieczeństwa. Chiny inwestują nie tylko po to, aby

przyspieszyć rozwój swojego kraju, ale również, by umacniać swoją pozycję w środowisku międzynarodowym. Intensywność inwestycji zagranicznych Chin zależy głównie od kursów walut, dostępu do technologii, możliwości dotarcia do nowych rynków zbytu i atrakcyjnych kosztów pracy. Dla Chin Polska nie jest atrakcyjnym miejscem do lokowania inwestycji w porównaniu z innymi państwami Unii Europejskiej. Z wypowiedzi przedstawicieli UE wynika, że Unia Europejska obawia się napływu inwestycji z Chin, jednak w praktyce pozostawiła swoim państwom decyzję odnośnie sposobów ochrony sektorów strategicznych i stworzyła tylko ogólne ramy dla nowych przejęć korporacji. Wartością dodaną opracowania jest wykorzystanie najnowszych raportów międzynarodowych i danych statystycznych dotyczących inwestycji w Europie, synteza informacji o inwestycjach Chin w Polsce w latach 2001–2019 oraz systematyzowanie wiedzy w badanym obszarze.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, inwestycje, Chiny, Unia Europejska

Abstract

The aim of the article is to analyse China's investment in Poland and selected European countries in the context of security, mainly economic one. The paper consists of four substantive parts: China's investments abroad, the European Union in the face of foreign investments and security, as well as Chinese investments in Poland. The research methods used in the article include: literature review, analysis of statistical and economic data, maps and diagrams, as well as information synthesis, deduction and induction. Due to the limited volume of the study, abstraction was used.

The research led to the conclusion that location of investments involves both increased development opportunities and security threats. China is investing not only to accelerate its development, but also to strengthen its international position. The intensity of China's foreign investment depends mainly on exchange rates, access to technology, the ability to reach new markets and low labor costs. For China, Poland is not an attractive place for investment in comparison with other EU countries. According to statements from EU representatives, the EU is afraid of the inflow of investment from China, but in practice the EU has left its countries a decision on how to protect strategic sectors and EU created only a general framework for new corporate acquisitions. The added value of the study is the use of the latest international reports

and statistics on investment in Europe, the synthesis of information on China's investments in Poland in 2001–2019 and the systematization of knowledge in the studied area.

Keywords: security, investments, China, European Union

Luiza Kostecka-Tomaszewska

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0205-1437>

Handel zagraniczny a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa: doświadczenia Chin

Wstęp

Dzięki reformom gospodarczym zapoczątkowanym pod koniec lat 70. ubiegłego stulecia Chiny rozwijały się bardzo dynamicznie i szybko nadrabiały lukę rozwojową dzielącą je od gospodarek wysoko rozwiniętych. W ciągu kilku dekad przeobraziły się z biednego rolniczego państwa w jedną z kluczowych potęg gospodarczych. Ponadto podczas kryzysu 2008+ były jednym z nielicznych państw, które odnotowały wzrost gospodarczy. Jednak obecnie jesteśmy świadkami spowolnienia gospodarczego, ponieważ dotychczasowe motory wzrostu powoli się wyczerpują¹. Mechanizm rozwoju wykorzystujący obfitość taniej siły roboczej i niskie koszty produkcji, eksport towarów o niskiej wartości dodanej, bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ), zagraniczne technologie oraz intensywne inwestycje wewnętrzne traci swoją efektywność, a chińska gospodarka stoi w obliczu wyzwań związanych z pułapką średniego rozwoju. Biorąc pod uwagę fakt, że przez wiele lat chiński proeksportowy model rozwoju był skuteczny warto zastanowić się w jaki sposób handel zagraniczny wpływa na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa rozumiane

---

¹ L. Kostecka-Tomaszewska, *Economic security of China: the implications of the Belt and Road Initiative*, „Optimum. Economic Studies” 2018, t. 98, nr 4, s. 167.

jako długookresowa zdolność gospodarki do osiągnięcia relatywnie szybkiego i trwałego wzrostu gospodarczego oraz tworzenia warunków sprzyjających podwyższaniu poziomu szeroko rozumianego dobrobytu obywateli w warunkach wolnego handlu i swobodnego przepływu czynników wytwórczych². W związku z powyższym celem artykułu jest identyfikacja wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań bezpieczeństwa ekonomicznego Chin oraz prezentacja i analiza danych statystycznych w zakresie handlu zagranicznego Chin w kontekście rozwoju gospodarczego.

Istota i uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego Chin

Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa jest jednym z głównych elementów systemu bezpieczeństwa narodowego. Problematyka bezpieczeństwa ekonomicznego nabrała szczególnego znaczenia po światowym kryzysie gospodarczym z 2008 r. Bezpieczeństwo ekonomiczne ma wiele definicji. Najczęściej definiowane jest jako stan, który gwarantuje niezakłócony rozwój gospodarki krajowej (tabela 1). Szansy na osiągnięcie przez państwo pożądanego statusu bezpieczeństwa ekonomicznego należy przede wszystkim upatrywać w wewnętrznych atutach oraz konsekwentnie i mądrze prowadzonej polityce gospodarczej. Jednocześnie należy zauważyć, że osiągnięcie określonego poziomu bezpieczeństwa ekonomicznego nie jest stanem danym raz na zawsze. Zatem jedynie zdolność do wykorzystania mocnych stron gospodarki i szans pojawiających się w otoczeniu, przy jednoczesnym niwelowaniu słabych stron i przeciwdziałaniu wszelkiego rodzaju zagrożeniom generowanym przez otoczenie międzynarodowe zagwarantuje bezpieczeństwo ekonomiczne

---

² Ibidem.

w długim okresie³. W związku z powyższym bezpieczeństwo ekonomiczne powinno być postrzegane zarówno jako stan związany z osiągnięciem poczucia bezpieczeństwa (stan terażniejszy), jak i proces związany z zapewnianiem poczucia bezpieczeństwa (zjawisko zmienne w czasie). Przedstawione w tabeli 1 definicje świadczą o dużych rozbieżnościach w sposobie ujmowania pojęcia „bezpieczeństwo ekonomiczne” w literaturze ekonomicznej. Zaprezentowane definicje nie wykluczają się, lecz podkreślają różne elementy decydujące o bezpieczeństwie ekonomicznym.

Należy podkreślić, że na obecnym etapie rozwoju gospodarki światowej zagwarantowanie bezpieczeństwa ekonomicznego i przewyżczenie barier rozwojowych stało się wręcz niemożliwe w skali kraju czy regionu i często wymaga podejmowania działań o zasięgu globalnym. Chociaż kształt strategii bezpieczeństwa ekonomicznego nadal w dużej mierze zależy od uwarunkowań wewnętrznych obejmujących sposób prowadzenia polityki gospodarczej oraz stan i strukturę zasobów przyrodniczych, majątkowych i ludzkich, wzrasta znaczenie uwarunkowań o charakterze międzynarodowym związanych z międzynarodową sytuacją gospodarczą i polityczną, stosunkami z sąsiadami oraz przynależnością do międzynarodowych ugrupowań gospodarczych, politycznych i militarnych⁴.

Tabela 1. Przegląd definicji bezpieczeństwa ekonomicznego państwa

Autor	Istota bezpieczeństwa ekonomicznego
B. Buzan [1991]	utrzymanie zadowalającego poziomu dobrobytu oraz potęgi państwa poprzez dostęp do zasobów, finansów oraz rynków zbytu
M. Perczyński [1990]	stopień podatności danego kraju na negatywne zmiany w jego zewnętrznym otoczeniu gospodarczym, w tym również na podejmowane z zewnątrz działania gospodarcze o charakterze politycznym, które osłabiają stabilność jego systemu społeczno-politycznego, zdolności rozwojowe i potencjał obronny
Z. Stachowiak [1994]	stan rozwoju krajowego systemu gospodarczego, który zapewnia wysoką sprawność jego funkcjonowania – poprzez należyte wykorzystanie wewnętrznych czynników rozwoju – oraz zdolność do skutecznego przeciwstawienia się zewnętrznym naciskom, mogącym doprowadzić do zaburzeń rozwojowych

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

cd. tabeli 1

Z. Kołodziejak [1996]	zdolność systemu gospodarczego państwa (grupy państw) do takiego wykorzystania wewnętrznych czynników rozwoju i międzynarodowej współzależności ekonomicznej, które będą gwarantowały jego niezagrożony rozwój
E. Haliżak [1997]	sytuacja, kiedy gospodarka może rozwijać się, generować zyski i oszczędności z przeznaczeniem na inwestycje i gdy nie występują zagrożenia zewnętrzne mogące doprowadzić do zakłóceń w jej funkcjonowaniu
Y. Jiang [2007]	zagwarantowanie stabilnego rozwoju gospodarczego, który prowadzi do poprawy standardu życia ludności, przy jednoczesnym utrzymaniu niezależności ekonomicznej
R. Włoch [2009]	stan, gdy zapewnione zostaną warunki gospodarcze konieczne do przetrwania, dobrobytu oraz zrównoważonego rozwoju społeczeństwa zamykającego się w granicach danego państwa, jak również dla przetrwania i sprawnego funkcjonowania jego instytucji
K.M. Księżopolski [2011]	niezakłócone funkcjonowanie gospodarki, polegające na utrzymaniu jej podstawowych wskaźników rozwojowych oraz zapewnieniu komparatywnej równowagi z gospodarkami innych państw
K. Raczkowski [2012]	względnie zrównoważony endo- i egzogeniczny stan funkcjonowania gospodarki narodowej, w którym występujące ryzyko zaburzeń równowagi utrzymane jest w wyznaczonych i akceptowalnych normach organizacyjno-prawnych oraz zasadach współżycia społecznego.
L. Kostecka-Tomaszewska [2018]	długookresowa zdolność gospodarki do osiągnięcia relatywnie szybkiego i trwałego wzrostu gospodarczego oraz tworzenia warunków sprzyjających podwyższaniu poziomu szeroko rozumianego dobrobytu obywateli w warunkach wolnego handlu i swobodnego przepływu czynników wytwórczych

Źródło: L. Kostecka-Tomaszewska, *Economic security of China: the implications of the Belt and Road Initiative*, „Optimum. Economic Studies” 2018, t. 98, nr 4, s. 168.

Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa jest zagadnieniem złożonym i wielowymiarowym. Obejmuje ono różne kwestie, które są niezbędne dla rozwoju gospodarczego i dla istnienia państwa. Dlatego należy je analizować nie tylko z ekonomicznego, ale także z politycznego, prawnego, wojskowego, demograficznego, społecznego, technologicznego i środowiskowego punktu widzenia. Ponieważ bezpieczeństwo ekonomiczne obejmuje wiele elementów, jego pomiar jest złożonym problemem. Ponadto odnosi się nie tylko do bieżącej sytuacji, ale także do przyszłości, co znacznie utrudnia jego ocenę⁵.

Chiny są niekwestionowanym liderem w gospodarce światowej pod względem dynamiki PKB. Od 1978 r. są najdynamiczniej rozwijającym się państwem na świecie ze średnim rocznym

⁵ Ibidem, s. 168–169.

tempem wzrostu PKB zbliżającym się do 10%⁶. W takiej sytuacji warto zastanowić się jakie są źródła sukcesu gospodarczego Chin, państwa które jeszcze w połowie ubiegłego stulecia nie miało żadnego znaczenia w polityce globalnej, a dziś jest jednym z najważniejszych graczy na arenie międzynarodowej.

Przełomowym momentem w rozwoju ekonomicznym Państwa Środka był koniec lat 70., bowiem w 1978 r. Deng Xiaoping zapoczątkował proces odważnych reform gospodarczych, które otworzyły Chiny na świat i położyły podwaliny pod dzisiejsze sukcesy gospodarki. Władze zrozumiały, że kraj nie jest w stanie rozwijać się w izolacji gospodarczej, a do przyspieszenia tempa rozwoju niezbędna jest wymiana handlowa, bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz współpraca w zakresie badań naukowych z innymi państwami. Źródła sukcesu gospodarki chińskiej tkwią przede wszystkim w świadomości i konsekwentnie prowadzonej polityce gospodarczej rządu, mającej na celu integrację z gospodarką światową, wykorzystanie kapitału zagranicznego do modernizacji gospodarki krajowej oraz przewag komparatywnych w postaci nieograniczonych zasobów taniej siły roboczej⁷.

Przez wiele lat chiński proeksportowy model rozwoju oparty na BIZ i eksporcie towarów o niskiej wartości dodanej był skutecznym. Państwo Środka stało się największym na świecie eksporterem i posiadaczem rezerw walutowych, jednym z największych importerów i eksporterów kapitału zagranicznego w formie BIZ oraz rozwijało się w imponującym tempie, które było nieosiągalne dla największych gospodarek świata⁸. Szybki wzrost gospodarczy sprawił, że Chiny w 2006 r. wyprzedziły

---

⁶ Obliczenia własne na podstawie bazy danych Banku Światowego, <https://data.worldbank.org/indicator> [dostęp: 13.04.2019].

⁷ L. Kostecka, *Sytuacja gospodarcza Chin i jej perspektywy*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowice” 2009, s. 101–112.

⁸ Eadem, *Economic security of China...*, op.cit., s. 169.

Wielką Brytanię, w 2007 r. Niemcy, w 2010 r. Japonię i od tej pory niezmiennie są drugą pod względem wielkości PKB gospodarką na świecie ustępując jedynie Stanom Zjednoczonym⁹.

Jednak światowy kryzys w 2008 r. pokazał, że zależność gospodarki chińskiej od rynków zagranicznych okazała się zbyt wysoka i ryzykowana. W wyniku pogorszenia się koniunktury na świecie oraz wraz ze spadkiem eksportu i bezpośrednich inwestycji zagranicznych tempo wzrostu w Chinach wyraźnie zwolniło. Jednak należy podkreślić, że Chiny jako jedno z nielicznych państw nie zostały dotknięte recesją¹⁰. Ponadto pomimo spowolnienia Chiny wygenerowały w 2018 r. prawie 16% światowego PKB¹¹.

Spowolnienie gospodarcze obserwowane w Chinach jest efektem gorszej koniunktury na świecie, ale także poważnych problemów strukturalnych, z którymi gospodarka boryka się od wielu lat. Mechanizm rozwoju wykorzystujący obfitość taniej siły roboczej i niskie koszty produkcji, eksport towarów o niskiej wartości dodanej, sztuczne zaniżanie wartości juana, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, zagraniczne technologie oraz intensywne inwestycje wewnętrzne traci swoją efektywność¹². Obecnie Chiny muszą poradzić sobie z licznymi słabościami wewnętrznym i stoją w obliczu wielu zagrożeń, które mogą negatywnie wpłynąć na bezpieczeństwo ekonomiczne kraju i zakłócić przyszły wzrost gospodarczy oraz przyczynić się do wpadnięcia w pułapkę średniego rozwoju (tabela 2). Jednocześnie istnieje szereg czynników, dzięki którym Chiny będą mogły cieszyć się

---

⁹ Baza danych Banku Światowego, <https://data.worldbank.org/indicator> [dostęp: 13.04.2019].

¹⁰ L. Kostecka, *Chiny wobec współczesnego kryzysu gospodarczego*, [w:] *Gospodarka a polityka na przykładzie państw azjatyckich*, red. J. Marszałek-Kawa, Toruń 2011, s. 151–165.

¹¹ Baza danych Banku Światowego, <https://data.worldbank.org/indicator> [dostęp: 15.08.2019].

¹² L. Kostecka-Tomaszewska, *Economic security of China...*, op.cit., s. 169.

niezakłóconym wzrostem gospodarczym i być może dołączą do grona państw wysoko rozwiniętych w przyszłości (tabela 3).

Tabela 2. Słabe strony chińskiej gospodarki oraz współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Chin

Słabe strony chińskiej gospodarki	Wyzwania i zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – ukryte bezrobocie w rolnictwie (statystyki chińskie nie obejmują terenów wiejskich) – zanieczyszczenie środowiska – niska świadomość problemów związanych z własnością intelektualną – w przemyśle przeważa podejście imitacyjne – zbyt duży udział państwa w gospodarce – relatywnie niski udział dóbr wysokiej techniki w eksporcie – gospodarka specjalizuje się w produkcji dóbr o relatywnie niskim poziomie zaawansowania technicznego – krajowe firmy opierają swoją konkurencyjność na niskich kosztach – niska jakość systemu prawnego oraz problemy z egzekwowaniem kontraktów i praw własności – stosunkowo niski odsetek ludzi z wyższym wykształceniem w porównaniu do państw wysoko rozwiniętych – niskie nakłady na ochronę zdrowia – słaba pozycja chińskich uczelni wyższych na międzynarodowym rynku edukacyjnym – słabo rozwinięte kształcenie ustawiczne – rosnące zadłużenie samorządów 	<ul style="list-style-type: none"> – wojna handlowa ze Stanami Zjednoczonymi – uzależnienie od eksportu i wrażliwość na wahania koniunktury na świecie – spadek tempa wzrostu gospodarczego – pułapka średniego dochodu – dysproporcje dochodów pomiędzy rolnictwem i innymi sektorami – brak przełomowych i kluczowych technologii – uzależnienie od technologii obcych – napływ przestarzałych technologii – wzrost pozapłacowych kosztów pracy i płac realnych powoduje, że inwestorzy wycofują się – wzrost popytu na surowce w wyniku wzrostu gospodarczego – wzrost zapotrzebowania na energię – niewłaściwa eksploatacja surowców naturalnych – negatywne konsekwencje szybkiego wzrostu gospodarczego, np. zanieczyszczenie środowiska, przestrzenne nierówności rozwoju – pogorszenie jakości środowiska – wysokie koszty ochrony środowiska – starzenie się społeczeństwa – rosnące koszty opieki zdrowotnej – spadek liczby aktywnych zawodowo w relacji do emerytów – wysoka wartość wskaźnika obciążenia demograficznego – szybki wzrost liczby ludności, możliwość zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego

Źródło: L. Kostecka-Tomaszewska, *Economic security of China: the implications of the Belt and Road Initiative*, „Optimum. Economic Studies” 2018, t. 98, nr 4, s. 171–172.

Tabela 3. Mocne strony chińskiej gospodarki i szanse rozwoju

Mocne strony	Szanse
<ul style="list-style-type: none"> – duże zasoby rezerw walutowych – ponad 1,3 mld potencjalnych konsumentów – nieograniczone zasoby siły roboczej – dostęp do surowców strategicznych, w tym do metali ziem rzadkich – wysoka skłonność do oszczędzania – chińska diaspora – wysoka pozycja w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej – poprawa jakości instytucji gospodarki rynkowej 	<ul style="list-style-type: none"> – inicjatywa Nowy Jedwabny Szlak – projekt Made in China 2025 – napływ kapitału w formie BIZ – wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw krajowych, które są w stanie konkurować z przedsiębiorstwami zagranicznymi zarówno na rynku krajowym, jak i na rynkach zagranicznych, – ekspansja inwestycyjna w czasie kryzysu i dostęp do aktywów strategicznych, Chiny są jednym z największych eksporterów kapitału w formie BIZ

cd. tabeli 3

<ul style="list-style-type: none"> – relatywnie szybki wzrost produktywności pracy (transfer siły roboczej z rolnictwa do przemysłu) – wzrost znaczenia sektora usług – wysokie zdolności adaptacyjne krajowych przedsiębiorstw – dostępność kapitału na inwestycje w nowe technologie – wysokie nakłady na B+R (budżetowe i pozabudżetowe) – wzrastająca liczba przedsiębiorstw prowadzących działalność B+R – coraz wyższy poziom zatrudnienia w przemyśle wysokiej i średniowysokiej techniki – wzrost poziomu wykształcenia (oraz wzrost liczby osób kończących uczelnie zagraniczne) – duża liczba studentów i doktorantów – duża aktywność w zakresie pozyskiwania dostępu do surowców na rynkach zagranicznych – duża bioróżnorodność i zróżnicowanie walorów przyrodniczych 	<ul style="list-style-type: none"> – dostęp do światowych zasobów technologicznych – zwiększanie liczby osób podejmujących studia wyższe – coraz lepsze dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy – inwestycje we własne zaplecze B+R – coraz większa skłonność firm globalnych do budowy w Chinach centrów B+R – tworzenie centrów badawczo-rozwojowych w Chinach oraz parków technologicznych sprzyja poprawie innowacyjności gospodarki – zmniejszająca się luka technologiczna – rozwój gospodarki w oparciu o paradygmat zrównoważonego rozwoju – wzrost świadomości ekologicznej – produkcja biopaliw, alternatywne źródła energii – dostępność surowców, wzrost wydobywania – w odpowiedzi na starzenie się społeczeństwa Chiny zrezygnowały z polityki jednego dziecka
--	--

Źródło: L. Kostecka-Tomaszewska, *Economic security of China: the implications of the Belt and Road Initiative*, „Optimum. Economic Studies” 2018, t. 98, nr 4, s. 171–172.

Trendy w handlu zagranicznym Chin

Od momentu powstania Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 r. do 1978 r. chińska była gospodarką centralnie planowaną, w której współpraca z zagranicą odgrywała znikomą rolę w związku z daleko posuniętą autarkią. Skutkiem prowadzonej polityki gospodarczej był niski poziom obrotów handlowych z zagranicą i niemal całkowity brak bezpośrednich inwestycji zagranicznych¹³. Pod koniec lat 70. rozpoczęto proces odważnych reform gospodarczych, które doprowadziły do rewolucyjnych zmian w zakresie handlu zagranicznego. Od 1978 r. poziom handlu zagranicznego systematycznie się zwiększa. Chiny aktywnie włączyły się w międzynarodowy podział pracy i z upływem czasu stały się potęgą handlową. Od 2009 r.

¹³ L. Kostecka, *Sytuacja gospodarcza Chin...*, op.cit., s. 101–112.

są największym eksporterem na świecie oraz zajmują drugie miejsce na liście największych importerów towarów (tabela 4).

Wartość międzynarodowej wymiany handlowej na koniec 2018 r. wyniosła 4622,95 mld USD. Eksport osiągnął poziom 2487 mld USD, natomiast import 2136 mld USD. Chiny zajęły pierwszą pozycję w światowym eksporcie oraz drugą w imporcie towarów z udziałami wynoszącymi odpowiednio 12,7% oraz 10,7%. Szczególnie dynamiczny wzrost wartości eksportu można zaobserwować od chwili uzyskania członkostwa w Światowej Organizacji Handlu w 2001 r. W 2001 r. eksport towarów z Chin stanowił 4,3% łącznego światowego eksportu, natomiast udział Chin w światowym imporcie wynosił 3,8% (tabela 4).

Tabela 4. Handel zagraniczny Chin w latach 1978–2018

Rok	Eksport				Import			
	mld USD	Udział w PKB (w %)	Udział w światowym eksporcie (w %)	Pozycja na świecie	mld USD	Udział w PKB (w %)	Udział w światowym eksporcie (w %)	Pozycja na świecie
1978	9,96	6,7	0,8	26	11,13	7,4	0,9	25
1979	13,61	7,6	0,8	29	15,62	8,8	1,0	21
1980	18,10	9,5	0,9	26	19,94	10,4	1,0	20
1981	22,01	11,2	1,1	16	22,01	11,2	1,1	20
1982	22,32	10,9	1,2	13	19,29	9,4	1,0	20
1983	22,23	9,6	1,3	15	21,39	9,3	1,2	17
1984	26,14	10,1	1,4	15	27,41	10,5	1,4	15
1985	27,35	8,8	1,4	14	42,25	13,7	2,2	9
1986	30,94	10,3	1,5	13	42,90	14,3	2,0	9
1987	39,44	14,4	1,6	13	43,22	15,8	1,7	12
1988	47,52	15,2	1,7	13	55,27	17,7	1,9	12
1989	52,54	15,1	1,7	11	59,14	17,0	1,9	12
1990	62,09	17,2	1,8	12	53,35	14,8	1,5	15
1991	71,91	18,8	2,0	10	63,79	16,6	1,7	14
1992	84,94	19,9	2,2	10	80,59	18,9	2,1	12
1993	91,74	20,6	2,4	10	103,96	23,4	2,7	10
1994	121,01	21,4	2,8	10	115,62	20,5	2,6	10
1995	148,78	20,3	2,9	10	132,08	18,0	2,5	11

cd. tabeli 4

1996	151,05	17,5	2,8	10	138,83	16,1	2,5	11
1997	182,79	19,0	3,2	10	142,37	14,8	2,5	11
1998	183,71	17,9	3,3	9	140,24	13,6	2,5	10
1999	194,93	17,8	3,4	9	165,70	15,1	2,8	10
2000	249,20	20,6	3,8	7	225,09	18,6	3,4	8
2001	266,10	19,9	4,3	6	243,55	18,2	3,8	6
2002	325,60	22,1	5,0	5	295,17	20,1	4,4	6
2003	438,23	26,4	5,7	4	412,76	24,9	5,3	3
2004	593,33	30,3	6,4	3	561,23	28,7	5,9	3
2005	761,95	33,3	7,2	3	659,95	28,9	6,1	3
2006	968,98	35,2	7,9	3	791,46	28,8	6,4	3
2007	1220,46	34,4	8,6	2	956,12	26,9	6,7	3
2008	1430,69	31,1	8,8	2	1132,57	24,7	6,8	3
2009	1201,61	23,6	9,5	1	1005,92	19,7	7,9	2
2010	1577,75	25,9	10,2	1	1396,25	22,9	9,0	2
2011	1898,38	25,1	10,3	1	1743,48	23,1	9,4	2
2012	2048,71	24,0	11,0	1	1818,41	21,3	9,7	2
2013	2209,01	23,1	11,6	1	1949,99	20,4	10,2	2
2014	2342,29	22,4	12,3	1	1959,23	18,8	10,2	2
2015	2273,47	20,6	13,7	1	1679,57	15,2	10,0	2
2016	2097,63	18,8	13,0	1	1587,93	14,3	9,8	2
2017	2263,35	18,6	12,7	1	1843,79	15,2	10,2	2
2018	2487,05	18,3	12,7	1	2135,91	15,7	10,7	2

Źródło: obliczenia własne na podstawie bazy danych Banku Światowego, <https://data.worldbank.org/indicator> [dostęp: 15.08.2019].

Pod względem eksportu aktualnie największym partnerem handlowym Chin są Stany Zjednoczone, na które przypada 19,2% całkowitego eksportu ChRL (wartość amerykańskiego importu z Chin w 2018 r. wyniosła prawie 480 mld USD). Kolejne miejsca w rankingu zajmują Hongkong (12,1%), Japonia (5,9%), Korea Południowa (4,4%) oraz Wietnam (3,4%). Natomiast pod względem importu największymi partnerami Chin w 2018 r. były odpowiednio Korea Południowa (9,6%), Japonia (8,4%), Tajwan (8,3%) oraz Stany Zjednoczone (7,3%)¹⁴.

¹⁴ *Trade Map*, International Trade Centre, <https://www.trademap.org/> [dostęp: 17.08.2019].

Tabela 6. Struktura towarowa eksportu i importu Chin w latach 2001–2018 (w %)

Seksja HS	Eksport					Import				
	2001	2005	2010	2015	2018	2001	2005	2010	2015	2018
I	1,7	0,9	0,8	0,8	0,7	1,0	0,6	0,7	1,0	1,4
II	1,8	1,1	1,0	1,0	1,0	1,9	1,7	2,4	3,6	2,9
III	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,5	0,6	0,5	0,4
IV	2,2	1,5	1,2	1,2	1,3	0,8	0,5	0,7	1,2	1,2
V	3,7	2,7	1,9	1,4	2,1	9,2	14,0	21,7	17,7	23,0
VI	4,8	4,2	4,8	4,7	5,5	7,8	7,7	6,7	6,7	7,3
VII	3,1	3,1	3,1	3,8	4,1	7,1	5,9	5,8	4,7	4,3
VIII	3,2	2,0	1,5	1,5	1,4	1,4	0,8	0,6	0,7	0,4
IX	1,1	1,0	0,7	0,7	0,7	1,4	0,9	0,8	1,1	1,2
X	0,7	0,7	0,8	1,0	0,9	2,8	1,7	1,4	1,4	1,5
XI	18,7	14,1	12,6	12,0	10,7	6,7	3,6	2,1	1,9	1,6
XII	4,6	3,0	2,8	3,0	2,5	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
XIII	1,6	1,6	1,7	2,4	2,1	0,8	0,5	0,5	0,5	0,5
XIV	0,9	0,7	0,8	1,4	0,8	0,4	0,5	0,8	5,8	2,9
XV	6,0	7,5	7,0	7,8	7,5	9,0	8,6	7,4	5,2	5,0
XVI	31,9	42,3	44,3	42,2	43,9	39,6	41,1	34,8	34,9	33,9
XVII	3,5	3,7	5,6	4,7	4,7	4,1	3,0	4,7	5,8	5,4
XVIII	3,2	3,7	3,6	3,6	3,1	4,4	7,8	6,6	6,2	5,0
XIX	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
XX	6,9	6,0	5,6	6,9	6,8	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4
XXI	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2	0,7	0,3	1,3	0,4	1,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I – Zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego; II – Produkty pochodzenia roślinnego; III – Tłuszcze i oleje; IV – Artykuły spożywcze; V – Produkty mineralne; VI – Produkty przemysłu chemicznego; VII – Tworzywa sztuczne i kauczuk, wyroby z nich; VIII – Skóry i wyroby z nich; IX – Drewno i wyroby z drewna; X – Ścier drzewny, papier i tektura oraz wyroby z nich; XI – Materiały i wyroby włókiennicze; XII – Obuwie, nakrycia głowy, parasole itp.; XIII – Wyroby z kamieni, gipsu, cementy, wyroby ceramiczne, szkło; XIV – Perły, kamienie szlachetne, metale szlachetne i wyroby z nich; sztuczna biżuteria; XV – Metale nieszlachetne i wyroby z nich; XVI – Maszyny i urządzenia mechaniczne, sprzęt elektryczny; XVII – Pojazdy, statki powietrzne i jednostki pływające; XVIII – Przyrządy i narzędzia optyczne, fotograficzne, pomiarowe, kontrolne, medyczne, zegary i zegarki; XIX – Broń

i amunicja; XX – Wyroby przemysłowe różne – meble, zabawki; XXI – Dzieła sztuki, przedmioty kolekcjonerskie, antyki.

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Trade Map*, International Trade Centre, <https://www.trademap.org/> [dostęp: 17.08.2019].

Analizując dane dotyczące struktury towarowej handlu Chin w latach 2001–2018 przedstawione w tabeli 6 można zauważyć, że chociaż znaczenie poszczególnych grup towarowych w eksporcie i imporcie Chin zmieniało się z upływem czasu to wiodące grupy były niezmiennie w badanym okresie. W eksporcie Chin zdecydowanie największą grupę towarową stanowiły maszyny i urządzenia mechaniczne oraz sprzęt elektryczny (m.in. aparaty telefoniczne, monitory i projektor), których udział zwiększył się z 31,9% do 43,9%. Na drugim miejscu znalazły się materiały i wyroby włókiennicze z udziałem 10,7%, których znaczenie zmniejszyło się o 8 punktów procentowych w badanym okresie. Na kolejnych pozycjach znalazły się metale nieszlachetne i wyroby z nich (7,5%), wyroby przemysłowe różne obejmujące m.in. meble, pościel, materace, poduszki, zabawki i artykuły sportowe (6,8%), wyroby przemysłu chemicznego (5,5%) oraz pojazdy, statki powietrzne i jednostki pływające (4,7%). Również w imporcie Chin niezmiennie od 2001 r. najważniejszą rolę odgrywa sekcja maszyny i urządzenia mechaniczne oraz sprzęt elektryczny (przede wszystkim elektroniczne układy scalone oraz urządzenia do ich produkcji). Chociaż należy zauważyć spadek znaczenia tej sekcji z 39,6% do 33,9% w latach 2001–2018. Kolejną ważną sekcją w imporcie Chin są produkty mineralne, których znaczenie wyraźnie wzrosło w badanym okresie. W 2001 r. udział tej sekcji wynosił 9,2%, natomiast w 2018 r. już 23%. Ponadto ważne miejsce w chińskim imporcie zajmują również produkty przemysłu chemicznego (7,3%), pojazdy, statki powietrzne i jednostki pływające (5,4%), metale nieszlachetne i wyroby

z nich (5%) oraz przyrządy i narzędzia optyczne, fotograficzne, pomiarowe, kontrolne i medyczne (5%).

Tabela 7. Najważniejsze pozycje w eksporcie Chin w latach 2001 i 2018 (w %)

Kod HS4	Nazwa towaru	2001	2018
85	Maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i odtwarzacze obrazu i dźwięku oraz części do tych artykułów	19,28	26,64
84	Reaktory jądrowe, kotły, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz ich części	12,62	17,24
94	Meble, pościel, materace, stelaże pod materace, poduszki i podobne artykuły wypchane, lampy i oprawy oświetleniowe, reklamy świetlne, podświetlane tablice i znaki informacyjne i podobne, budynki prefabrykowane	2,84	3,87
39	Tworzywa sztuczne i artykuły z nich	2,52	3,21
87	Pojazdy nieszynowe oraz ich części i akcesoria	1,8	3,01
61	Odzież i dodatki odzieżowe (z dzianin)	5,06	2,95
62	Odzież i dodatki odzieżowe (inne niż z dzianin)	7,12	2,86
90	Przyrządy i aparatura: optyczne, fotograficzne, kinematograficzne, pomiarowe, kontrole, precyzyjne, medyczne lub chirurgiczne, ich części i akcesoria	2,42	2,86
73	Artykuły z żeliwa lub stali	2,26	2,63
29	Chemikalia organiczne	1,73	2,4
95	Zabawki, gry i artykuły sportowe; ich części i akcesoria	3,41	2,27
64	Obuwie, getry i podobne, części tych artykułów	3,79	1,89
72	Żeliwo i stal	0,84	1,88
27	Paliwa mineralne, oleje mineralne i produkty ich destylacji, substancje bitumiczne, woski mineralne	3,16	1,87
42	Artykuły ze skóry wyprawionej; wyroby siodlarskie i rymarskie, artykuły podróżne, torebki i podobne pojemniki; artykuły z jelit zwierzęcych	2,63	1,19
63	Pozostałe gotowe artykuły włókiennicze; zestawy; odzież używana i używane artykuły włókiennicze; szmaty	1,39	1,12
76	Aluminium i artykuły z aluminium	0,55	1,09
89	Statki, łodzie oraz konstrukcje pływające	0,72	1
28	Chemikalia nieorganiczne; organiczne lub nieorganiczne związki metali szlachetnych, metali ziem rzadkich, pierwiastków promieniotwórczych lub izotopów	1,08	0,81
52	Bawełna	1,37	0,62
55	Włókna odcinkowe chemiczne	1	0,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Trade Map*, International Trade Centre, <https://www.trademap.org/> [dostęp: 17.08.2019].

W tabeli 7 przedstawiono najważniejsze pozycje w eksporcie Chin w 2001 r. oraz 2018 r. Zdecydowanie najważniejszą pozycją w eksporcie Chin są maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części, rejestratory i odtwarzacze dźwięku, rejestratory i odtwarzacze obrazu i dźwięku oraz części do tych artykułów. W 2018 r. w ramach tej grupy towarowej dominowały aparaty telefoniczne oraz aparatura do transmisji lub odbioru głosu, obrazów lub innych danych (9,64% całkowitego eksportu Chin), elektroniczne układy scalone (3,39%) oraz monitory i projektorry, niezawierające aparatury odbiorczej do telewizji; aparatura odbiorcza do telewizji, nawet zawierająca odbiorniki radiowe lub aparaturę do zapisu lub odtwarzania dźwięku lub obrazu (1,34%). Z kolei w 2001 r. pierwsze miejsce w ramach tej grupy towarowej zajęła aparatura nadawcza do radiofonii lub telewizji, nawet zawierająca aparaturę odbiorczą lub aparaturę zapisującą lub odtwarzającą dźwięk; kamery telewizyjne, kamery i aparaty cyfrowe oraz rejestrujące kamery wideo z udziałem 1,93% całkowitego eksportu Chin. Na kolejnych miejscach znalazły się transformatory elektryczne, przekształtniki oraz wzbudniki (1,36%) oraz aparaty telefoniczne oraz aparatura do transmisji lub odbioru głosu, obrazów lub innych danych (1,33%)¹⁵.

Należy zauważyć, że jeszcze kilka lat temu gospodarkę chińską kojarzono głównie z tanimi wyrobami o niskiej jakości, niezbyt zaawansowanymi technologicznie, a nawet mówiło się o typowych branżach chińskich mając na myśli tekstylia, obuwie czy zabawki. Natomiast aktualnie Chiny oferują swoim partnerom handlowym szeroką gamę produktów zarówno jeśli chodzi o branże, jak i stopień zaawansowania technologicznego. Chiny stały się globalnym konkurentem nie tylko w produkcji odzieży, obuwia czy zabawek, ale także umacniają swoją pozycję w sektorach wymagających zaawansowanej wiedzy

¹⁵ *Trade Map*, International Trade Centre, <https://www.trademap.org/> [dostęp: 17.08.2019].

i innowacji. Z producenta i eksportera tanich towarów nisko zaawansowanych technologicznie Chiny stopniowo przekwalifikowują się na produkcję dóbr innowacyjnych¹⁶.

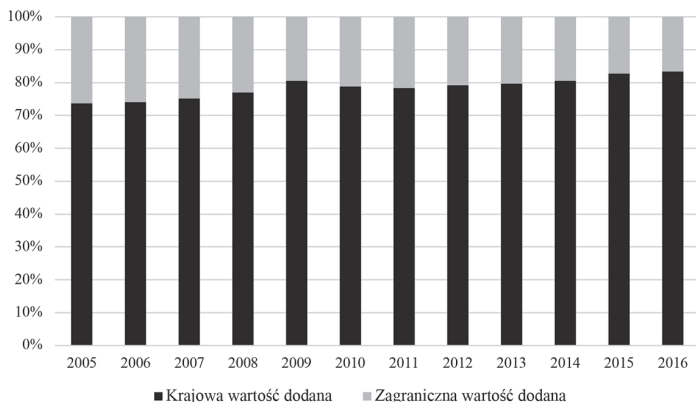
W 2018 r. Chiny zajmowały pierwsze miejsce na liście największych eksporterów w wielu grupach towarowych i zaspokajały znaczną część światowego zapotrzebowania. Jednak należy podkreślić, że obecnie większość towarów będących przedmiotem wymiany handlowej powstaje w wyniku współpracy firm działających w różnych państwach. Oznacza to, że cały proces produkcji można podzielić na etapy, z których każdy charakteryzuje się określoną wartością dodaną. Fragmentaryzacja produkcji i powstanie międzynarodowych sieci produkcji, czyli globalnych łańcuchów wartości (*global value chains, GVC*) sprawiło, że pomiar korzyści z handlu zagranicznego nie powinien ograniczać się jedynie do pomiaru strumieni handlu czy struktury towarowej obrotów handlowych. W celu oceny korzyści z handlu zagranicznego ważne jest wyodrębnienie w eksporcie krajowej wartości dodanej (*domestic value added*), tj. wartości krajowych nakładów czynników produkcji wykorzystanych w produkcji dóbr pośrednich lub dóbr finalnych, które następnie są eksportowane. Krajowa wartość dodana w eksporcie w relacji do PKB pokazuje w jakim stopniu eksport przyczynia się do tworzenia PKB. Ponadto tradycyjne statystyki dotyczące handlu nie dają możliwości oceny skali zaangażowania poszczególnych państw w międzynarodowe sieci produkcyjne. Tego typu informacji dostarczają statystyki w zakresie handlu wartością dodaną (*trade in value added*). Do podstawowych mierników pozwalających ocenić stopień integracji gospodarki z globalnymi łańcuchami produkcji można zaliczyć udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie brutto (partycypacja wsteczna) oraz udział krajowej wartości dodanej w eksporcie innych państw (partycy-

---

¹⁶ M. Tarnawski, P. Zaleski, L. Kostecka-Tomaszewska, *Rola mocarstw w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2016, s. 80.

pacja przednia), które łącznie tworzą indeks udziału w globalnych łańcuchach wartości¹⁷.

Wykres 1. Struktura eksportu brutto Chin według pochodzenia wartości dodanej (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych OECD: Trade in Value Added (TiVA) (grudzień 2018), https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TiVA_2018_C1 [dostęp: 16.09.2019].

Przystąpienie Chin do WTO i rosnąca integracja z gospodarką światową przyczyniały się do wzrostu udziału zagranicznej wartości dodanej w chińskim eksporcie. Według danych opublikowanych przez OECD w 2013 r. w latach 1995–2005 udział zagranicznej wartości dodanej w eksporcie brutto Chin zwiększył się z 11,9% do 36,4%. Oznacza to, że wytworzone w Chinach towary i usługi w 1995 r. stanowiły 88,1% eksportu, a w 2005 r. 63,6%¹⁸. Natomiast od 2005 r. ma miejsce proces

¹⁷ UNCTAD, *World Investment Report 2013: Global Value Chains – Investment and Trade for Development*, Geneva 2013, <https://doi.org/10.18356/a3836fcc-en> [dostęp: 16.09.2019].

¹⁸ OECD Global Value Chains indicators (maj 2013), https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GVC_INDICATORS; OECD: Trade in Value Added (grudzień 2018), https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TiVA_2018_C1 [dostęp: 16.09.2019].

zwiększania się krajowej wartości dodanej w eksporcie Chin (wykres 1). Oznacza to, że znaczenie importu zagranicznych komponentów, podzespołów i surowców wykorzystywanych w procesie produkcji zmniejsza się w kontekście zwiększania eksportu. Ponadto jednocześnie rośnie znaczenie Chin jako źródła zaopatrzenia partnerów handlowych w komponenty do produkcji, o czym świadczy wzrost chińskiej wartości dodanej w eksporcie zagranicznym (tabela 8).

Tabela 8. Udział Chin w globalnych łańcuchach wartości w latach 2005–2015 (w %)

Rok	Indeks udziału w globalnych łańcuchach wartości	Partycypacja wsteczna	Partycypacja przednia
2005	41,9	26,3	15,6
2006	42,0	25,9	16,1
2007	41,3	24,8	16,5
2008	40,5	23,0	17,5
2009	35,5	19,5	16,0
2010	37,2	21,1	16,2
2011	38,4	21,7	16,6
2012	37,1	20,8	16,2
2013	36,6	20,3	16,3
2014	36,3	19,5	16,8
2015	34,9	17,3	17,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych *OECD Statistics on Trade in Value Added*, <https://doi.org/10.1787/data-00648-en> [dostęp: 16.09.2019].

Obecnie Chiny są aktywnym uczestnikiem globalnych łańcuchów wartości na dwa sposoby. Po pierwsze, wykorzystują importowane towary i usługi do produkcji krajowej, która następnie jest eksportowana (partycypacja wsteczna). Po drugie, są ważnym dostawcą dóbr pośrednich wykorzystywanych przez partnerów handlowych do produkcji towarów przeznaczonych na eksport (partycypacja przednia). Do 2006 r. udział Chin w globalnych łańcuchach produkcji systematycznie się

zwiększał¹⁹. W 2006 r. 42% chińskiego eksportu zostało zrealizowane w ramach globalnych łańcuchów wartości. Natomiast od 2007 r. całkowity indeks udziału w globalnych łańcuchach wartości obniża się, głównie z powodu zmniejszania się zagranicznej wartości dodanej wykorzystywanej w chińskiej produkcji eksportowej. W latach 2005–2015 jej udział w chińskim eksporcie zmniejszył się o 9 punktów procentowych (tabela 8). Biorąc pod uwagę fakt, że wartość eksportu Chin cały czas się zwiększa oznacza to, że chińskie firmy stopniowo zastępują komponenty zagraniczne krajowymi.

Jednak pomimo tych zmian chińska gospodarka nadal należy do krajów silnie zintegrowanych w ramach międzynarodowych łańcuchów produkcji. Jednocześnie należy podkreślić, że stopień zintegrowania przedsiębiorstw w ramach międzynarodowych łańcuchów wartości w dużym stopniu zależy od sektora ich działalności. W 2015 r. spośród działów produkcji przemysłowej największy wskaźnik partycypacji wstecznej w ramach GVC miały następujące działy: koks i produkty rafinacji ropy naftowej (35%), komputery, wyroby elektroniczne i optyczne (30,5%) oraz urządzenia elektryczne (18,8%). W przypadku koksu i produktów rafinacji ropy naftowej wskaźnik zwiększył się z poziomu 33,6% w latach 2005–2015. Natomiast w przypadku komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych oraz urządzeń elektrycznych udział zagranicznej wartości dodanej w chińskim eksporcie obniżył się odpowiednio o 12,6 p.p. i 10,3 p.p. w badanym okresie²⁰. Dane te potwierdzają, że firmy działające w Chinach stopniowo zastępują wykorzystywane w procesie produkcji na eksport komponenty sprowadzane z zagranicy krajowymi, natomiast importują surowce nieprzetworzone.

---

¹⁹ OECD Global Value Chains indicators (maj 2013), https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GVC_INDICATORS [dostęp: 16.09.2019].

²⁰ Zob. *OECD Statistics on Trade in Value Added*, <https://doi.org/10.1787/data-00648-en> [dostęp: 16.09.2019].

Rola handlu zagranicznego w gospodarce Chin

Przed rozpoczęciem reform w 1978 r. Chiny w minimalnym stopniu współpracowały z innymi państwami w obszarze wymiany handlowej. Eksportowano tylko nadwyżki surowców oraz proste towary przemysłowe wytworzone w celu pokrycia płatności za towary importowane, głównie strategiczne minerały oraz produkty niedostępne na rynku krajowym²¹. Liberalizacja chińskiej gospodarki rozpoczęta pod koniec lat 70. XX w. umożliwiła napływ kapitału zagranicznego oraz rozwój wymiany z zagranicą, co przełożyło się na systematyczny wzrost obrotów handlowych. Początkowo starano się ograniczać import dóbr konsumpcyjnych, który nie przyczyniały się do modernizacji chińskiej gospodarki i jednocześnie podejmowano wysiłki, aby import miał charakter inwestycyjny. Podstawowym celem władz na początku okresu transformacji była bowiem modernizacja posiadanego aparatu wytwórczego, co miało w konsekwencji przyczynić się do wzrostu produkcji i unowocześnienia przemysłu²².

Od 1979 r. można zaobserwować stopniowy napływ BIZ do Chin będący skutkiem wprowadzenia w życie ustawy o spółkach joint venture, która była podstawowym aktem prawnym umożliwiającym formalne tworzenie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym oraz ustanowienia wzdłuż wschodniego wybrzeża Chin czterech Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE)²³ oferujących szczególne zachęty mające na celu przy-

---

²¹ P. Sun, A. Heshmati, *International Trade and its Effects on Economic Growth in China*, „IZA Discussion Paper” 2010, nr 5151, s. 2.

²² D. Choroś-Mrozowska, *Rola wymiany zagranicznej we wzroście gospodarczym Chin*, Kraków 2015, s. 145.

²³ Specjalna strefa ekonomiczna jest wydzielonym terytorium państwa, na obszarze którego zostały stworzone dla zagranicznych i lokalnych przed-

ciągnięcie zagranicznych inwestorów. W Shenzhen (w pobliżu Hongkongu), Zhuhai (w pobliżu Makao) i Shantou w prowincji Guangdong oraz w Xiamen (w pobliżu Tajwanu) w prowincji Fuijan powstały nowoczesne ośrodki przemysłowe stanowiące enklawy kapitału zagranicznego, które były nastawione przede wszystkim na produkcję proeksportową²⁴. Z upływem czasu na terenie całego kraju powstawały kolejne obszary uprzywilejowane, które oferowały inwestorom zagranicznym różnego rodzaju preferencyjne traktowanie.

Wraz z pojawieniem się inwestorów zagranicznych w Chinach zwiększył się również import dóbr inwestycyjnych, który umożliwił rozwój nowych gałęzi produkcji. W konsekwencji zwiększał się również import zaopatrzeniowy oraz eksport towarów przetworzonych. Dzięki temu wraz z upływem czasu nastąpiły głębokie zmiany strukturalne w chińskim handlu zagranicznym. W 1980 r. towary nieprzetworzone stanowiły 50,3% całkowitego eksportu, podczas gdy towary przemysłowe stanowiły 49,7%²⁵. Natomiast w 2017 r. towary nieprzetworzonych stanowiły zaledwie 5,2%, podczas gdy towary przemysłowe zwiększyły swój udział w eksporcie ogółem do poziomu 94,8%²⁶.

W połowie lat 80. Chiny wprowadziły specyficzny system handlu o nazwie *processing trade*, który umożliwiał przedsiębiorstwom uzyskanie zwolnienia z cła na importowane surowce oraz inne materiały i komponenty niezbędne do produkcji, o ile

---

siębiorców specjalne, ulgowe warunki gospodarczego funkcjonowania (ulgi w systemie: celnym, dzierżawy gruntu, walutowym, wizowym oraz warunków pracy i zatrudnienia), tworzące dogodny klimat dla napływu i lokowania inwestycji kapitału zagranicznego.

²⁴ L. Kostecka-Tomaszewska, *Konkurencyjność gospodarki a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na przykładzie Chin – rozprawa doktorska*, Białystok 2012 [maszynopis niepublikowany], s. 78.

²⁵ P. Sun, A. Heshmati, op.cit., s. 9.

²⁶ Obliczenia własne na podstawie China Statistical Yearbook 2018, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm> [dostęp: 27.08.2019].

będą one wykorzystywane wyłącznie do celów eksportowych. Wiele zagranicznych firm skorzystało z tego systemu i w celu zmniejszenia kosztów wytwarzania przeniosło pracochłonne etapy produkcji do fabryk ulokowanych w Chinach. W rezultacie udział eksportu przetwórczego (tj. eksportu prowadzonego w ramach systemu uszlachetniania) w całkowitym eksporcie Chin zwiększył się z 30% w 1988 r. do 55% w 2005 r.²⁷ Natomiast w 2018 r. tego typu eksport stanowił 32% całkowitej wartości eksportu Chin²⁸.

Zagraniczne firmy, które optymalizują procesy wytwarzania produktów i usług często tworzą globalne sieci produkcyjne. Aby zmniejszyć koszty produkcji (głównie koszty pracy) lokują poszczególne etapy produkcji w państwach posiadających przewagę komparatywną w zakresie ich wykonania oraz importują komponenty i surowce niezbędne do dalszej produkcji. Następnie eksportują wytworzone dobra pośrednie lub finalne do kolejnych miejsc przetwarzania lub ostatecznych miejsc przeznaczenia. W efekcie funkcjonowania zagranicznych koncernów na rynku chińskim stopniowo zwiększał się udział Chin w globalnych łańcuchach dostaw i jednocześnie pogłębiała się specjalizacja w produkcji i eksporcie dóbr pracochłonnych o niskiej wartości dodanej. Przedsiębiorstwa zagraniczne sprowadzały komponenty z państw zaawansowanych technologicznie w celu montażu towarów w Chinach, które następnie były eksportowane lub sprzedawane na rynku krajowym. Często koszty sprowadzonych komponentów do produkcji stanowiły znaczną część

---

²⁷ A.C. Ma, A. Van Assche, C. Hong, *Global Production Networks and the People's Republic of China's Processing Trade*, „Journal of Asian Economics” 2009, nr 20, s. 640. <http://www.adbi.org/workingpaper/2009/12/10/3400.global.production.networks.prc.trade/> [dostęp: 27.08.2019].

²⁸ *China's processing trade still pillar of foreign trade*, „China Daily”, 20.08.2019, <https://www.ciie.org/zbh/en/news/exhibition/News/20190820/17949.html> [dostęp: 27.08.2019].

wartości towarów, natomiast wartość przetwarzania, które odbywało się w Chinach stanowi zaledwie kilka procent całkowitych kosztów produkcji. Według szacunków Koopmana, Wanga i Wei z 2008 r. tylko 20% wartości chińskiego eksportu zrealizowanego w ramach systemu *processing trade* było wytworzone w Chinach, podczas gdy pozostałe 80% pochodziło z wartości importowanych surowców i komponentów do produkcji²⁹. Należy tutaj podkreślić, że podział korzyści w ramach globalnych łańcuchów wartości uzależniony jest od zdolności przechwycenia najwartościowszych etapów produkcji, czyli charakteryzujących się największą wartością dodaną. Z kolei wykorzystanie importowanych materiałów do produkcji towarów przeznaczanych na eksport zmniejsza krajową wartość dodaną w eksporcie kraju. Do 2005 r. krajowa wartość dodana w eksporcie Chin stopniowo się zmniejszała³⁰, co oznacza, że rosnąca integracja Chin z gospodarką światową powodowała stopniowe zwiększanie się zależności kraju od importu zaopatrzeniowego. Jednak od 2005 r. tendencja ta uległa zmianie i eksport staje się coraz mniej uzależniony od importu, bowiem lokalne firmy są w stanie dostarczyć coraz więcej komponentów do produkcji. Dodatkowo rosnące koszty pracy w Chinach powodują, że rośnie krajowa wartość dodana w eksporcie³¹. Jednocześnie należy podkreślić, sukcesy eksportowe Chin są nie tylko wynikiem wykorzystania rela-

---

²⁹ R. Koopman, Z. Wang, S.J. Wei, *How Much of Chinese Exports is Really Made in China? Assessing Domestic Value-Added when Processing Trade is Pervasive*, „NBER Working Paper” 2008, nr 14109.

³⁰ OECD Global Value Chains indicators (maj 2013), https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GVC_INDICATORS; OECD: Trade in Value Added (grudzień 2018), https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TI-VA_2018_C1 [dostęp: 16.09.2019].

³¹ Haoliang Zhu, A quantitative analysis of global value chains: why has domestic value-added of China's exports increased?, „International Journal of Economic Policy Studies” 2019, nr 13, s. 413.

tywnie taniej siły roboczej, dotacji rządowych i ulg podatkowych, ale również zastosowania zaawansowanych technologii wytwarzania, kapitału i nowoczesnych metod zarządzania, których posiadanie nie byłoby możliwe bez pojawienia się inwestorów zagranicznych w Chinach. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają istotną rolę w większości rozwijających się gospodarek, ponieważ dzięki nim procesy transformacji i modernizacji ulegają znacznemu przyśpieszeniu³². Ponadto dzięki zagranicznym koncernom Chiny mogły wykorzystać swoje nieograniczone zasoby relatywnie taniej siły roboczej oraz zyskały dodatkowe źródła popytu na wytwarzaną w kraju wartość dodaną. Eksport tworzył miejsca pracy, co przełożyło się na poprawę życia mieszkańców Chin.

Integracja z globalnymi łańcuchami wartości okazała się bardzo korzystna dla chińskiej gospodarki. Dzięki uczestnictwu w międzynarodowych sieciach produkcji handel zagraniczny gwałtownie się rozwinął i stał się jedną z najważniejszych sił napędowych szybkiego wzrostu gospodarczego Chin³³.

Podsumowanie

Zagwarantowanie długoterminowego bezpieczeństwa ekonomicznego jest priorytetem polityki gospodarczej każdego państwa. Skuteczność każdej strategii budowania bezpieczeństwa ekonomicznego zależy w dużej mierze od rozpoznania i optymalnego wykorzystania uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Przez ostatnie czterdzieści lat chińska strategia

---

³² L. Kostecka-Tomaszewska, *Konkurencyjność gospodarki...*, op.cit., s. 60.

³³ Y. Lianling, Y. Cuihong, *Changes in domestic value added in China's exports: a structural decomposition analysis approach*, "Economic Structures" 2017, nr 6, s. 18.

zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego była skuteczna. Chiny przeszły ogromne zmiany z gospodarki centralnie planowanej w kierunku gospodarki rynkowej. Dzięki reformom zapoczątkowanym w 1978 r. Chiny stały się potęgą gospodarczą. Od początku okresu transformacji handel zagraniczny odgrywał ważną rolę w gospodarce Chin. Początkowo import umożliwił zbudowanie bazy produkcyjnej, a następnie dzięki uczestnictwu w międzynarodowych łańcuchach wartości kraj mógł rozwijać się, wykorzystując swoje przewagi komparatywne w postaci nieograniczonych zasobów relatywnie taniej siły roboczej. Włączenie się Chin w międzynarodowe sieci produkcji w dużym stopniu przełożyło się na wzrost obrotów handlowych i poziom uprzemysłowienia kraju. Przyjęty przez Chiny proeksportowy model rozwoju gospodarczego oparty na BIZ i eksporcie tanich towarów o niskiej wartości dodanej przez wiele lat był skuteczny. Jednak w długim okresie taka sytuacja staje się niekorzystna, ponieważ wraz ze wzrostem gospodarczym wzrastają płace i kraj traci swoje przewagi kosztowe. A zatem dotychczasowy model rozwoju oparty na niskich kosztach jest niekorzystny w długim okresie i nie może być podstawą trwałego bezpieczeństwa ekonomicznego oraz dobrobytu, a nawet może skutkować wpadnięciem Chin w pułapkę średniego rozwoju. Przyjęty model rozwoju jest również obciążony wysokim ryzykiem, ponieważ wzrost płac ogranicza konkurencyjność i atrakcyjność rynku dla kapitału zagranicznego. Zatem relatywnie niskie koszty pracy i konkurowanie kosztami stało się dla chińskiej gospodarki zasadniczym problemem strukturalnym i wymaga natychmiastowych gruntownych reform, których brak uniemożliwi Chinom dołączenie do grona państw wysoko rozwiniętych³⁴.

---

³⁴ L. Kostecka-Tomaszewska, *Economic security of China...*, op.cit., s. 170–171.

Bibliografia

- Buzan B., *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*, „International Affairs” 1991, t. 67, nr 3.
- China's processing trade still pillar of foreign trade*, „China Daily”, 20.08.2019, <https://www.ciiie.org/zbh/en/news/exhibition/News/20190820/17949.html>.
- Choroś-Mrozowska D., *Rola wymiany zagranicznej we wzroście gospodarczym Chin*, Kraków 2015.
- Frejtag-Mika E., Kołodziejak Z., Putkiewicz W., *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Radom 1996.
- Haliżak E., *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba, Warszawa 1997.
- Haoliang Zhu, *A quantitative analysis of global value chains: why has domestic value-added of China's exports increased?*, „International Journal of Economic Policy Studies” 2019, nr 13.
- International Trade Centre (ITC), *Trade Map*, <https://www.trademap.org/Index>.
- Jiang Y., *Economic Security: Redressing Imbalance*, „China Security” 2007, t. 3, nr 2.
- Kołodziejak Z., *Bezpieczeństwo ekonomiczne – geneza, uwarunkowania, zakres pojęciowy, aktualność*, [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, red. E. Frejtag-Mika, Z. Kołodziejak, W. Putkiewicz, Radom 1996.
- Koopman R., Wang Z., Wei S.J., *How Much of Chinese Exports is Really Made in China? Assessing Domestic Value-Added when Processing Trade is Pervasive*, „NBER Working Paper” 2008, nr 14109.
- Kostecka L., *Chiny wobec współczesnego kryzysu gospodarczego*, [w:] *Gospodarka a polityka na przykładzie państw azjatyckich*, red. J. Marszałek-Kawa, Toruń 2011.

- Kostecka L., *Sytuacja gospodarcza Chin i jej perspektywy*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowice” 2009.
- Kostecka-Tomaszewska L., *Economic security of China: the implications of the Belt and Road Initiative*, „Optimum. Economic Studies” 2018, t. 94, nr 4.
- Kostecka-Tomaszewska L., *Konkurencyjność gospodarki a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na przykładzie Chin – rozprawa doktorska*, Białystok 2012 [maszynopis niepublikowany].
- Księżopolski K.M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Warszawa 2011.
- Lianling Y., Cuihong Y., *Changes in domestic value added in China's exports: a structural decomposition analysis approach*, „Economic Structures” 2017, nr 6.
- Ma A.C., Van Assche A., Hong C., *Global Production Networks and the People's Republic of China's Processing Trade*, „Journal of Asian Economics” 2009, nr 20.
- National Bureau of Statistics of China (NBSC), oficjalna strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego Chin, <http://www.stats.gov.cn/english/>.
- OECD, *Global Value Chains indicators (May 2013)*, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GVC_INDICATORS.
- OECD, *Trade in Value Added (December 2018)*, https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TIVA_2018_C1.
- Perczyński M., *Globalne uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego*, Warszawa 1990.
- Raczkowski K., *Percepcja bezpieczeństwa ekonomicznego i wyzwania dla zarządzania nim w XXI w.*, [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, red. K. Raczkowski, Warszawa 2012.
- Stachowiak Z., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, [w:] *Ekonomika obrony*, red. W. Stankiewicz, Warszawa 1994.

- Sun P., Heshmati A., *International Trade and its Effects on Economic Growth in China*, „IZA Discussion Paper” 2010, nr 5151.
- Tarnawski M., Zaleski P., Kostecka-Tomaszewska L., *Rola mocarstw w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2016.
- Trade Map*, International Trade Centre, <https://www.trademap.org/>.
- UNCTAD, *World Investment Report 2013: Global Value Chains – Investment and Trade for Development*, Geneva 2013, <https://doi.org/10.18356/a3836fcc-en>.
- Włoch R., *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa*, red. K.A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sośnowska, Warszawa 2009.
- World Bank, *Database*, <http://data.worldbank.org/indicator>.

Abstrakt

Celem artykułu jest identyfikacja najważniejszych wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań bezpieczeństwa ekonomicznego Chin oraz prezentacja i analiza danych statystycznych w zakresie chińskiego handlu zagranicznego w kontekście rozwoju gospodarczego Chin. Artykuł porusza problematykę bezpieczeństwa ekonomicznego Chin rozumianego jako długookresowa zdolność gospodarki do osiągnięcia relatywnie szybkiego i trwałego wzrostu gospodarczego. Dzięki reformom gospodarczym zapoczątkowanym pod koniec lat 70. ubiegłego stulecia Chiny rozwijały się bardzo dynamicznie i szybko nadrabiały lukę rozwojową dzielącą je od gospodarek wysoko rozwiniętych. Integracja z globalnymi łańcuchami wartości okazała się bardzo korzystna dla chińskiej gospodarki. Dzięki uczestnictwu w międzynarodowych sieciach produkcji handel zagraniczny gwałtownie się rozwinął i stał się jedną z najważniejszych sił napędowych szybkiego wzrostu gospodarczego Chin. Początkowo import umożliwił zbudowanie bazy produkcyjnej, a następnie dzięki uczestnictwu w międzynarodowych łańcuchach wartości kraj mógł rozwijać się wykorzystując swoje przewagi komparatywne w postaci nieograniczonych zasobów relatywnie taniej siły roboczej. Przez wiele lat chiński proeksportowy model rozwoju był

skuteczny. Jednak mechanizm rozwoju wykorzystujący obfitość taniej siły roboczej i niskie koszty produkcji, eksport towarów o niskiej wartości dodanej, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, zagraniczne technologie oraz intensywne inwestycje wewnętrzne traci swoją efektywność. W ciągu ostatnich kilku lat tempo wzrostu gospodarczego w Chinach wyraźnie zwolniło. A zatem dotychczasowy model rozwoju nie może być podstawą trwałego bezpieczeństwa ekonomicznego oraz dobrobytu, a nawet może skutkować wpadnięciem Chin w pułapkę średniego rozwoju. Zatem relatywnie niskie koszty pracy i konkutowanie kosztami stało się dla chińskiej gospodarki zasadniczym problemem strukturalnym i wymaga natychmiastowych gruntownych reform, których brak uniemożliwi Chinom dołączenie do grona państw wysoko rozwiniętych.

Słowa kluczowe: Chiny, chińska gospodarka, bezpieczeństwo ekonomiczne, handel zagraniczny Chin, globalne łańcuchy wartości

Abstract

The aims of the article are to identify the most significant internal and external factors affecting the economic security of China and to present and analyze statistical data on the Chinese foreign trade in the context of China's economic development. The paper raises the issue of the Chinese economic security understood as a long-term ability of the economy to achieve a relatively fast and sustainable economic growth. Due to the economic reforms initiated in the late 1970s, China has been developing rapidly and has been quickly bridging a development gap between them and high developed economies. Integration with the global value chains has proved to be very beneficial for the Chinese economy. Due to participation in international production networks, the Chinese foreign trade has developed rapidly and has become one of the most important drivers of China's rapid economic growth. Initially, imports enabled the construction of a production base, and then, thanks to participation in global value chains, the country could develop using its comparative advantages in the form of unlimited resources of a relatively cheap labor force. For many years, the Chinese export-oriented development model has been successful. However, the economic growth mechanism which relies on the abundance of cheap labor force and low production costs, exporting low added value goods, foreign direct investment, foreign technologies and and intense inward investment loses its effectiveness. Over the past few years, economic growth in China has visibly slowed

down. Thus, the hitherto model of development cannot be the basis of permanent economic security and prosperity, and can even strand China in the middle income trap. Therefore, low wages and cost-based competition have become an essential structural problem for the Chinese economy and it requires immediate in-depth reforms, the lack of which is going to prevent China from joining the group of the highly developed economies.

Keywords: China, Chinese economy, economic security, global value chains, China's foreign trade

Karol Kościelniak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8240-5858>

Zarys polsko-wietnamskiej współpracy gospodarczej i stosunków bilateralnych z lat 1950–2018¹

Historia stosunków dwustronnych między Polską a Wietnamem sięga 1950 r., kiedy to państwa bloku komunistycznego, w tym Polska (dnia 4 lutego 1950 r.), uznały niepodległość Demokratycznej Republiki Wietnamu². Od tego momentu zaobserwować można mniejsze lub większe nasilenie wzajemnych kontaktów. Więzy na szczeblu ambasad nawiązano w 1954 r. Pierwszy polski ambasador – Tomasz Piętka – złożył listy uwierzytelniające na ręce prezydenta Ho Chi Minha 27 grudnia 1954 r. Odtąd, niezależnie od przemian geopolitycznych na świecie, stosunki polsko-wietnamskie są systematycznie rozwijane³. Współpraca występowała na wielu płaszczyznach. Natomiast dzisiaj, spoglą-

---

¹ Autor niniejszego tekstu w 2012 r. opublikował artykuł pt. *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/> [dostęp: 28.09.2019 r.]. Rozważający o współpracy między tymi dwoma państwami. Wszakże od tego czasu zaszły duże modyfikacje. Zmieniły się wartości wobec 2012 r., dlatego też autor postanowił uaktualnić tamten tekst, przedstawiając go w nowej wersji z obecnymi danymi statystycznymi, pokazując w ten sposób jak bardzo pozytywnie ewoluowały stosunki między RP a SRW.

² *65 lat temu Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne z Wietnamem*, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/p/hanoi_vn_a_pl//aktualnosci/65_lat_temu_polska_nawiazala_stosunki_dyplomatyczne_z_wietnamem [dostęp: 29.09.2019].

³ Ibidem.

dając na ruchy polskich i wietnamskich polityków oraz zawierane umowy, ewidentnie daje się przyużyć, że ta współpraca rozkwita i tak jak przed laty obejmuje różne płaszczyzny.

Socjalistyczna Republika Wietnamu w polskiej perspektywie politycznej oraz gospodarczej ma duże znaczenie, gdyż jest ona najistotniejszym partnerem w tej części świata. Zainteresowanie z roku na rok jest wzmożone tak ze strony Polski, jak i Wietnamu. Mimo to niebagatelnym problemem pozostaje ujemny bilans handlowy między obu państwami. Patrząc na ekspresyjny rozwój gospodarczy Wietnamu przez ostatnie lata i, co ważne dalsze perspektywy tego prosperity, Polska powinna utrzymywać dobre układy z tym partnerem gospodarczym, zwielokrotniając jednocześnie swój eksport do tego kraju. W Wietnamie można upatrywać szansy dla polskich przedsiębiorstw na eksport swoich towarów.

Zanim przedstawiony zostanie opis obustronnych relacji, należy, w zasadniczym skrócie nakreślić zawiłe losy Wietnamu po drugiej wojnie światowej. Dnia 2 września 1945 r. w północnej części kraju niepodległość ogłosiła Demokratyczna Republika Wietnamu, pod wodzą Ho Chi Minh'a. Po trzydziestoletnich wojnach, 2 lipca 1976 r., nastąpiło zjednoczenie Wietnamu Północnego z Południowym, a w konsekwencji powstała Socjalistyczna Republika Wietnamu. W 1986 r., w wyniku poważnego kryzysu gospodarczego, władze SRW podjęły decyzję o wprowadzeniu reform *doi moi*, czyli odnowy, m.in. postanowiono uwolnić rynek, wprowadzając wolność handlu (znosząc gospodarkę centralnie planowaną), co przyniosło niezwykle dobre rezultaty w postaci np. wzrostu PKB⁴. Owe przeobrażenia spowodowały otwarcie się rynku wietnamskiego na obcy kapitał, a to zaowoco-

---

⁴ M. Pietrasiak, *System polityczny Socjalistycznej Republiki Wietnamu*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 40–58; Nguyen Thi Thanh Thuy, *Doi moi – zmiany społeczno-ekonomiczne w Wietnamie: ich źródła, istota i rezultaty*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 71–99.

wało napływem środków inwestycyjnych. Dalej przyczyniając się do szybkiego wzrostu gospodarczego kraju, który np. w 1986 r. miał inflację na poziomie 700%, a w 1992 r. ukazywała ona 20%⁵. Inflację w SRW nadal notowano w charakterze najwyższej w regionie, otóż w 2011 r. wynosiła 18,6%, wszakże już w 2017 r. liczyła tylko 3,5%⁶.

Blisko prawie siedemdziesiąt lat trwają stosunki polsko-wietnamskie. Współpraca między tymi państwami jest długa, mniej lub bardziej intensywna. Zaczęła się 3 lutego 1950 r., gdy Polska uznała istnienie Demokratycznej Republiki Wietnamu. 4 lutego 1950 r. Polska uściśliła z DRW stosunki dyplomatyczne na szczeblu ambasad. Pierwszy ambasador Polski, Tomasz Piętka, przyjechał do Hanoi 19 grudnia 1954 r.⁷ Polska, jako jedno z najwcześniejszych państw na świecie, uznała niepodległość Wietnamu razem z innymi państwami bloku socjalistycznego.

Po wojnie DRW z Francją⁸, w 1954 r., na mocy układów genewskich z 21 lipca, Polska została członkiem Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli nad przestrzeganiem warunków pokoju w Wietnamie, Laosie i Kambodży⁹.

Od 1954 r. PRL uzgodniła ściślejsze kontakty dyplomatyczne i handlowe z DRW. W 1955 r. swoją ambasadę w Warszawie otworzyła Demokratyczna Republika Wietnamu. Dwa lata później, pomiędzy 3 a 7 kwietnia 1957 r., w DRW przebywała dele-

---

⁵ Nguyen Thi Thanh Thuy, *Doi moi – zmiany społeczno-ekonomiczne w Wietnamie...*, op.cit., s. 78.

⁶ *Vietnam – Inflation rate*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vn.html> [dostęp: 28.09.2019].

⁷ *Wybrane ważniejsze wydarzenia w stosunkach dwustronnych PL-VN*, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wybrane_wazniejsze_wydarzenia_w_stosunkach_dwustronnych_plvn/ [dostęp: 28.09.2019].

⁸ Zob. P. Ostaszewski, *Wietnam. Najdłuższy konflikt powojennego świata 1945–1975*, Warszawa 2000.

⁹ *Wybrane ważniejsze wydarzenia w stosunkach dwustronnych PL-VN*, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wybrane_wazniejsze_wydarzenia_w_stosunkach_dwustronnych_plvn/ [dostęp: 28.09.2019].

gacja rządowa, na czele z premierem Józefem Cyrankiewiczem, wtedy zawarto umowę o współpracy kulturalnej między PRL a DRW¹⁰. Jeszcze w lipcu tego samego roku, do Polski przybył prezydent DRW – Ho Chi Minh, na zaproszenie Rady Państwa oraz rządu PRL¹¹.

Intensywną współpracę między Polską a Wietnamem zawiązano od 1965 r., kiedy rządy PRL i DRW zawarły umowę o współpracy gospodarczej oraz pomocy dla DRW. Od tej pory da się śledzić intensywny wzrost wspólnych relacji gospodarczych¹².

Pod koniec lat 90. Demokratyczna Republika Wietnamu ustaliła z Polską dwie znamienne umowy: pierwsza z 1968 r. wносиła o współpracy w dziedzinie zdrowia, a druga z 1969 r. o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej¹³.

Od 1968 r. do Polski zaczęli przyjeżdżać Wietnamczycy, pragnący studiować na polskich uczelniach. Przy okazji uczyli się języka polskiego czy poznawali polską kulturę, a po zakończeniu studiów wracali do Wietnamu. Od 1968 r. Polska wykształciła 4 tys. studentów z Wietnamu. Co ciekawe, w każdej prowincji Wietnamu jest chociaż jedna osoba znająca język polski, a absolwenci polskich uczelni w Wietnamie zajmują obecnie czołowe stanowiska w państwie i są cenionymi specjalistami w swoich dziedzinach¹⁴.

Kiedy kolejna wojna¹⁵ dobiegła końca i w Paryżu 27 stycznia 1973 r. podpisano *Porozumienie o zaprzestaniu wojny*

---

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² K. Kościelniak, *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/> [dostęp: 28.09.2019].

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Zob. P. Ostaszewski, *Wietnam. Najdłuższy konflikt powojennego świata 1945–1975*, Warszawa 2000.

i przywróceniu pokoju w Wietnamie, Polska w oparciu o to porozumienie została członkiem Międzynarodowej Komisji Kontroli i Nadzoru w Wietnamie¹⁶.

W dniach 23–28 lipca 1973 r. w Polsce z oficjalną wizytą przebywała delegacja DRW na czele z premierem Pham Van Dang. Podczas tego pobytu podpisano umowę o współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej między PRL i DRW¹⁷.

Od czasu zjednoczenia Wietnamu oraz powstania Socjalistycznej Republiki Wietnamu w 1976 r., współpraca polsko-wietnamska nabrała dodatkowego pogłębienia. Mianowicie dla SRW Polska okazała się wymarzonym partnerem handlowym, ponieważ oprócz pożyczek kredytowych dla SRW, PRL udzielała także pożyczek bezzwrotnych oraz bezpłatnej pomocy gospodarczej¹⁸.

Na podstawie umowy o cywilnej komunikacji lotniczej z 1976 r.¹⁹ uruchomiono połączenie lotnicze pomiędzy Warszawą a Hanoi. Rozwijała się również współpraca wśród stowarzyszeń dziennikarzy, komitetów radia i telewizji. Ponadto przyjęto rozszerzone projekty współpracy edukacyjnej, współpracy informacyjnej między PAP a VNA, o współpracy związków literatów. Podobnie podpisano umowę o wzajemnej współpracy muzealnej oraz konserwacji zabytków. Wszystko to dokonano

---

¹⁶ *Wybrane ważniejsze wydarzenia w stosunkach dwustronnych PL-VN*, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wybrane_wazniejsze_wydarzenia_w_stosunkach_dwustronnych_plvn/ [dostęp: 28.09.2019].

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ K. Kościelniak, *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/> [dostęp: 28.09.2019].

¹⁹ Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o cywilnej komunikacji lotniczej, [w:] Wietnam–Polska. Protokół w sprawie obowiązywania dwustronnych umów w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu. Hanoi 2000.07.18, <https://www.prawo.pl/akty/m-p-2002-6-129,16933007.html> [dostęp: 28.09.2019].

na przestrzeni czterech lat: 1977–1980²⁰. Na przykład 16 sierpnia 1977 r. w Warszawie zawarto umowę między PRL a SRW o współpracy kulturalnej i naukowej²¹.

Za pośrednictwem pomocy gospodarczej z Polski Wietnamczycy zbudowali oraz wyposażyli kilka dużych obiektów przemysłowych, m.in.: stocznia HA Lang, cukrownię trzciniową Van Diem, kopalnię węgla Yen Tu, kopalnię rud w Nam Nam Xe i inne²².

Poza tym Polska rozszerzała eksport do Wietnamu, głównie maszyn i urządzeń mechanicznych, takich jak: maszyny dla przemysłu spożywczego, silniki wysokoprężne, koparki, samochody ciężarowe²³.

Jednak ta sprzyjająca koniunktura nie istniała długo, gdyż na początku lat 80. XX w. zarejestrowano spadek dynamiki bilateralnej współpracy, spowodowany sytuacją polityczną oraz ekonomiczną, w jakiej znalazły się oba państwa. Ponowny rozwój współpracy nastąpił po 1985 r., a zwłaszcza po 1989 r., gdy w Polsce nastąpiło przejście od systemu socjalistycznego do demokratycznego i nastąpił zwrot ku partnerom zachodnim. Polska odwróciła się od państw komunistycznych, do których należy Wietnam. W tych okolicznościach SRW nie występowała na liście priorytetów „nowej” Rzeczypospolitej Polskiej.

---

²⁰ K. Kościelniak, *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/> [dostęp: 28.09.2019].

²¹ Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy kulturalnej i naukowej, podpisana w Warszawie dnia 16 sierpnia 1977 r. (Dz.U. 1978, nr 11, poz. 45).

²² K. Kościelniak, *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/> [dostęp: 28.09.2019].

²³ Ibidem.

Na początku lat 90. Polacy zlikwidowali w Wietnamie atachat wojskowy, zredukowali personel placówek dyplomatycznych w Hanoi i Ho Chi Minh City, co strona wietnamska odebrała jako ochłodzenie wzajemnych relacji. Interesujące, że w tym czasie SRW też nie była skłonna utrzymywaniem „na siłę” obopólnych więzi, szczególnie, iż Wietnam zaczął otrzymywać poważne propozycje od większych „graczy”, takich jak: ASEAN, Japonia i inni²⁴.

W wyniku tego w dwustronnych stosunkach doszło do застоju, który wywołał zniknięcie z rynku wietnamskiego polskich firm, a próby powtórnego wejścia na ten rynek, bez wsparcia politycznego oraz międzynarodowego biznesu, okazały się trudne i nietrwale.

Lata 90., chociaż niełatwe w obustronnych kontaktach, przyniosły wiele umów dwustronnych, m.in.: w 1990 r. zatwierdzono porozumienie o współpracy między ministerstwami edukacji obu krajów²⁵; w 1992 r., w okresie wizyty w Polsce ministra spraw zagranicznych SRW Nguyen Manh Cama, podpisano umowę o współpracy kulturalnej i naukowej²⁶; w 1993 r. zawarto umowę między RP a SRW o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych²⁷; w 1994 r. ustanowiono umowę w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji²⁸; w 1994 r. przyjęto umowę w sprawie

---

²⁴ Ibidem.

²⁵ *Wybrane ważniejsze wydarzenia w stosunkach dwustronnych PL-VN*, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wybrane_wazniejsze_wydarzenia_w_stosunkach_dwustronnych_plvn/ [dostęp: 28.09.2019].

²⁶ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy kulturalnej i naukowej, sporządzona w Warszawie dnia 28 maja 1992 r. (Dz.U. 1993, nr 125, poz. 571).

²⁷ Umowa między Rzecząpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 22 marca 1993 r. (Dz.U. 1995, nr 55, poz. 289).

²⁸ Umowa między Rzecząpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką

unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodów²⁹; w 1995 r. zawiązano umowę o współpracy w transporcie morskim³⁰; w 1998 r. podpisano umowę w sprawie udzielenia kredytu SRW na kwotę 70 mln USD³¹; w 1999 r. zawarto umowę o współpracy w dziedzinie nauki i techniki³².

Zmiana położenia polityczno-gospodarczego spowodowała komplikacje we wspólnych relacjach, utrudnionych dodatkowo przez zmianę przepisów oraz konieczność ratyfikowania umów pomiędzy oboma państwami na nowo. Wszystko to było efektem przemian w Polsce, wraz z przewartościowaniem i reorientacją w polityce zagranicznej oraz gospodarczej zarówno RP, jak i SRW.

Wietnamu w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji, sporządzona w Warszawie dnia 31 sierpnia 1994 r. (Dz.U. 1995, nr 41, poz. 209).

²⁹ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu, sporządzona w Warszawie dnia 31 sierpnia 1994 r. (Dz.U. 1995, nr 49, poz. 258).

³⁰ Umowa między Rządem RP a Rządem SRW o współpracy w transporcie morskim, [w:] Wietnam-Polska. Protokół w sprawie obowiązywania dwustronnych umów w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu. Hanoi 2000.07.18, <https://www.prawo.pl/akty/m-p-2002-6-129,16933007.html> [dostęp: 28.09.2019].

³¹ Umowa między Rządem RP a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu w sprawie udzielenia kredytu, [w:] Wietnam-Polska. Protokół w sprawie obowiązywania dwustronnych umów w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu. Hanoi 2000.07.18, <https://www.prawo.pl/akty/m-p-2002-6-129,16933007.html> [dostęp: 28.09.2019 r.].

³² Umowa między Rządem RP a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w dziedzinie nauki i techniki, [w:] Wietnam-Polska. Protokół w sprawie obowiązywania dwustronnych umów w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu. Hanoi 2000.07.18., <https://www.prawo.pl/akty/m-p-2002-6-129,16933007.html> [dostęp: 28.09.2019].

Socjalistyczna Republika Wietnamu do 1986 r. była zależna gospodarczo od ZSRR i bloku państw komunistycznych. Po reformach *doi moi* Wietnam otworzył się na innych i dzięki temu zdobył bogatszych oraz istotniejszych partnerów gospodarczych niż np. Polska.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat współpraca między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu nabrała tempa i znaczenia. Przykładem tego są umowy zatwierdzone w obu państwach, jak również przeprowadzane rozmowy dwustronne wśród polityków obu państw.

Z najważniejszych umów oraz rozmów można wymienić:

- w 2003 r. w Polsce gościł prezydent SRW Tron Duc Luong³³;
- w 2003 r. zawarto umowę o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej³⁴;
- w 2004 r. podpisano umowę o przekazywaniu i przyjmowaniu obywateli obu państw³⁵;
- w 2004 r. (7–8 października) premier Marek Belka, podczas V konferencji przywódców ASEM (Asia – Europe Meeting) w Hanoi, odbył obustronne spotkanie z premierem SRW Phan Van Khai³⁶;
- w 2005 r. (16–18 stycznia) premier Marek Belka złożył oficjalną wizytę w SRW, w trakcie której priorytetowe

---

³³ *Wietnam*, <http://www.msz.gov.pl/Wietnam,31824.html> [dostęp: 28.05.2012].

³⁴ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, podpisana w Warszawie dnia 28 lipca 2003 r. (Dz.U. 2004, nr 216, poz. 2197).

³⁵ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o przekazywaniu i przyjmowaniu obywateli obu Państw (Dz.U. 2005, nr 156, poz. 1306).

³⁶ M. Ławacz, *Stosunki Polski z krajami Azji-Pacyfiku w okresie wrzesień 2003–październik 2004*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2004, nr 7, s. 260.

- punkty obejmowały spotkania z prezydentem i premierem SRW oraz zawarcie umów dwustronnych³⁷;
- w 2005 r. zawiązано porozumienie o współpracy w dziedzinie oświaty i szkolnictwa wyższego na lata 2005–2008³⁸;
  - w 2005 r. podpisano umowę o współpracy w dziedzinie rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych³⁹;
  - w 2006 r. miał miejsce w Helsinkach szczyt ASEM, podczas którego premier Jarosław Kaczyński spotkał się m.in. z premierem SRW – Nguyen Tan Dungiem; wiódący temat rozmów dotyczył wzmocnienia powiązań gospodarczych i perspektywy zwiększenia inwestycji⁴⁰;
  - w 2007 r. oficjalną wizytę w Polsce złożył premier SRW Nguyen Tan Dung; rozmowy szefa wietnamskiego rządu z premierem Jarosławem Kaczyńskim dotyczyły spraw gospodarczych oraz współpracy w innych dziedzinach, m.in. w sferze edukacji i kultury, a także kwestii z licznie zamieszkującymi w Polsce obywatelami Wietnamu; premier Nguyen Tan Dung odwiedził zarówno marszałka Sejmu RP Ludwika Dorna oraz marszałka RP Senatu Bogdana Borusewicza⁴¹;

---

³⁷ M. Ławacz, *Stosunki Polski z krajami Azji i Pacyfiku (grudzień 2004–listopad 2005)*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka”, 2005, nr 8, s. 206.

³⁸ Porozumienie między Ministrem Edukacji Narodowej i Sportu Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Edukacji i Kształcenia Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w dziedzinie oświaty i szkolnictwa wyższego na lata 2005–2008, podpisane w Hanoi dnia 17 stycznia 2005 r. (M.P. 2005, nr 13, poz. 242).

³⁹ Umowa między Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w dziedzinie rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych, sporządzona w Hanoi dnia 17 stycznia 2005 r. (M.P. 2008, nr 74, poz. 665).

⁴⁰ M. Ławacz, *Stosunki Polski z krajami Azji i Pacyfiku (lipiec 2005–grudzień 2006)*, „Azja-Pacyfik” 2006, nr 9, s. 259.

⁴¹ Eadem, *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (styczeń – październik 2007)*, „Azja-Pacyfik” 2007, nr 10, s. 247.

- w 2008 r. zawarto umowę między RP a SRW o udzieleniu kredytu w ramach pomocy związanej w wysokości 16 470 000 EUR⁴²;
- w 2008 r. rezydujący z wizytą w ChRL premier Donald Tusk, spotkał się w czasie szczytu ASEM w Pekinie, z premierem SRW Nguyen Tan Dungiem⁴³;
- w 2008 r. minister obrony narodowej Bogdan Klich gościł w Wietnamie, gdzie przeprowadził rozmowy z ministrem obrony Wietnamu, gen. Phungiem Quang Thanhem, nadto złożył kurtuazyjną wizytę prezydentowi Wietnamu Nguyenowi Minh Trietowi; rozmowy nawiązywały do współpracy sił zbrojnych obu państw, stosunków politycznych oraz możliwości rozwoju współpracy w takich dziedzinach, jak: handel, inwestycje, edukacja i kultura⁴⁴;
- w 2009 r. minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski przebywał w Wietnamie z uwagi na toczące się w Hanoi IX Spotkanie Ministrów Spraw Zagranicznych ASEM; nadrzędnym celem spotkania był z przegląd dotychczasowej współpracy państw Unii Europejskiej i Azji oraz jej zacieśnienie, m.in. w materii bezpieczeństwa międzynarodowego, przeciwdziałania zmianom klimatycznym i skutkom światowego kryzysu gospodarczo-finansowego; przy okazji spotkania państw ASEM minister Radosław Sikorski odbył rozmowy bilateralne z wicepremierem i ministrem spraw zagranicznych SRW Phamem Gia Khiemem oraz został przyjęty przez premiera Nguyena Tan Dunga;

---

⁴² Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o udzieleniu kredytu w ramach pomocy związanej (M.P. 2008, nr 36, poz. 329).

⁴³ M. Ławacz, *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (grudzień 2007–październik 2008)*, „Azja-Pacyfik” 2008, nr 11, s. 252.

⁴⁴ M. Ławacz, *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (listopad 2008–listopad 2009)*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12, s. 244.

główny przedmiot rozmów stanowiła polsko-wietnamska współpraca gospodarcza i działania zmierzające do rozszerzania polskiego eksportu do Wietnamu⁴⁵;

- w 2010 r. zawarto oświadczenie o wzajemnej ochronie informacji niejawnych⁴⁶;
- w 2010 r. w SRW przebywał premier Donald Tusk⁴⁷, gdzie spotkał się z premierem Nguyenem Tan Dungiem, sekretarzem generalnym partii Nongiem Duc Manhem, z prezydentem Wietnamu Ngyuenem Minh Trietem; rozmowy dotyczyły zwłaszcza kwestii rozwoju stosunków gospodarczych, a także spraw międzynarodowych i współpracy kulturalnej; w obecności obu premierów podpisano pięć dokumentów: umowę o współpracy dotyczącej obronności, protokołu o współpracy między resortami spraw zagranicznych, umowy o wzajemnej ochronie informacji niejawnych, porozumienia o rozwoju i wzajemnie korzystnej współpracy w dziedzinie weterynarii, również list intencyjny o współpracy ministerstw środowisk obu państw⁴⁸;
- w 2011 r. zawarto umowę o zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych⁴⁹;
- w 2011 r. podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Za-

---

⁴⁵ Ibidem, s. 246.

⁴⁶ Oświadczenie Rządowe z dnia 10 stycznia 2012 r. w sprawie mocy obowiązującej Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o wzajemnej ochronie informacji niejawnych, podpisanej w Hanoi dnia 9 września 2010 r. (Dz.U. 2012, poz. 233).

⁴⁷ *Tusk w Wietnamie chce przyjaźni i partnerstwa*, <http://polska.newweek.pl/tusk-w-wietnamie-chce-przyjazni-i-partnerstwa-strategicznego,64351,1,1.html> [dostęp: 30.05.2012].

⁴⁸ M. Ławacz, *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (styczeń–grudzień 2010)*, „Azja-Pacyfik” 2010, nr 13, s. 229.

⁴⁹ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych, podpisana w Warszawie dnia 6 lipca 2011 r. (M.P. 2012, poz. 103).

granicznych Beata Stelmach i podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki Rafał Baniak przewodniczyli polskiej delegacji znajdującej się w Wietnamie; w drugim dniu pobytu przebiegło w Hanoi II Polsko-Wietnamskie Forum Gospodarcze, w którym wzięło udział 30 firm z Polski i 190 reprezentujących SRW⁵⁰;

- w 2012 r. polska delegacja rządowa z wiceministrami spraw zagranicznych i gospodarki na czele zrealizowała w Wietnamie rozmowy o treści dwustronnych stosunków gospodarczo-handlowych, w tym wykorzystania polskiego kredytu rządowego przeznaczonego na finansowanie projektów polskich firm w Wietnamie⁵¹;
- w 2013 r. prezydent Bronisław Komorowski przyjął przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego Socjalistycznej Republiki Wietnamu Nguyen Sinh Hunga; problematyką dyskursu była polsko-wietnamska współpraca gospodarcza i polityczna⁵²;
- w 2013 r. minister obrony narodowej Tomasz Siemoniak spotkał się z przebywającym z wizytą w Polsce ministrem obrony Wietnamu gen. Phung Quang Thanh`em; węzłowe tematy rozważań obejmowały wzajemne wojskowe kontakty dwustronne i wielostronne, plus możliwości wzmocnienia współpracy w dziedzinie edukacji obronnej i bezpieczeństwa⁵³;

---

⁵⁰ *Wybrane ważniejsze wydarzenia w stosunkach dwustronnych PL-VN*, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/wybrane_wazniejsze_wydarzenia_w_stosunkach_dwustronnych_plvn/ [dostęp: 28.09.2019].

⁵¹ M. Ławacz, *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (wrzesień 2011–październik 2012)*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2012, nr 15, s. 324.

⁵² Eadem, *Ważniejsze spotkania polityków polskich oraz krajów Azji i Pacyfiku (listopad 2012–wrzesień 2013)*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2013, nr 16, s. 235–236.

⁵³ Ibidem.

- w 2014 r. podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Katarzyna Kacperczyk przewodniczyła polskiej misji gospodarczej przebywającej w Socjalistycznej Republice Wietnamu; w trakcie wizyty przebiegało Polsko-Wietnamskie Forum Gospodarcze, w którym uczestniczyli przedstawiciele ponad 50 polskich firm⁵⁴;
- w 2015 r. świętowano 65-lecie zainicjowania układów dyplomatycznych pomiędzy Polską a Wietnamem; ambasador RP w Hanoi przekazała listy gratulacyjne od prezydenta, premiera, ministra spraw zagranicznych oraz marszałka Sejmu RP do swoich wietnamskich odpowiedników; uroczystości upamiętniające tę rocznicę trwały przez cały rok⁵⁵;
- w 2017 r. odwiedził Wietnam prezydent Andrzej Duda; podczas pobytu się m.in. z prezydentem Wietnamu Tran Dai Quang, premierem Nguyen Xuan Phuc oraz sekretarzem generalnym Komunistycznej Partii Wietnamu Nguyen Phu Trong; w trakcie wizyty odwiedził miasta Ho Chi Minh, w którym m.in. otworzył Zagraniczne Biuro Handlowe Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu⁵⁶;
- w 2017 r. minister nauki i szkolnictwa wyższego Rzeczypospolitej Polskiej oraz minister edukacji i kształcenia Socjalistycznej Republiki Wietnamu podpisali porozumienie o współpracy w dziedzinie szkolnictwa wyższego⁵⁷.

Wymienione wizyty i umowy dowodzą, że strona polska dąży do polepszenia wymiany handlowej z Wietnamem, aby zmniejszyć ujemny bilans handlowy pomiędzy Polską a Wietnamem. Na przykład w 2007 r. zestawienie handlowe, minuso-

---

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ <https://nawa.gov.pl/images/direct-10-2018/NAWA-%20Wietnam%2017.10.pdf> [dostęp: 28.09.2019].

we, wyniosło – 307,08 mln USD, z tego my wyeksportowaliśmy do Wietnamu towary za kwotę 68,2 mln USD, a importowaliśmy z Wietnamu za 375,3 mln USD⁵⁸. W 2008 r. analiza handlowa liczyła – 403,4 mln USD, gdzie eksport sięgał 126,4 mln USD, a import 529,8 mln USD. W 2009 roku podsumowanie handlowe ukazywało – 310,1 mln USD (eksport 108,2 mln USD, a import 418,3 mln USD). W 2010 r. rozliczenie wyróżniło – 397,9 mln USD (eksport 106,3 mln USD, a import 504,2 mln USD)⁵⁹. Natomiast w 2018 r. eksport wyniósł 228,5 mln USD, a import 2951,5 mln USD⁶⁰.

Głównymi towarami eksportowanymi przez Polskę do Wietnamu w 2010 r. były: filety rybne, mączki mięsne i rybne, leki, maszyny i urządzenia mechaniczne, miedź, produkty mleczarskie, mięso i podroby⁶¹. Z Wietnamu do Polski importowano: obuwie, galanterie, materiały i wyroby włókiennicze, kawę, pieprz, herbatę, filety rybne, urządzenia mechaniczne i elektryczne do rejestracji i odbioru dźwięku⁶². Na liście centralnych pozycji w polskim eksporcie do Wietnamu w 2018 r. dominowały: filety i inne mięso z ryb świeże, schłodzone lub zamrożone; leki złożone przygotowane do sprzedaży; brzytwy, maszynki do golenia i żyletki; mięso i jadalne podroby z drobiu; mąki, grysiki z mięsa, podrobów, ryb i skorupiaków na paszę; mięso wieprzowe; mleko i śmietana⁶³. Za to polski import

---

⁵⁸ K. Kościelniak, *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/> [dostęp: 28.09.2019].

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ *Wietnam. Informacja o stosunkach gospodarczych z Polską*, <https://www.gov.pl/attachment/b1440803-ba6c-4182-8da1-7d6fbdd31c5e> [dostęp: 29.09.2019].

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

z Wietnamu opanowały w 2018 r.: aparatura do telefonii i telegrafii przewodowej oraz telekomunikacyjna; części i zespoły urządzeń nadawczych, radarowych, odbiorników radiowych oraz telewizyjnych; aparatura odbiorcza dla telewizji; monitory, projektory wideo; obuwie; kawa, substytuty zawierające kawę naturalną⁶⁴.

W 2010 r. Wietnam w polskich statystykach sklasyfikowano na 63. miejscu pod względem wartości eksportu i na 38. co do wielkości importu⁶⁵. Polska ma ogromne saldo ujemne w obrotach handlowych z Wietnamem. Doprowadziła do tego sytuacja z początku lat 90., kiedy zmieniły się orientacje polskiego rządu oraz nastąpił brak wsparcia dla polskich przedsiębiorstw będących już na rynku wietnamskim. Polskie firmy zostały zmuszone do likwidacji swoich przedstawicielstw lub przekazywania własnych interesów w ręce Wietnamczyków.

Współpraca inwestycyjno-kapitałowa zachodzi wciąż w ograniczonym zakresie. W oparciu o dane Narodowego Banku Polskiego (NBP) łączna wartość akcji i wkładu związanego z bezpośrednimi inwestycjami z Wietnamu w Polsce na koniec 2017 r. wyniosła 3,6 mln USD. Według danych GUS na koniec 2017 r. w Polsce funkcjonowały 125 spółki z udziałem kapitału wietnamskiego⁶⁶. Z kolei pełna wartość akcji oraz udziałów związanych z bezpośrednimi inwestycjami z Polski w Wietnamie na koniec 2017 r. wyniosła 41,1 mln USD. Widoczny jest

---

⁶⁴ *Wietnam. Informacja o stosunkach gospodarczych z Polską*, <https://www.gov.pl/attachment/b1440803-ba6c-4182-8da1-7d6fbbdd31c5e> [dostęp: 29.09.2019].

⁶⁵ Warto także dla porównania przyjrzeć się jak Polska wygląda na tle innych państw posiadających współpracę gospodarczą z Wietnamem i innymi państwami Azji i Pacyfiku. Zob. B. Skulska (red.), *Biznes międzynarodowy w regionie Azji i Pacyfiku*, Toruń 2009.

⁶⁶ *Wietnam. Informacja o stosunkach gospodarczych z Polską*, <https://www.gov.pl/attachment/b1440803-ba6c-4182-8da1-7d6fbbdd31c5e> [dostęp: 29.09.2019].

stały wzrost zainteresowania polskich przedsiębiorców inwestowaniem na rynku wietnamskim. W 2017 r. polska firma Grupa Adamed pozyskała pakiet kontrolny wietnamskiej firmy farmaceutycznej Dat Vi Phu. Transakcja dotychczas stanowi rekordową polską inwestycję bezpośrednią w Wietnamie⁶⁷. Polscy przedsiębiorcy, na ogół z sektora farmaceutycznego, zaczęli obecnie inwestować w produkcję w Wietnamie – zaznaczył ekspert Zagranicznego Biura Handlowego Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu (PAIH) w wietnamskim mieście Ho Chi Minh. Wskazał przykład firmy Adamed, która w 2017 r. za 50 mln dolarów nabyła pakiet kontrolny wietnamskiej firmy farmaceutycznej, co jest największą jak dotąd polską inwestycją bezpośrednią w Wietnamie⁶⁸.

Bibliografia

Akty prawne

Oświadczenie Rządowe z dnia 10 stycznia 2012 r. w sprawie mocy obowiązującej Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o wzajemnej ochronie informacji niejawnych, podpisanej w Hanoi dnia 9 września 2010 r. (Dz.U. 2012, poz. 233).

Porozumienie między Ministrem Edukacji Narodowej i Sportu Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Edukacji i Kształcenia Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w dziedzinie oświaty i szkolnictwa wyższego na lata 2005–2008, podpisane w Hanoi dnia 17 stycznia 2005 r. (M.P. 2005, nr 13, poz. 242).

---

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ *Wietnam to wymagający rynek, ale warto tam inwestować*, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/wietnam-to-wymagajacy-rynek-ale-warto-tam-inwestowac,341456_1_0_0.html [dostęp: 29.09.2019].

- Umowa między Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w dziedzinie rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych, sporządzona w Hanoi dnia 17 stycznia 2005 r. (M.P. 2008, nr 74, poz. 665).
- Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy kulturalnej i naukowej, podpisana w Warszawie dnia 16 sierpnia 1977 r. (Dz.U. 1978, nr 11, poz. 45).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy kulturalnej i naukowej, sporządzona w Warszawie dnia 28 maja 1992 r. (Dz.U. 1993, nr 125, poz. 571).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu, sporządzona w Warszawie dnia 31 sierpnia 1994 r. (Dz.U. 1995, nr 49, poz. 258).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, podpisana w Warszawie dnia 28 lipca 2003 r. (Dz.U. 2004, nr 216, poz. 2197).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o przekazywaniu i przyjmowaniu obywateli obu Państw (Dz.U. 2005, nr 156, poz. 1306).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o udzieleniu kredytu w ramach pomocy związanej (M.P. 2008, nr 36, poz. 329).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Socjalistycznej Republiki Wietnamu o zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych,

podpisana w Warszawie dnia 6 lipca 2011 r. (M.P. 2012, poz. 103).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu w sprawie popierania i wzajemnej ochrony inwestycji, sporządzona w Warszawie dnia 31 sierpnia 1994 r. (Dz.U. 1995, nr 41, poz. 209).

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 22 marca 1993 r. (Dz.U. 1995, nr 55, poz. 289).

Literatura

Ławacz M., *Stosunki Polski z krajami Azji-Pacyfiku w okresie wrzesień 2003–październik 2004*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2004, nr 7.

Ławacz M., *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (styczeń–październik 2007)*, „Azja-Pacyfik” 2007, nr 10.

Ławacz M., *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (listopad 2008–listopad 2009)*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12.

Ławacz M., *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (styczeń–grudzień 2010)*, „Azja-Pacyfik” 2010, nr 13.

Ławacz M., *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (wrzesień 2011–październik 2012)*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2012, nr 15.

Ławacz M., *Ważniejsze spotkania polityków polskich oraz krajów Azji i Pacyfiku (listopad 2012–wrzesień 2013)*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2013, nr 16.

Ławacz, M., *Ważniejsze spotkania polityków Polski oraz krajów Azji i Pacyfiku (grudzień 2007–październik 2008)*, „Azja-Pacyfik” 2008, nr 11.

Nguyen Thi Thanh Thuy, *Doi moi – zmiany społeczno-ekonomiczne w Wietnamie: ich źródła, istota i rezultaty*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12.

Ostaszewski P., *Wietnam. Najdłuższy konflikt powojennego świata 1945–1975*, Warszawa 2000.

Pietrasiak M., *System polityczny Socjalistycznej Republiki Wietnamu*, „Azja-Pacyfik” 2009, nr 12.

Ławacz M., *Stosunki Polski z krajami Azji i Pacyfiku (lipiec 2005–grudzień 2006)*, „Azja-Pacyfik” 2006, nr 9.

Ławacz M., *Stosunki Polski z krajami Azji i Pacyfiku (grudzień 2004–listopad 2005)*, „Azja-Pacyfik. Społeczeństwo. Polityka. Gospodarka” 2005, nr 8.

Skulska B. (red.), *Biznes międzynarodowy w regionie Azji i Pacyfiku*, Toruń 2009.

Strony internetowe

65 lat temu Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne z Wietnamem, https://hanoi.msz.gov.pl/pl/p/hanoi_vn_a_pl//aktualnosci/65_lat_temu_polska_nawiazala_stosunki_dyplomatyczne_z_wietnamem.

<https://nawa.gov.pl/images/direct-10-2018/NAWA-%20Wietnam%2017.10.pdf>.

Kościelniak K., *Socjalistyczna Republika Wietnamu z perspektywy politycznej i gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.infolotnicze.pl/2012/09/04/socjalistyczna-republika-wietnamu-z-perspektywy-politycznej-i-gospodarczej-rzeczypospolitej-polskiej/2/>.

Podstawowe dane statystyczne, [w:] <https://stat.gov.pl/podstawowe-dane/>.

Tusk w Wietnamie chce przyjaźni i partnerstwa, <http://polska.newsweek.pl/tusk-w-wietnamie-chce-przyjazni-i-partnerstwa-strategicznego,64351,1,1.html>.

Vietnam – Inflation rate, <https://www.cia.gov/-library/publications/the-world-factbook/geos/vm.html>.

Vietnam, <https://www.cia.gov/-library/publications/the-world-factbook/geos/vm.html>.

Wietnam to wymagający rynek, ale warto tam inwestować, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/wietnam-to-wymagajacy-rynek-ale-warto-tam-inwestowac,341456_1_0_0.html.

Wietnam, <http://www.msz.gov.pl/Wietnam,31824.html>.

Wietnam. Informacja o stosunkach gospodarczych z Polską, <https://www.gov.pl/attachment/b1440803-ba6c-4182-8da1-7d6fbbd31c5e>.

Wietnam-Polska. Protokół w sprawie obowiązywania dwustronnych umów w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu. Hanoi.2000.07.18., <https://www.prawo.pl/akty/m-p-2002-6-129,16933007.html>.

Wybrane ważniejsze wydarzenia w stosunkach dwustronnych PL-VN, https://hanoi.msz.gov.pl/pl//wspolpraca_dwustronna/wybrane_wazniejsze_wydarzenia_w_stosunkach_dwustronnych_plvn/.

Abstrakt

Historia stosunków dwustronnych między Polską a Wietnamem sięga 1950 r., kiedy państwa bloku wschodniego, w tym Polska, uznały niepodległość Demokratycznej Republiki Wietnamu. Od tego czasu zaobserwować można, mniej lub bardziej, intensywne wzajemne kontakty. Współpraca występowała w wielu dziedzinach. A dziś, spoglądając na ruchy polskich i wietnamskich polityków oraz podpisane umowy, wyraźnie dostrzegalne jest to, iż ta relacja nabiera kolorów i podobnie jak lata temu obejmuje różne pola. Socjalistyczna Republika Wietnamu w polskiej perspektywie politycznej oraz gospodarczej nie ma znaczącego statusu, pomimo tego że z każdym rokiem zainteresowanie strony polskiej i wietnamskiej rośnie. Jednak ogromny problem odgrywa niekorzystna równowaga w handlu między oboma państwami. Czas pokaże, w którą stronę podąży współpraca polsko-wietnamska. Tymczasem śledząc ekspresyjny wzrost gospodarczy Wietnamu w ciągu ostatnich

kilku lat i, co jeszcze cenniejsze, na dalsze perspektywy tej pomyślności, Polska powinna utrzymywać dobre układy z tym partnerem gospodarczym, zwiększając jednocześnie eksport do tego kraju.

Słowa kluczowe: Rzeczpospolita Polska, Socjalistyczna Republika Wietnamu, współpraca, historia relacji dwustronnych

Abstract

The history of bilateral relations between Poland and Vietnam reaches the year 1950 when countries of the Eastern Bloc, including Poland, acknowledged independence of the Democratic Republic of Vietnam. Since then, we have observed more or less intensive mutual contacts. We have cooperated in many fields. And today, watching moves of Polish and Vietnamese politicians and signed agreements, we can see that this cooperation is getting colors and like years ago, it covers various fields. The Socialist Republic of Vietnam in Polish political and economic perspective does not have a significant status. Despite the fact that with every year, the interest of the Polish as well as Vietnamese side is getting bigger. However, the biggest problem is the adverse balance of trade between both countries. Time will show in which direction the Polish-Vietnamese cooperation will go. However, looking at expressive economic growth of Vietnam during the last few years and what is even more important, at further perspectives of this prosperity, Poland should maintain good relations with this economic partner, enlarging at the same time its export to this country.

Keywords: Republic of Poland, Socialist Republic of Vietnam, cooperation, history of bilateral relations

Ekonomiczno-polityczne skutki zerwania porozumienia nuklearnego JCPOA z Islamską Republiką Iranu w 2018 roku¹

Umowa z 2015 r. wydawała się przełomem w relacjach Iranu nie tylko z USA, ale i światem. Iran na tle zniszczonych przez Arabską Wiosnę państw arabskich i sprzymierzonych z USA teokracji arabskich był stabilnym monolitem politycznym z szansą na odbudowę gospodarki w oparciu o równorzędne zasady handlu międzynarodowego. Współpraca w walce z Państwem Islamskim, wzrastające wpływy w Iraku i pomoc – wraz z Rosją – w utrzymaniu u władzy starego irańskiego sojusznika w Syrii Assada doprowadziły do wzmocnienia Iranu, jako regionalnego mocarstwa.

W drugiej połowie XXI w. doszło do wzmocnienia dwóch wrogich sobie mocarstw regionalnych: Izraela i Iranu. Rozpoczęła się budowa koalicji w opozycji do rosnącej potęgi irańskiej, w skład której wchodzi Izrael, Stany Zjednoczone i Arabia Saudyjska. Kwestią sporną nie są już zasoby energetyczne ani skala bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Iranie, ale polityka bezpieczeństwa i ograniczania siły militarnej. W sierpniu 2018 r. D. Trump, po tym, gdy w maju wycofał USA z porozumienia JCPOA, określił Iran „dyktaturą i państwem sponsorujące terroryzm, odpowiedzialnym za agresję na Bliskim Wschodzie i na całym świecie”².

---

¹ Tekst stanowi fragment niedrukowanej pracy doktorskiej znajdującej się w opracowaniu.

² www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-Donald-trump [dostęp: 6.08.2018].

W uzasadnieniu amerykańska administracja wymienia przyczyny nałożenia sankcji: wspieranie terroryzmu, wspieranie własnego „bezwzględego” reżimu, destabilizację regionu, łamanie praw człowieka irańskich obywateli. Prezydent uznał za konieczne nałożenie sankcji ze względu na ochronę bezpieczeństwa amerykańskich obywateli oraz uznanie, że porozumienie JCPOA umożliwiło dofinansowanie agresywnej i złej woli aktywności reżimu, co doprowadziło do wzrostu zagrożenia USA i ich sojuszników, wykorzystania międzynarodowego systemu politycznego oraz wsparcia terroryzmu i zagranicznych *proxies*.

Ostatecznym celem nowej polityki sankcji jest wypracowanie wraz z sojusznikami nowego porozumienia, które zapewniłoby całkowitą rezygnację z programu nuklearnego i innych szkodliwych³ działalności. Decyzję o jednostronnym wycofaniu się z JCPOA poprzedziła intensywna dyplomacja, od początku przeciwnemu układowi, premiera Izraela Netaniahu⁴. Cel, jakim jest wywieranie wpływu Izraela na decyzje administracji Trumpa jest racjonalny i uzasadniony z punktu widzenia tego państwa: osłabić finansowo, a przez to militarnie Iran. Kwestia irańska – za kadencji Netaniahu – stała się najważniejszym czynnikiem zagranicznej polityki Państwa Żydowskiego, wyprzedzając kwestię palestyńską. Ze względu na jej skuteczność określiła także znacząco miejsce Iranu w międzynarodowych stosunkach gospodarczych. Jednostronne zerwanie porozumienia zostało poprzedzone manipulacją polityczną dla celów ekonomicznych, a docelowo osiągnięcia celów politycznych⁵.

---

³ Przymiotnik *malign* jest najczęściej używany w amerykańskiej oficjalnej, publicznej krytyce irańskich poczynań wobec świata.

⁴ Stanowi to temat na inne opracowanie: wystąpienie premiera w amerykańskim Kongresie i ONZ, przedstawienie okładek segregatorów mających być dowodem na łamanie JCPOA przez Iran.

⁵ „Nie dajmy się również ponieść złudzeniom związanym z istnieniem w Waszyngtonie grup lobbujących przychylnych tej czy innej sprawie bądź tej czy innej grupie w Europie. J. Schlesinger, który był kolejno w latach 70.

Manipulacje te m.in. polegały na intensywnej dyplomacji Izraela w celu udowodnienia nieprzestrzegania przez Iran JCOPA⁶. Dowody przedstawione przez premiera Izraela nie zostały jednak wystarczająco uwiarygodnione. Nie wymagają natomiast tego inne wydarzenia na Bliskim Wschodzie zagrażające bezpieczeństwu Izraela – takie jak finansowanie przez Iran grup negujących istnienia Państwa Żydowskiego i określającego go jako bezprawnie zajmujący ziemie palestyńskie twór syjonistyczny. Izrael, ze względu na poczucie egzystencjalnego zagrożenia przez Iran, uznaje, że konflikt z nim „może doprowadzić do ograniczenia lub unicestwienia jednej”⁷ ze stron.

Siła militarna, obszar irańskiego terytorium, liczba ludności z jednej strony, a z drugiej siła militarna i mocarstwowa potęga USA uznającego w 2018 r. za własne izraelskie interesy oznacza, że takie „unicestwienie” mogłoby nastąpić tylko w wyniku zniszczenia Iranu poprzez atak nuklearny. Zmiana reżimu na podobieństwo obalenia Mosaddeqą wydaje się mało prawdopodobna.

---

dyrektorem CIA, sekretarzem obrony, a potem energii, potępiał m.in. niespójność amerykańskiej polityki zagranicznej, jego zdaniem jest ona w zbytnim stopniu kształtowana przez lobbies”, cyt. za: T. de Montbrial, *Działanie i system świata*, Warszawa 2011, s. 340.

⁶ Jest to tylko skutkiem konsekwentnej polityki izraelskiej wobec Iranu sprzed 2016 r.: „wypowiedzi izraelskiego *establishmentu* należy uznać za świadome manipulowanie faktami celem propagandowego przedstawienia Iranu, jako zagrożenia dla światowego pokoju (...) taki dyskurs jest główną przyczyną napiętych relacji w regionie (...) Izraelskiego podejścia każącego widzieć Islamską Republikę, jako egzystencjalne zagrożenie dla istnienia państwa (...) co prowadzi do zwiększenia napięć w relacjach pomiędzy aktorami regionu”, cyt. za: D. Krajewski, *Stosunki USA i Iranu za prezydenturą Ahmadinejada*, Toruń 2011, s. 73. Dodatkowo: „raporty amerykańskich oficjeli potwierdzają prawdziwość irańskich deklaracji, co do defensywnego charakteru ich doktryny bezpieczeństwa (...) a Iran nie jest w stanie zagrozić interesom USA, ani ich głównego sojusznika w regionie – Izraela, co zadaje kłam enuncjacom niektórych polityków”. Ibidem, s. 78.

⁷ P. Ostaszewski, *Kilka słów o teorii konfliktów międzynarodowych*, [w:] *Konflikty kolonialne i postkolonialne w Afryce i Azji 1869–2006*, [Warszawa 2006, s. 15.

Krótkotrwałe porozumienie z 2015 r. JCPOA zostało uznane, pod wpływem lobby izraelskiego, przez nowego amerykańskiego prezydenta Trumpa za „metodę półśrodków prowadzącą do sztucznego i zarazem tymczasowego kompromisu mającego na celu odwleczenie w czasie problemu”⁸.

Z punktu widzenia prawa międzynarodowego nałożenie/powrót do sankcji poprzez jednostronne zerwanie JCPOA tym różni się od poprzednich, że amerykański prezydent nie zwrócił się – dla zapewnienia pozorów legalności decyzji – do ONZ czy Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w celu rozstrzygnięcia uzasadnienia podstaw decyzji.

Siła gospodarcza USA, pomijając w tym momencie militarną, stanowiła wystarczające uzasadnienie dla skuteczności pozaprawnej decyzji. Islamska Republika zwróciła się o rozstrzygnięcie tego problemu do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze. Iran w pozwie zarzucił USA naruszenie podpisanego między obu państwami w Teheranie Treaty of Amity, Economic Relations and, Consular Rights⁹ z 1955 r. w intencjonalnym celu spowodowania destruktywnych skutków dla gospodarki irańskiej poprzez nałożenie sankcji gospodarczych. Irańska strona zwróciła uwagę na brak legalnych, bowiem nie znajduje w rzeczywistości – jej zdaniem – potwierdzenie amerykańskiej tezy o zagrożeniu „bezpieczeństwa narodowego” Stanów Zjednoczonych.

Skutki wycofania USA z JCPOA były natychmiastowe. Po rezygnacji TOTAL brytyjskie i francuskie linie lotnicze British Airways i Air France, ogłosiły w sierpniu 2018 r. przerwanie lotów do Iranu z powodu braku rentowności. Z Iranu zaczęły także wycofywać się niemieckie przedsiębiorstwa.

---

⁸ Ibidem, s. 15.

⁹ United States State Department, *Treaty of Amity, Economic Relations and Consular Rights between the United States of America and Iran*, 1955.

Przedsiębiorstwo *Duerr* pomimo wzrostu aktywności gospodarczej i wygraniu dwóch kontraktów związanych z przemysłem samochodowym w sierpniu 2018 r. podjęło decyzję o zaprzestaniu inwestycji w Iranie z powodu obaw wpisania na amerykańską listę sankcji. Także Daimler ogłosił decyzję o wycofaniu się z inwestycji w tym państwie i zerwał zawarte w 2016 r. *joint-venture* dotyczące budowy i sprzedaży Mercedes-Benz¹⁰. Simens w sierpniu 2018 r. zadeklarował, że wycofa swoje przedsiębiorstwa z działalności w Iranie. Drugi co do wielkości bank niemiecki DZ zapowiedział zamrożenie przepływów finansowych z Iranem¹¹.

Szwajcarskie przedsiębiorstwo Vitol zasugerowało podporządkowanie się sankcjom, czego konsekwencją będzie wycofanie się z umowy o wartości 1 mld USD dotyczącej finansowania dostaw ropy zawartej w 2016 r. z NIOC.

Nie zdecydowały się czekać aż zostanie zrealizowana propozycja rządu niemieckiego stworzenia nowego, autonomicznego wobec amerykańskiego, systemu płatności międzynarodowych z Iranem. Minister spraw zagranicznych Niemiec zaproponował, aby¹² Europejski Fundusz Współpracy Walutowej był alternatywnym wobec SWIFT kanałem przepływów finansowych. Pomysł ten ma niskie szanse na realizację już na poziomie wewnętrznej polityki niemieckiej i został negatywnie przyjęty przez kanclerz Merkel.

Pierwsze dwa miesiące 2018 r., które były tylko wstępem do zablokowania irańskiej gospodarki, z punktu widzenia amerykańskich celów okazały się skuteczne. Iran nie posiada środków ani partnerów, aby skutecznie im się przeciwstawić.

---

¹⁰ www.theiranproject.com [dostęp: 7.08.2018].

¹¹ Reuters, 18.05.2018.

¹² *Heiko Maas*, Reuters, 23.08.2018.

Realizacja gróźb dotyczących zamknięcia przez Iran Cieśniny Ormuz, przez którą przepływa jedna trzecia handlu ropą, jest mało prawdopodobna i w konsekwencji prowadzi do konfliktu zbrojnego.

Całkowita redukcja irańskiego eksportu ropy jest także mało prawdopodobna przede wszystkim ze względu na import chiński. Przy uwzględnieniu redukcji importu przez Indie i Turcję nawet o połowę i utrzymaniu częściowego importu przez państwa europejskie zostanie on zredukowany do wolumenu z lat 2012–2015, a wolumen eksportu zmniejszy się do 1 mln b/dz.

W 2016 r. wydawało się, że będzie to utrudniać, jeśli nie umożliwiać, cofnięcie się do stanu z 2015 r. ze względu na zbyt wysoki koszt wycofania z gospodarki Iranu zagranicznych inwestorów. Jednostronne zerwanie umowy JCPOA przez USA w 2018 r. i powrót do sankcji, włącznie z planem nakładania całkowicie nowych, zmieniło perspektywę rozwoju irańskiej gospodarki i relacji w handlu międzynarodowym.

Doszło do odwrócenia definicji celów sankcji¹³. Zniesienie sankcji mogło – a w dłuższej perspektywie doprowadziłoby – do wzrostu i rozwoju szyickiej republiki¹⁴. Byłoby to sprzeczne z zasadami amerykańskiej polityki zagranicznej, jaką to państwo prowadziło wobec Iranu już za prezydentury Ahmadineżada, tj.: „pogorszenia kondycji irańskiej gospodarki i zmuszenie Teheranu do wyboru pomiędzy poprawą jej funkcjonowania, a kontynuowaniem prac nad programem nuklearnym”¹⁵.

Szacuje się, że tylko w ciągu dwóch lat 2016–2018, gdy większość sankcji nie obowiązywała, irańska gospodarka, została zasilona tylko przez europejski kapitał na kwotę 20 mld

---

¹³ Ibidem, s. 61.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

USD. Brak sankcji doprowadzić może do wzrostu gospodarczego w Iranie i akumulacji kapitału przez szyicką republikę.

Nowe sankcje mają być zatem nie tylko prewencyjne. Zarówno USA, jak i Izrael nie ukrywały, że celem nowych sankcji ma być zmiana ustroju politycznego w państwie poprzez zubożenie narodu i doprowadzenie do wewnętrznej rewolucji. Reżim międzynarodowy, także powszechny model międzynarodowych stosunków gospodarczych Stany Zjednoczone, jako jedno z najsilniejszych państw, utożsamiają z własną koncepcją porządku na Bliskim Wschodzie. Dlatego też zastosowały w 2018 r. siłę gospodarczą – powrót do sankcji.

W neorealistycznej teorii rozumiane to jest jako próba wymuszenia zmiany reżimu poprzez: „wpływ na wyniki (by doprowadzić do) zmiany reżimu, przy użyciu siły (na razie gospodarczej), ponieważ potężne państwa nie będą tolerować niekorzystnych dla siebie regulacji”¹⁶.

Charakter reżimu irańskiej republiki, który utrudnia to co go cechuje¹⁷:

1. Siła, która wraz z rosnącą presją amerykańsko-izraelską nie stosuje się do zaleceń mocarstw, przeciwnie prowadzi do wewnętrznej konsolidacji państwa.
2. Forma organizacyjna – centralizacja reżimu o cechach autorytarnych wraz ze stałą religijną ideologią i nacjonalistyczną świadomością tożsamości historycznej utrudni dostosowanie się do oczekiwań presji reżimu USA.
3. Zasięg – reżim irański kontroluje zasoby państwa na całym obszarze.
4. Sposób alokacji – islamski reżim kontroluje „społeczne mechanizmy podziału środków”¹⁸, natomiast gospodar-

---

¹⁶ J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007, s. 235.

¹⁷ Cztery cechy reżimu, por.: ibidem, s. 234.

¹⁸ Ibidem.

cze konsekwencje sankcji mogą wiązać się z narastającą presją wewnętrzną biedniejącej populacji, co jest celem powrotu do sankcji.

Irańskie obawy w rezultacie 40-letnich sankcji: międzynarodowej izolacji gospodarczej, ale i politycznej, dotyczące przymusowej zmiany ustroju przestają mieć – o ile kiedykolwiek miały – charakter paranoiczny¹⁹. Jednak nie tylko z doświadczeń historycznych, ale i oceny skuteczności dotychczasowych sankcji kalkulacje USA mogą pod tym względem być i tym razem na wyrost. Nie udało się to za prezydentury Ahmadineżada m.in. z następujących – nadal aktualnych – powodów: „doświadczenia bycia krajem objętym sankcjami; silne polityczne przywództwo kraju i jego efektywna kontrola nad instytucjami państwowymi pozycja wobec sankcji wśród społeczeństwa irańskiego; możliwość obchodzenia ich na poziomie regionalnym i międzynarodowym”²⁰.

Inni sygnatariusze JCPOA deklarują wolę realizacji porozumienia. Stany Zjednoczone w związku z tym, wykorzystując niesymetryczność siły gospodarczej²¹, deklarują zastosowanie, tzw. sankcji eksterytorialnych, które miałyby dotyczyć państw czy przedsiębiorstw, które nie zastosowałyby się do nowych amerykańskich sankcji i nadal prowadziły handel z Iranem. Ten szan-

---

¹⁹ Por.: „growing international isolation and economic pressure only heightened Iran’s paranoia that the real goal behind U.S. actions was the overthrow of the Islamic Republic”; [w:] D. Crist, *The Twilight War. The secret history of America’s Thirty-Years Conflict with Iran*, London 2012, s. 572.

²⁰ D. Krajewski, *Stosunki USA i Iranu...*, op.cit., s. 62.

²¹ „Jedynie gospodarcza potęga może wykorzystać swój chłonny i atrakcyjny rynek, jako zachętę do przestrzegania narzuconych przez siebie regulacji. Co więcej, może zmusić międzynarodową korporację do zapłaty za przywilej funkcjonowania na tym rynku wysokiej ceny, jaką jest konieczność rezygnacji z zysków, które przynosi handlowa obecność w państwach sankcjonowanych. Nakładanie sankcji eksterytorialnych, jest zatem konsekwencją współistnienia państw o odmiennych potencjałach ekonomicznych”, cyt. za: A. Wrzosek, *Polityka sankcji ekonomicznych*, [w:] *Geoekonomia*, red. E. Haliżak, Warszawa 2012, s. 420.

taż gospodarczy był już wielokrotnie wcześniej wykorzystywany przez USA w stosunku do partnerów gospodarczych Iranu.

Jednak: „wydaje się mało prawdopodobne, by reszta świata zgodziła się na projekt pokoju, w ramach którego amerykański Kongres narzuciły wszystkim swoje własne prawa”²². Prezydentura Trumpa doprowadziła do wzrostu: „tendencji do tego, by odwoływać się explicite do własnych interesów narodowych zarówno w sferze gospodarczej, jak i bezpieczeństwa; tymczasem to, jak te interesy są formułowane, jest pochodną wewnętrznego – przypadkowego niekiedy – stosunku sił i nie ma nic wspólnego z pojęciem wspólnych dóbr społeczności międzynarodowej”²³.

To jak amerykański prezydent w 2018 r. zdefiniował na nowo unilateralizm własnego państwa: wojna handlowa z Chinami, cła dla Unii Europejskiej, krytyka Niemiec, sankcje na Rosję, dotyczy także skuteczności najbardziej radykalnego kroku w stosunkach międzynarodowych, tj. zerwania porozumienia JCPOA i przywrócenia sankcji na Iran. O ile nawet największe państwowe przedsiębiorstwa mogą zrezygnować z zagranicznych inwestycji w Iranie, o tyle państwa, dotknięte nowym unilateralizmem Trumpa, będą szukały rozwiązań uwzględniających interesy polityczne i bezpieczeństwa energetycznego związane ze współpracą z Iranem. Wiele z nich podporządkuje się zapewne do czasu interesom amerykańskim po wprowadzeniu sankcji, obejmującym nie tylko Iran, ale i podmioty międzynarodowych stosunków gospodarczych współpracujących z tym państwem.

Częściową odpowiedzią na to mogą być reakcje Rosji i Chin, które są w stanie zastosować tzw. sankcje²⁴ pozytywne. Polegać

---

²² T. de Montbrial, *Działanie i system...*, op.cit., s. 340.

²³ Ibidem.

²⁴ Termin ten uważam za niewłaściwy, uznając za sankcje tylko te prawa i działania, które mają wymusić zmianę – w momencie ich nałożenia

one mogą na budowanie wokół Iranu już osłabionego handlową blokadą takich stosunków gospodarczych, które poprzez stosowanie wobec niego bodźców przynoszących pozytywne zmiany w gospodarce nie spowodują zmiany reżimu, ale doprowadzą do jego zachowań w środowisku międzynarodowym w kierunku definiowanym i pożądanym przez państwo zewnętrzne (Chiny, Rosję).

Wycofanie z porozumienia oznacza wdrożenie nowych „największych w historii” sankcji na Iran, poprzedzonych okresem 90–180 dni na zakończenie współpracy gospodarczej wszystkich zagranicznych przedsiębiorstw z tym państwem. D. Trump grożąc im konsekwencjami 8 maja 2018 r. wydał oświadczenie *National Security Presidential Memorandum* o wycofaniu USA z JCPOA i przywróceniu sankcji w dwóch etapach:

1. 90-dniowy okres do 6 czerwca 2018 r. Sankcje dotyczyły: zakazu obrotu w każdej formie amerykańską walutą z Iranem, handlu złotem i innymi surowcami szlachetnymi, sprzedaży grafitu, aluminium, stali, węgla i podzespołów komputerowych używanych w przemyśle, zawierania transakcji w rialu, obsługi irańskiego długu, sprzedaży komponentów do sektora samochodowego, a także zakazano importu do USA perskich dywanów i żywności (pistacje, daktyle).
2. 180-dniowy do 4 grudnia 2018 r. Po tym drugim okresie mają zostać przywrócone wszystkie sankcje zniesione na mocy umowy z 2015 r. (co też się stało), a kolejne sankcje są od tego czasu wprowadzane w reakcji na działalność Iranu.

– do jakiej by nie doszło bez zgody objętego nim podmiotu. W przypadku tzw. sankcji pozytywnych jest to po prostu działanie biznesowe nierównomiernych stron, które przynosi obopólną, choć różną korzyść. Pomimo tego w literaturze przedmiotu termin ten obowiązuje.

Od grudnia 2018 r. sankcje zostały rozszerzone na sektor energetyczny, stocznie, statki, sektor paliwowy, w tym transakcji i przepływów finansowych z nim związanych, całego przemysłu lotniczego, transakcji finansowych związanych z zagranicznymi przepływami finansowymi przez Centralny Bank Iranu. W pierwszym półroczu 2019 r. wartość riala spadła o 40%.

Do końca 2019 r. amerykańskim celem stało się doprowadzenie do całkowitego zablokowania eksportu irańskiej ropy.

Jednostronne zerwanie JCOPA oznacza też, że jest to „ekonomiczna aktywność państw podjęta w celu realizacji założeń polityki zagranicznej rozumianej, jako zbiór celów polityki bezpieczeństwa”²⁵.

Realizacji scenariusza „duszenia Persji” poprzez ponowne wprowadzenie sankcji pod koniec 2018 r. będzie sprzyjać współpraca Arabii Saudyjskiej – stałego sojusznika USA w regionie – z Izraelem. Oba państwa uznają Iran za zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa politycznego i militarnego, a Arabia Saudyjska dodatkowo jest największym konkurentem dla Iranu w produkcji i eksporcie ropy naftowej na Bliskim Wschodzie. Doprowadzenie do całkowitego zatrzymania irańskiego eksportu ropy – co jest jednym z głównych celów antyirańskiej polityki amerykańsko-izraelskiej – oznaczać będzie wzrost cen za baryłkę przy jednoczesnym wzroście produkcji surowca przez Arabię Saudyjską.

Teoretycy geopolityki twierdzą, że takie zachowanie można określić powiększeniem przestrzeni geopolitycznej poprzez „odebranie rynku zbytu innemu producentowi”²⁶. Będzie to zatem – wbrew temu, co piszą²⁷ – taktyka zastosowana do jed-

---

²⁵ T. de Montbrial, *Działanie i system...*, op.cit.

²⁶ R. Ulatowski, *Geoekonomia surowców energetycznych*, [w:] *Geoekonomia*, op.cit., s. 511.

²⁷ Ibidem.

nego z największych producentów „najważniejszego surowca energetycznego – ropy naftowej”²⁸.

Polityka pozostałych sygnatariuszy JCPOA deklarujących wolę utrzymania porozumienia uzależniona jest od zależności gospodarczych ich przedsiębiorstw od kontraktów z przedsiębiorstwami amerykańskimi. Polityka administracji D. Trumpa nie pozostawia bowiem wyboru: współpraca z USA lub z Iranem²⁹. Deklaracje i zajmowane stanowiska państw, UE, jak i organizacji, jako całości wraz z programem wsparcia dla firm, które już zainwestowały w Iranie, z tego względu mogą być nieskuteczne.

„Stany Zjednoczone żyją w modernistycznym hobbesowskim świecie anarchii, w którym ostatecznym argumentem jest siła militarna, natomiast Europejczycy zamieszkują postmodernistyczny kantowski świat wiecznego pokoju, w którym decyduje moralność i prawo międzynarodowe”³⁰. Nawet w przypadku braku konfliktu militarnego z Iranem polityka sankcji docelowo z pełnym wstrzymaniem eksportu irańskiej ropy świadczy o nieprzestrzeganiu przez USA zawartych porozumień międzynarodowych, co w przyszłości utrudni, o ile uniemożliwi próby kolejnego kompromisu z Iranem.

Świadczy o tym reakcja władz irańskich odrzucających propozycję D. Trumpa zawarcia innego porozumienia. USA wykorzystują to, że handel międzynarodowy jest „najważniejszą formą więzi ekonomicznych między państwami (...) na równi z wojnami jest głównym czynnikiem kształtującym stosunki międzynarodowe”³¹.

---

²⁸ Ibidem.

²⁹ Donald Trump tweet 7 August 2018 r., *Anyone doing business with Iran NOT be doing business with US*.

³⁰ Cyt. za: R. Kagan, *Potęga i raj: Ameryka i Europa w nowym porządku świata*, Warszawa 2003, [w:] J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych...*, op.cit., s. 83.

³¹ E. Halizak, *Gospodarka światowa a stosunki międzynarodowe*, [w:]

Polityka zagraniczna Trumpa, w tym jednostronne zerwanie porozumienia JCPOA, to odejście od solidaryzmu rozumianego, jako: „solidarność państw we wprowadzeniu prawa międzynarodowego i uniwersalnych standardów zachowania (...) odwołania się do tradycji prawa międzynarodowego, jako woli międzynarodowej wspólnoty”³². Od czasu zawarcia porozumienia JCPOA nie zaszły w Iranie na tyle istotne zmiany, które tę solidarność mogłyby podważyć. Natomiast udział Iranu w konflikcie w Syrii i pokonaniu Państwa Islamskiego doprowadził do zwiększenia aktywności tego państwa w pobliżu granic Izraela.

Polityka Trumpa uległa jednak także zmianie względem UE i Chin, co w szczególności tego drugiego podmiotu będzie miało wpływ na osłabienie nowych sankcji na Iran. Wojna handlowa USA z Chinami i wycofanie przedsięwzięcia, które wybiorą handel z USA pod groźbą sankcji, mogłoby doprowadzić do wzrostu chińskiej aktywności gospodarczej w Iranie. Iran jest jednak w 2017 r. dopiero na szóstym miejscu, posiadając 7,3% udziału w całości chińskiego importu ropy. W 2017 r. wymiana handlowa między obu państwami znacznie wzrosła: irański eksport do Chin wzrósł o 25%, a import z Chin do Iranu wzrósł o 20%. W połowie 2018 r. Chiny zwiększyły import irańskiej ropy o 26%³³, co stanowiło ponad jedną trzecią irańskiego eksportu tego surowca. Stopniowo jednak Chińczycy zaczęli ulegać amerykańskiej polityce sankcji wobec Iranu.

W 2018 r. do czasu zerwania JCPOA Iran eksportował około 2,5 mln b/dz. ropy. W rezultacie powrotu do sankcji prognozuję się spadek do 1 mln b/dz. Najwyższy wolumen eksportu tego surowca odnotowano w kwietniu 2018 r., wynosił on 3,09 b/dz.,

---

Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2004, s. 204.

³² J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych...*, op.cit., s. 277.

³³ www.bloomberg.com [dostęp: 3.08.2018].

blisko 100 mln b/miesięcznie. W sierpniu tego roku obniżył się początkowo do 64 mln b/mies., czyli około 2 mln b/dz., by dojść do poziomu 1,68 mln b/dz.³⁴ Celem amerykańskim jest całkowita blokada eksportu tego surowca.

Południowe pola Pars w 70% spełniających zapotrzebowanie Iranu na gaz ponownie były od 2016 do 2018 r. w części (faza 11) eksploatowane przez francuski koncern Total. W sierpniu 2018 r. Total pod presją amerykańskich sankcji zdecydował o wycofaniu się z tej inwestycji. Wstępnie władze irańskie zdecydowały o zgodzie na zwiększenie z 30% dotychczasowych do 80% chińskich udziałów w przedsięwzięciu. Total zastąpić miałby CNPC. Kontrakt o wartości 4,8 mld USD zawarty w 2016 r. przyznawał 50,1% udziałów francuskiej firmie, 30% posiadał CNPC, a 19,9% irański Petropars. Początkowe zainteresowanie ze strony chińskiego inwestora zaczęło ulegać zmianie pod wpływem amerykańskiej presji. CNPC zdecydowało o zawieszeniu inwestycji w pola Południowy Pars pod koniec 2018 r.³⁵

Główną przyczyną takiej decyzji były toczone w tym okresie rozmowy handlowe pomiędzy Chinami i USA. Świadczy to o znacznej – ale nie decydującej roli – Iranu w relacjach z Chinami i dużym upolitycznieniu w międzynarodowych stosunkach gospodarczych. Chiny przekonały jednocześnie USA o konieczności kontynuacji inwestycji opartych o system *buy-back* w pola naftowe w Północnym Azadeganie i Masjid-i-Suleiman.

W połowie 2018 r. *Sinopec* podpisał umowę o wartości 3 mld USD dotyczącą eksploatacji pól naftowych Yadavaran. Wykorzystał w ten sposób rezygnację z realizacji projektu przez Royal Dutch Shell. Wycofanie się holendersko-brytyj-

³⁴ Reuters, 08.2018.

³⁵ *CNPC suspends investment In Iran's South Pars after U.S. pressure: sources*, www.reuters.com/article/us-china-iran-gas-sanctions/cnpc-suspended-investment-in-irans-south-pars-u-s-pressure-sources-idUSKBN1OB0RU [dostęp: 1.04.2019].

skiego przedsiębiorstwa było konsekwencją zapowiedzi wówczas powrotu sankcji na Iran i w związku z tym wzrostem inwestycyjnego ryzyka i kosztów z tym związanych.

W przeciwieństwie do przedsiębiorstwa francuskiego Chińczycy mogliby wytrzymać presję amerykańskich sankcji, rekompensując to zyskami z tej bezpośredniej inwestycji w irański przemysł gazowy. Międzynarodowe stosunki ekonomiczne są tu w wyraźnym związku z międzynarodowymi stosunkami politycznymi. Kalkulacje ekonomiczne zmusiły francuskie przedsiębiorstwo do rezygnacji z wielomiliardowego kontraktu zapewniającego wysokie zyski.

Chińskie przedsiębiorstwa pozostają pod ochroną prawną, polityczną i gospodarczą ze strony Komunistycznej Partii Chin. Chińczycy natomiast – poddani presji nie tylko amerykańskich sankcji, ale i wojny handlowej z tym państwem – mogą zdecydować, że „konflikt interesów związanych z podziałem dóbr deficytowych: udziału w rynku światowym, dostępu do surowców”³⁶ nie zagraża ich suwerenności. Przeciwnie, może je wzmocnić w gospodarczym konflikcie z USA i doinwestować bezpośrednie inwestycje w Iranie. Chiny na potwierdzenie własnego podejścia do jednostronnego zerwania JCPOA otworzyły nową linię kolejową z Mongolii Wewnętrznej (Bayannur) do Teheranu.

Chińskie przedsiębiorstwa China Zhuhai Zhenrong Corp. i Sinopec, aby ominąć nowe sankcje rozpoczęły transport irańskiej ropy, wykorzystując do tego nie statki pod własną banderą, lecz pod banderą National Iranian Tanker Co.³⁷ W czerwcu 2018 r. 17 irańskich statków wyeksportowało 23,8 mln baryłek ropy do Chin³⁸. W 2018 r. oba państwa podpisały Memoran-

---

³⁶ E. Haliżak, *Gospodarka światowa a stosunki międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe – geneza...*, op.cit., s. 225.

³⁷ www.theiranproject.com [dostęp: 23.08.2018].

³⁸ *Ibidem*.

dum of Understanding dotyczące używania w obustronnej wymianie handlowej riala i renminbi.

USA oskarżają Chiny, pomimo że państwo to importowało o 60% ropy mniej w 2019 r. w porównaniu do roku poprzedniego o łamanie międzynarodowej polityki sankcji. Próby nałożenia sankcji na chińskie przedsiębiorstwa prowadzące nadal stosunki handlowe z Iranem zostały potępione przez chińskie MSZ. Chiński Ministerstwo Spraw Zagranicznych, które wezwało USA do „naprawienia błędu” i uznało utrzymywanie stosunków gospodarczych z Iranem za „legalne” i zgodne z prawem międzynarodowym³⁹.

Chiny uznają wprowadzenie nowych sankcji na Iran i reakcje na nie ze strony Iranu za zagrożenia dla swoich interesów na Bliskim Wschodzie. Destabilizacja przepływu węglowodorów przez cieśninę Ormuz oznaczałaby utrudnienia w imporcie ropy i gazu przez Chiny. W okresie, gdy jest to nadal najważniejszy szlak transportowy tych surowców, miałyby to negatywne skutki dla chińskiej gospodarki.

Korea Południowa zdecydowała się całkowicie zerwać import ropy z Iranu w sierpniu, 2018 r., co jest powrotem do sytuacji sprzed 2012 r.. W lipcu tego roku doszło do spadku wolumenu importu o 43,5%, tj. o 1,4 mln ton ropy rok do roku.

Do bloku antytrumpowskiego przystąpić mogą obok Iranu i Chin także Turcja i Rosja⁴⁰. Sprzyja temu pogorszenie relacji polityczno-gospodarczych pomiędzy Trumpem a Erdoganem. Ambasada turecka w Teheranie uznała odwołanie sankcji w 2018 r. za nielegalne w świetle prawa międzynarodowego i zapewniła o podtrzymaniu i rozwoju relacji między obu państwami. Turcja deklaruje, że nie przyłączy się do sankcji nie

---

³⁹ MSZ ChRL potępił sankcje USA na chińskie podmioty w związku z Iranem, PAP, 26.09.2019, www.stooq.com/n/?f=1315759 [dostęp: 1.10.2019].

⁴⁰ M. Almond, *Director of the Crisis Research Institute*, Oxford, 14.08.2018.

tylko ze względów politycznych, ale także z powodów gospodarczych, bowiem połowa importu ropy do tego państwa pochodzi z Iranu. Irańskie władze zadeklarowały⁴¹, że z Turcją łączy Iran braterstwo i wzajemna uczciwość, dodając do tego także relacje z Afganistanem, Azerbejdżanem i Pakistanem.

Turcja w rzeczywistości jednak zmniejszając import irańskiej ropy z 260 tys. b/dz. do 81 tys. b/dz. w połowie 2018 r. zwiększyła go w tym samym czasie z Iraku i Rosji. Dotychczas Iran pozostawał największym eksporterem tego surowca do Turcji, zaspokajając 49% tureckiego importu ropy.

Sprzeciw Rosji wobec jednostronnego wycofania USA z porozumienia z 2015 r. jest zrozumiały i przewidywalny w kontekście relacji między obu państwami. Rosja wykorzystując doświadczenie w omijaniu amerykańskich sankcji, może powrócić częściowo do wymiany barterowej, rozliczeń w walutach narodowych lub z wykorzystaniem kryptowalut. Przedstawiciel rosyjskiego MSZ oświadczył, że zerwanie JCPOA stwarza dla Rosji szanse rozwoju relacji gospodarczych z Iranem w obszarze energetycznym, transportu, *high-tech*, medycyny, nieskrępowanych już żadnym międzynarodowym wielostronnym porozumieniem⁴².

Japonia w odpowiedzi na amerykańskie ultimatum zwróciła się do Waszyngtonu z propozycją rozważenia uznania prawa do kontynuacji importu irańskiej ropy ze względu na potrzeby energetyczne państwa⁴³. Mimo to już w sierpniu 2018 r. podjęła decyzję o ograniczeniu importu irańskiej ropy z obawy przed ograniczeniem dostępu do amerykańskiego systemu finansowego.

---

⁴¹ Reprezentowane przez generała Amira Hatami: theiranproject.com [dostęp: 19.08.2018].

⁴² Reuters, 4.05.2018.

⁴³ www.nhk.or.pl [dostęp: 11.08.2018].

Indie w pierwszych miesiącach od przywrócenia sankcji zmniejszyły import tego surowca z Iranu o połowę. W sierpniu 2018 r. natomiast eksport ropy do Indii spadł z 700 tys. b/dz. do 203 tys. b/dz.⁴⁴ Wycofanie się Indii z rynku oznaczać będzie spadek eksportu ropy o 1,5 mln b/dz. Z punktu widzenia Indii jest to ekonomicznie akceptowalne, bowiem USA zwiększyły eksport tego surowca do Indii.

To część kompleksowej amerykańskiej polityki „duszenia Iranu”: odbierania kolejnych importerów przy równoczesnym rekompensowaniu im dostaw z własnych zasobów. Iran był dla Indii trzecim, największym – po Iraku i Arabii Saudyjskiej – eksporterem ropy. Redukcja importu o połowę może zatem obok importu z USA zostać uzupełniona przez import z obu tych państw. Dla Indii problemem stały się inwestycje w irański port, Chabahar, który był jednym z największych projektów tego państwa poza granicami. Rozwój portu został już raz w 2015 r. wstrzymany w wyniku sankcji. Po 2018 r. wspólna realizacja projektu może zostać zakończona ze względu na amerykańską presję na Indie.

Oddzielne stanowisko w tym sporze zabiera UE, choć już w 2018 r. obserwujemy, że dyplomacja państw członkowskich nie będzie jednolita, nawet pomimo deklaracji o pomocy dla przedsiębiorstw UE, które wycofają się z Iranu pod presją sankcji. Europejczycy, podkreślając „nadrzędność ekonomii, prawa i potęgi cywilnej”, uznają priorytet znaczenia dyplomacji, „konieczność konsultacji, negocjacji i adaptacji do problemu”⁴⁵. Jednak decyzja TOTAL świadczy o tym, że w decyzjach przeważa realistyczny pragmatyzm amerykańskiej „nadrzędności polityki, przymusu, narzucania stanowiska i orientacji na rezultat”⁴⁶.

---

⁴⁴ www.theiranproject.com [dostęp: 28.08.2018].

⁴⁵ J. Czapotowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych...*, op.cit., s. 83.

⁴⁶ Ibidem.

Mogherini, odwołując się do Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych UNSC 2231 i prawa Unii Europejskiej zapewniła o zdecydowaniu w stworzeniu zabezpieczeń dla europejskich przedsiębiorstw inwestujących w Iranie⁴⁷.

W sierpniu 2018 r. Komisja Europejska zgodziła się – w ramach rekompensaty za zerwane JCPOA – zainwestować 18 mln euro w irański sektor prywatny, co jest częścią 50 mln budżetu stworzonego w tym celu⁴⁸. Reakcją na to było oświadczenie National Security Advisor o konieczności wyboru pomiędzy handlem z USA lub z Iranem⁴⁹.

Zerwanie porozumienia ma także konsekwencje w Iraku i może osłabić interesy amerykańskie w tym państwie⁵⁰. W 2018 r. Iran należał do trzeciego pod względem wielkości partnera handlowego Iraku z rocznym obrotem wynoszącym 12 mld USD⁵¹. Nałożenie sankcji na Iran ma więc także wpływ na gospodarkę iracką⁵². W związku z tym USA przyznały Irakowi krótki okres przejściowy wyłączający go z sankcji nałożonych na Iran. Irak uzależniony jest od dostaw ropy z Iranu i innych źródeł energii.

W marcu 2019 r. (po raz pierwszy od sześciu lat) do Iraku przyjechał prezydent Iranu Hassan Rouhani. W czasie wizyty podkreślał znaczenie irańskich oddziałów w pokonaniu

---

⁴⁷ 25.05.2018.

⁴⁸ Por. wypowiedź premiera Izraela uznającą tę decyzję za błąd i pigułkę z trucizną, „The Times of Israel”, 24.08.2018.

⁴⁹ „We expect that Europeans will see, as businesses all over Europe are seeing, that the choice between doing business with Iran or doing business with USA is very clear to them”, cyt. za: J. Bolton, 08.2018.

⁵⁰ J. Fromson, S. Simon, *The End of the Iran Deal Could Destabilize Iraq. What U.S. – Iranian Rivalry Means for Baghdad*, „Foreign Affairs”, 18.05.2018.

⁵¹ A. Magid, *Iraq Is Not an Iranian Vassal State*, „Foreign Policy”, 17.05.2019.

⁵² A. Twajj, *U.S. Sanctions on Iran Will Harm Iraq*, „Foreign Policy”, 21.12.2018.

na terenie Iraku Państwa Islamskiego. Była to demonstracja przed USA o pozostających nadal bliskich związkach między obu państwami. W Iraku nadal stacjonuje 150 tys. bojowników szyickich z Iranu lub blisko z nim związanych, którzy jednak nie są oficjalnie żołnierzami Państwa Irańskiego. Dla porównania w tym okresie w Iraku stacjonowało około 5 tys. żołnierzy amerykańskich⁵³.

W 2019 r. doszło do eskalacji konfliktu pomiędzy USA i Iranem będącej konsekwencją zacieśniania polityki sankcji i jej gospodarczych skutków. Eskalacja ta przechodziła różne fazy, włącznie z bliskim prawdopodobieństwem wybuchu wojny między obu państwami.

Dla władz irańskich takim *casus belli* byłoby naruszenie granic i integralności państwa. Irańczycy uznają sankcje także za wypowiedzenie wojny ekonomicznej i terroryzm ekonomiczny, ale deklarują, **że działania zbrojne podejmą dopiero w przypadku agresji na ich terytorium**. Zestrzelenie amerykańskiego drona przelatującego nad ich przestrzenią morską świadczy, **że nie obawiają się** konsekwencji militarnych, które – zgodnie z deklaracją Trumpa – mogłyby mieć destrukcyjne skutki, o ile atak nie zostałby w ostatniej chwili wstrzymany⁵⁴. Starają się jednak – pomimo bezprecedensowej presji – odpowiadać na represje z zachowaniem proporcjonalności. Po zatrzymaniu w Gibraltarze statku z irańską ropą uczyni to samo z brytyjskim statkiem w cieśninie Ormuz. Nieco później, gdy ich statek został już zwolniony, wykonując dyplomatyczny gest

---

⁵³ J. Davison, B. Dehghanpisheh, *Rouhani seeks to shore up Iran's influence on Baghdad trip*, www.reuters.com/article/us-iraq-rouhani/rouhani-seeks-to-shore-up-irans-influence-on-baghdad-trip-idUSKBN1QR00Y [dostęp: 10.03.2019].

⁵⁴ M.D. Shear, E. Schmitt, M. Crowley, M. Haberman, *Strikes on Iran Approved by Trump, Then Abruptly Pulled Back*, „New York Times”, 20.06.2019, www.nytimes.com/2019/06/20/world/middleeast/iran-us-drone.html [dostęp: 1.09.2019].

dobrej woli czy też „przykrywając” atak na rafinerie Arabii Saudyjskiej, uwolnili statek brytyjski.

We wrześniu 2019 r. został przeprowadzony bardzo skuteczny i niewymagający dużego militarnego ani finansowego zaangażowania atak dronów na rafinerie Arabii Saudyjskiej. Władze Islamskiej Republiki zaprzeczyły, że go dokonali, odpowiedzialność wzięły szkolone i finansowane przez Irańczyków partyzanckie oddziały Huttih. Jednocześnie, w celu podkreślenia pokojowych tendencji, Iran w tym samym czasie zwolnił brytyjski statek i zaproponował własny plan pokojowy dla stabilizacji Bliskiego Wschodu⁵⁵. Dowodem na ograniczanie się w tego rodzaju działaniach jest także świadome unikanie ofiar w ludziach⁵⁶. W przypadku pozostawania Iranu w warunkach otwarcia prawdopodobnie taka demonstracja siły nie została by przeprowadzona. Iran, mając swobodę w eksporcie ropy, nie musiałby pozbawiać tej zdolności swojego głównego rywala w tym obszarze – Arabii Saudyjskiej. Ani bez potrzeby demonstrować zdolności prowadzenia konfliktu dyfuzyjnego – niekonwencjonalnych działań niskim kosztem a o dużych skutkach.

Przedstawiciele amerykańskiej administracji prezydenta Trumpa uznali ten atak za kolejny dowód dotyczący słusznego powrotu do polityki sankcji. Prezydent stwierdził, że **JCPOA doprowadziło jedynie do „wzrostu krwawych ambicji Iranu, który stał się jeszcze bardziej bezczelny”**⁵⁷. Atak dronów we wrześniu 2019 r. na rafinerię w Arabii Saudyjskiej sekretarz sta-

---

⁵⁵ At UN, *Iran proposes ‘coalition for hope’ to pull Gulf region from „edge of collapse”*, www.un.org/en/story/2019/09/1047472 [dostęp: 1.09.2019]

⁵⁶ Amerykańskiemu dronowi zestrzelonemu nad wodami irańskimi towarzyszył także samolot z załogą, który Irańczycy świadomie pominęli podczas odstrzału

⁵⁷ M.R. Pompeo, *Iranian Aggression: The World Awakes*, 25 September 2019, www.state.gov/secretary-michael-r-pompeo-remarks-at-unite-against-nuclear-irans-2019-iran-summit-iranian-aggression-the-world-awakes [dostęp 13.10.2019].

nu Pompeo uznał za „wypowiedzenie wojny” przez Iran i zagrożenie dla globalnych stosunków gospodarczych⁵⁸. Zdaniem władz amerykańskich to potwierdzenie „trwającej od 40 lat niesprowokowanej agresji przeciwko własnemu (irańskiemu) narodowi, jego sąsiadom i całej cywilizacji”⁵⁹.

W związku z tym, że **Irańczycy stoją na stanowisku, że zerwanie porozumienia JCPOA przez USA w konsekwencji doprowadziło do faktycznego zaprzestania realizacji jego zobowiązań przez inne państwa**, Iran nie ma także obowiązku wypełniać swoich. Jest to stanowisko racjonalne skoro, pomimo deklaracji o niewycofaniu się z porozumienia państwa pod presją USA znacznie (jeśli niecałkowicie), zaprzestały utrzymywania stosunków handlowych z Iranem i wycofały stamtąd swoje inwestycje.

Podstawowym i najbardziej znaczącym skutkiem tego jest zwiększenie limitów wzbogaconego uranu przez Iran do poziomów przekraczających wyznaczone w porozumieniu. 8 maja 2019 r. – czyli rok od zerwania przez USA porozumienia JCPOA – rozpoczęło się cykliczne wzbogacanie uranu przez Iran. Islamska republika dała zatem pozostałym państwom szansę na wypracowanie kompromisu lub zachowanie dotychczasowych ustaleń przez wszystkie strony z pominięciem USA. W związku z tym, że **pomimo deklaracji większość państw zaprzestała eksportu ropy** i innych surowców z Iranu oraz zerwała kontrakty z tym państwem, Iran stopniowo zwiększył składowanie uranu do 300 kg, następnie rozpoczął wzbogacanie uranu do poziomu wyższego niż 3,67%, docelowo zmierzając do pełnego wycofania się ze zobowiązań JCPOA.

Stopniowo i zgodnie z zapowiedziami Iran kontynuuje redukcję pozostałych zobowiązań wynikających z JCPOA⁶⁰.

⁵⁸ Idem, „act of war”, „attack on global economy”.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ *Iran will continue reducing nuclear commitments: Leader*, www.teh-

Podczas przemówienia skierowanego do Gwardii Rewolucyjnej w październiku 2019 r. Chamenei stwierdził, że **polityka maksymalnej presji nie spowoduje ustępstw ze strony Iranu**, a jedynie przyniesie problemy ją stosującym⁶¹.

Postawa Irańczyków nie jest niczym zaskakującym dla tych, którzy wiedzą jak duże znaczenie (i większe od pieniędzy) ma dla nich duma narodowa wzmocniana szyickim mesjanizmem, tysiącletnią historią i wyrafinowaną sztuką dyplomacji.

Bibliografia

Almond M., *Director of the Crisis Research Institute*, Oxford, 14.08.2018.

At UN, *Iran proposes 'coalition for hope' to pull Gulf region from „edge of collapse”*, www.un.org/en/story/2019/09/1047472.

CNPC suspens investment In Iran's South Pars after U.S. pressure: sources, www.reuters.com/article/us-china-iran-gas-sanctions/cnpc-suspend-investment-in-irans-south-pars-u-s-pressure-sources-idUSKBN1OB0RU.

Crist D., *The Twilight War. The secret history of America's Thirty-Years Conflict with Iran*, London 2012.

Czaputowicz J., *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007.

Davison J., Dehghanpisheh B., *Rouhani seeks to shore up Iran's influence on Baghdad trip*, www.reuters.com/article/us-iraq-rouhani/rouhani-seeks-to-shore-up-irans-influence-on-baghdad-trip-idUSKBN1QR00Y.

De Montbrial T., *Działanie i system świata*, Warszawa 2011.

Fromson J., Simon S., *The End of the Iran Deal Could Desta-*

---

runtimes.com/news/440723/Iran-will-continue-reducing-nuclear-commitments-leader [dostęp: 2.10.2019].

⁶¹ Ibidem.

- bilize Iraq. What U.S.-Iranian Rivalry Means for Baghdad*, „Foreign Affairs”, 18.05.2018.
- Haliżak E., *Gospodarka światowa a stosunki międzynarodowe*, [w:] *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2004.
- Kagan R., *Potęga i raj: Ameryka i Europa w nowym porządku świata*, Warszawa 2003.
- Krajewski D., *Stosunki USA i Iranu za prezydentury Ahmadinejada*, Toruń 2011.
- Magid A., *Iraq Is Not an Iranian Vassal State*, „Foreign Policy”, 17.05.2019.
- Ostaszewski P., *Kilka słów o teorii konfliktów międzynarodowych*, [w:] *Konflikty kolonialne i postkolonialne w Afryce i Azji 1869–2006*, Warszawa 2006.
- Shear M.D., Schmitt E., Crowley M., Haberman M., *Strikes on Iran Approved by Trump, Then Abruptly Pulled Back*, „New York Times”, 20.06.2019, www.nytimes.com/2019/06/20/world/middleeast/iran-us-drone.
- Twajj A., *U.S. Sanctions on Iran Will Harm Iraq*, „Foreign Policy”, 21.12.2018.
- United States State Department, *Treaty of Amity, Economic Relations and Consular Rights between the United States of America and Iran*, 1955, Archived 2017. www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-Donald-trump.
- www.theiranproject.com, Reuters, 18.05.2018.
- Heiko Maas, Reuters, 23.08.2018.
- www.nhk.or.pl.
- Generał Amir Hatami*, theiranproject.com.

Abstrakt

W 2018 r. doszło do zerwania porozumienia nuklearnego z Iranem JCPOA. Umowa została zerwana jednostronnie przez prezydenta USA D. Trumpa. Zostało to poprzedzone dyplomacją izraelską premiera B. Netanyahu. Izrael od początku był przeciwnikiem porozumienia z Iranem. Państwo Żydowskie uznaje Iran za egzystencjalne zagrożenie. Zerwanie umowy miało konsekwencje zarówno gospodarcze jak i polityczne. Gospodarczymi konsekwencjami jest izolacja Iranu w międzynarodowych stosunkach gospodarczych: wycofanie BIZ, spadek obrotów handlowych, eksportu ropy i gazu. Do politycznych konsekwencji zaliczamy destabilizację Bliskiego Wschodu: groźba wybuchu wojny z Iranem, ataki na tankowce, drony i rafinerie. Zerwanie JCPOA świadczy o hegemonicznym znaczeniu USA w stosunkach gospodarczych, którym podporządkowują się także Chiny, UE, Rosja, Turcja, Indie, Japonia.

Słowa kluczowe: zerwanie porozumienia nuklearnego z Iranem, Trump, Netanyahu, konsekwencje gospodarcze i polityczne, eksport, hegemonia, Iran, Bliski Wschód

Abstract

JCPOA was abandon by USA In 2018 year. D. Trump despite international community (German, Russia, China, France, UE) decided to finish JCPOA. This decision was made under the influence of Israel diplomacy. Premier Netanyahu was against any Deal with Islamic Republic of Iran. Jewish State recognize Iran such a main dangerous for his existence. The broke of JCPOA were political and economical consequences. The economical consequences are: withdraw FDI form Iran, diminish of Iranian export of oil and gas, collapse of Iranian economy. The political consequences are destabilisation of Middle East, mistery attacks on tanks, rafinery and drons in the region. USA are still the most powerfull economic power in international economic relations. Even China, UE, Russia, Turkey, India, Japan are depend on USA economic decision on Iran.

Keywords: JCPOA end, Trump, Netanyahu, political and economical consequences, export, hegemony, Iran, Middle East